

THE AIRE CENTRE

Advice on Individual Rights in Europe

USTAVNI SUD BOSNE I HERCEGOVINE
УСТАВНИ СУД БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
CONSTITUTIONAL COURT OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Praksa sudova u Bosni i Hercegovini u pogledu prava na slobodu izražavanja

Sarajevo, 2020.

Praksa sudova u Bosni i Hercegovini u pogledu prava na slobodu izražavanja

Пракса судова у Босни и Херцеговини у погледу права на слободу изражавања

Izdavač:

USTAVNI SUD BOSNE I HERCEGOVINE
THE AIRE CENTAR

Za izdavače:

ZLATKO M. KNEŽEVIĆ
BILJANA BRAITHWAITE

Urednik i rukovodilac stručnog tima:

ZLATKO M. KNEŽEVIĆ

Stručni tim:

ZLATKO M. KNEŽEVIĆ
ZVONKO MIJAN
SEVIMA SALI-TERZIĆ
ERMINA DUMANJIĆ

Konsultanti:

DAVORIN JUKIĆ
EMIRA HODŽIĆ
BOŽIDARKA DODIK
SENAD TIĆA
SILVANA BRKOVIĆ-MUJAGIĆ
BILJANA MAJKIĆ-MARINKOVIĆ
ZLATAN KAVAZOVIĆ

Lektura:

KRISTINA FILIPOVIĆ-ANDRIĆ
LJILJANA KRSMANOVIĆ-ŠEŠUM

Koordinator projekta:

VESNA MIJIĆ

DTP:

MARKO MILIĆEVIĆ, KLIKER DIZAJN

Štampa:

SAVART M, SARAJEVO

Tiraž: 800

ISBN 978-9926-464-09-7 (Ustavni sud Bosne i Hercegovine)

ISBN 978-1-9999891-6-3 (The Aire Centre)

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i univerzitetske
biblioteke Bosne i Hercegovine pod brojem COBISS.BH-ID 40248838.

British Embassy
Sarajevo

Izradu publikacije podržala je Vlada Velike Britanije. Stajališta iznesena
u publikaciji ne predstavljaju nužno stavove Vlade Velike Britanije.

Sadržaj

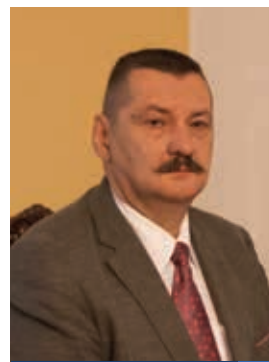
Riječ urednika	5
Predgovor.....	7
Metodologija rada	9
Relevantno zakonodavstvo	14
1. Obim djelovanja člana 10. Evropske konvencije	18
2. Ograničavanje slobode izražavanja	19
2.1. Obim člana 10.	20
2.2. Miješanje u pravo	22
2.3. Zakonitost.....	22
2.4. Legitiman cilj	23
2.5. „Neophodno u demokratskom društvu“	24
3. Pravo iz člana 10. i pristup informacijama.....	43
4. Praksa sudova u Bosni i Hercegovini.....	44
4.1. Praksa Vrhovnog suda Republike Srpske	44
4.2. Praksa Okružnog suda u Banjaluci.....	51
4.3. Praksa Apelacionog suda Distrikta Brčko BiH	55
4.4. Praksa Kantonalnog suda u Sarajevu	60
Statistički podaci o odlukama Ustavnog suda BiH 2015-2019. godine	78

RIJEČ UREDNIKA

Poštovani čitaoci,

Pred vama se nalazi još jedno izdanje iz obimne izdavačke djelatnosti koja za Ustavni sud Bosne i Hercegovine predstavlja ispunjenje obaveze javnosti rada u saradnji sa AIRE centrom. Ovo izdanje nudi ozbiljan pregled dvije izuzetno važne oblasti iz Evropske konvencije, a to su zaštita prava iz člana 5. i zaštita prava iz člana 10.

Mnogobrojni su razlozi zbog kojih je naglasak na ova dva prava/slobode i svaki od njih bi mogao biti odlučujući, ali nas je za ovo konkretno izdanje najviše obavezalo postojanje jednog. Prije nego što progovorimo o njemu, moramo naglasiti da su zakonski osnovi za oba ova prava/slobode identični u cijeloj Bosni i Hercegovini, i odredbe Zakona o krivičnom postupku kada se radi o pravu na slobodu, odnosno odredbe o pritvoru i uskraćivanju slobode (član 5. Evropske konvencije), kao i odredbe Zakona o zaštiti od klevete, koji je zakonski osnov za zaštitu prava iz člana 10. Evropske konvencije. Stoga bi bilo osnovano očekivati da se u primjeni ovih propisa redovni sudovi u Bosni i Hercegovini ne razlikuju u tumačenju i primjeni standarda kako Evropskog suda za ljudska prava tako i standarda Ustavnog suda Bosne i Hercegovine koji su našoj stručnoj javnosti daleko poznatiji i bliži.

Međutim, tu dolazimo do objašnjenja osnovnog razloga zašto smo se upustili u pregled prakse za ova dva prava/slobode.

Nažalost, redovni sudovi u Bosni i Hercegovini, ne često, ali dovoljno za pojavu **pravne nesigurnosti**, na različite načine tumače zakonsku normu. Naravno da je svaki konkretni predmet sa svojom činjeničnom i pravnom **diferentia specifica svijet za sebe**, zbog čega redovni sudovi različito odlučuju, ali naš naglasak nije na različitom odlučanju i presuđenju, već na različitom tumačenju iste pravne norme.

Problem harmonizacije pravne prakse, ili tačnije rečeno harmonizacije sudske prakse, u ovoj oblasti se postavlja kao problem primjene Evropske konvencije koja je jedna od ustavnih obaveza, ali i kao problem poznavanja standarda **tumačenja** ovih prava/sloboda u relevantnoj praksi Evropskog suda, ali i Ustavnog suda.

Stoga je izuzetno važno naglasiti učešće u ovom projektu sjajnih sudija redovnih sudova koji su svoje slobodno vrijeme odvojili kako bi uložili velik trud u prikaz prakse sudova u kojima sude, kao i redovnih sudova s njima bliskog područja. Uvjeren sam da ćete prepoznati i stil izlaganja koji s punim pravom koriste sudije redovnih sudova, a čime se obogaćuje ovo izdanje, ali takođe i stil koji mi u Ustavnom sudu koristimo prateći standarde Evropskog suda. Time smo, prema našem dubokom uvjerenju, ukazali da se **standard tumačenja** ne razlikuje bez obzira na različitu potrebu implementacije norme, odnosno implementacija norme je obaveza zaštite prava/slobode, a njen **tehnički aspekt** je vrsta suda koji je implementira.

Na ovom mjestu još jedanput bih zahvalio koleginicama i kolegama iz redovnih sudova koji se pojavljuju kao autori, koautori ili saradnici čiji rad i visok profesionalni nivo izlaganja zaslužuju duboko poštovanje, koje im ja ovom prilikom i ukazujem.

Svima njima, a posebno kolegici Biljani Braithwaite iz AIRE centra, bez čije posvećenosti i podrške ovog izdanja ne bi bilo, još jedanput, u ime Ustavnog suda, u svoje ime kao urednika, ali uvjeren sam i u ime svih vas, stručne javnosti u najširem smislu riječi, zahvaljujem na još jednom doprinosu pravnoj misli u Bosni i Hercegovini.

Sarajevo, mart 2020.

**Predsjednik Ustavnog suda Bosne i Hercegovine
Zlatko M. Knežević**

PREDGOVOR

Poštovani čitaoci,

Obraćam vam se u ime AIRE centra (The AIRE Centre – Advice on Individual Rights in Europe) koji je podržao pripremu izvještaja „Praksa sudova u Bosni i Hercegovini u pogledu prava na slobodu i sigurnost i prava na slobodu izražavanja“. Ova publikacija je dio širih aktivnosti koje AIRE centar provodi u Bosni i Hercegovini usmjerenih ka jačanju implementacije Evropske konvencije za ljudska prava i njenih standarda u BiH.

Aktuelnost i značaj usaglašavanja sudske prakse u BiH, prvenstveno s odlukama Ustavnog suda BiH i Evropskog suda za ljudska prava, sa svim specifičnostima sudskog sistema u BiH, jasno su naglašeni u Mišljenju Evropske komisije iz 2019. godine. Kada govorimo o tematici usaglašavanja sudske prakse u okviru BiH i postizanju višeg stepena pravne sigurnosti, moramo spomenuti potrebu dostupnosti sudske prakse i foruma za razmjenu stavova o rješavanju pojedinih pravnih pitanja. Dostupnost pravosnažnih odluka najviših sudskih instanci je neophodan preduvjet za harmonizaciju prakse i stoga AIRE centar, u partnerstvu s Visokim sudskim i tužilačkim vijećem, radi na projektu izrade baze pravosnažnih odluka i stavova Suda BiH, vrhovnih sudova Federacije BiH i Republike Srpske i Apelacionog suda Distrikta Brčko.

Ovaj izvještaj je još jedna u nizu aktivnosti koje realiziramo kroz izuzetno dobru saradnju sa Ustavnim sudom BiH. AIRE centar je zajedno sa Ustavnim sudom BiH jedan od osnivača Pravosudnog foruma za BiH i ove godine zajedno organiziramo Četvrtu godišnju konferenciju. Pored ovoga, realizirali smo niz konferencija, seminara i edukacija, te pripremili i objavili više izvještaja. Cilj Pravosudnog foruma za BiH i niza drugih aktivnosti je unapređenje sudskog dijaloga među najvišim sudskim instancama i usaglašavanje sudske prakse. Izvještaj koji je pred vama će pomoći donosiocima budućih sudskih odluka jer na jednostavan i pristupačan način prikazuje kako relevantne odluke sudova tako i načela tumačenja normi.

I na kraju, želim zahvaliti svima koji su omogućili objavljivanje izvještaja, prije svega, radnoj grupi u sastavu: Zlatko M. Knežević, predsjednik Ustavnog suda BiH, Zvonko Mijan, registrar Ustavnog suda BiH, Sevima Sali-Terzić, viša pravna savjetnica u Ustavnom sudu BiH, i Ermina Dumanjić, šefica Odjeljenja za ustavno-sudsku praksu Ustavnog suda BiH, te svima koji su doprinijeli, i to: Davorinu Jukiću i Emiri Hodžić (Sud BiH), Senadu Tici (Vrhovni sud RS), Božidarki Dodik (Vrhovni sud FBiH), Silvani Brković-Mujagić (Kantonalni sud u Sarajevu), Biljani Majkić-Marinković (Okružni sud Banjaluka) i Zlatanu Kavazoviću (Apelacioni sud Distrikta Brčko). Zahvaljujem i Vladi Velike Britanije što je prepoznala značaj ovog projekta i pružila svoju podršku.

Biljana Braithwaite
Menadžerka Programa za Zapadni Balkan
AIRE centra u Londonu

Metodologija rada

U izradi ovog izvještaja imali smo u vidu različite pristupe. Prvi (uobičajeni) pristup Ustavnog suda kada izdaje publikacije jeste da navede pregled prakse Ustavnog suda i djelimično prakse Evropskog suda, te da na primjerima **odbijenih/usvojenih** apelacija određene primjere kvalificira kao **dobre/loše** za praksu. Takođe, kao što se desilo i u nekim drugim publikacijama, takav pristup može biti dopunjen i zaključnim razmatranjima u kojima se ukazuje na ključne razloge za jednu ili drugu kvalifikaciju. Drugi pristup bi bio da se uvrsti praksa najviših redovnih sudova koja je prošla proces preispitivanja pred Ustavnim sudom i da se time prošire tekstovi, ali da se opet sve svede na konačnu odluku Ustavnog suda.

Na početku svog rada, radna grupa koja je odlučivala o metodologiji izrade ovog izvještaja trebala je definisati tri ključna pitanja. Prvo pitanje je koji je cilj izvještaja, drugo pitanje je koja se svrha želi postići i treće je definisanje ciljne grupe u odnosu na koju se ostvaruju cilj i svrha.

Cilj izvještaja

Prvobitni cilj je bio pregled prakse Ustavnog suda, a kasnije i pregled prakse u Bosni i Hercegovini. Konačnoj odluci je presudio projekt čiji je cilj **harmonizacija sudske prakse** u ovim pravnim oblastima u Bosni i Hercegovini, u sklopu kojeg se ovaj izvještaj objavljuje. Ta konačna odluka je donijela i potrebu za drugačijim pristupom kada je riječ o **izvoru prakse** koja se koristi. Naime, u dokumentaciji Ustavnog suda postoje samo odluke koje su osporene apelacijama, bez obzira na to da li su osporene odluke donesene u prvom ili drugom stepenu (izuzetno rijetko i u trećestepenom postupku), ali tada nedostaje širina pristupa jer se, naravno, sve odluke u ovoj oblasti i ne osporavaju apelacijama.

Takođe se postavilo pitanje prakse ne samo vrhovnih sudova već i prakse okružnih/kantonalnih sudova i njihovog harmoniziranja od vrhovnih sudova, ali jednako važno i pitanje međusobne harmonizacije **tumačenja norme** između vrhovnih sudova. Pokazalo se da neki sudovi imaju vrlo bogatu praksu u primjeni člana 5, a istovremeno vrlo siromašnu ili nikakvu u primjeni člana 10. Evropske konvencije.

Dakle, mogli smo navesti pregled prakse **svih okružnih/kantonalnih** sudova u Bosni i Hercegovini, te shodno tome i pregled prakse vrhovnih sudova, Apelacionog suda Distrikta Brčko Bosne i Hercegovine i apelacionog vijeća Suda Bosne i Hercegovine, uključujući i relevantnu praksu Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, ali i Evropskog suda. Međutim, takvo rješenje ne samo da je sporo, obimno i traži dug rad već se postavlja vrlo osnovano pitanje šta je svrha takvog pristupa. Ako je svrha da se uradi publikacija koja će biti **samo konstatacija** zatečenog stanja, onda se takav pristup može prihvatiti.

Međutim, kako je utvrdila radna grupa, svrha ove publikacije i cijelog rada nije **konstatacija** odluka koje su donesene kao statične kategorije i služe samo kao jedan oblik **istorijskog pregleda** toga šta je gdje urađeno i kako. Takav pristup, uz sukob sa **svrhom** koju je utvrdila radna grupa, sudara se i s **ciljnom grupom** kojoj je upućena ova publikacija.

Dakle, ovaj statični pristup se sukobljava s ciljem, svrhom publikacije i ciljnom grupom kojoj je upućena.

Svrha izvještaja

Svršishodnost izvještaja se, prema uvjerenju radne grupe, ostvaruje u ispunjenju cilja – **harmonizaciji sudske prakse**, ali tako što se unose **novi alati** kao pomoćna sredstva u pregledu prakse. Znači, pored **statičnog dijela**/pregleda prakse, unosimo i **aktivni dio**/način na koji se prilazi tumačenju norme putem **ispunjenja testova**, kao npr. test da li je ispunjen uslov postojanja osnovane sumnje ili postupanja u „dobroj namjeri“ (za član 5. i član 10). Kada kažemo test mi ne „propisujemo“ listu pitanja čiji odgovori sa „da ili ne“ predstavljaju nekakav rezultat čiji je zbir „pozitivan ili negativan“, već, naprotiv, ukazujemo na **put tumačenja** kojim će svaki sudija samostalno s punim profesionalnim kapacitetom u konkretnoj činjeničnoj i pravnoj situaciji doći do svog zaključka. Usporedni pregled prakse Ustavnog suda i standarda Evropskog suda ne predstavlja **konačan odgovor**, već osvjetljen put kojim se već prolazilo i time će se znatno olakšati dobijanje odgovora na pitanja postavljena u konkretnom predmetu. Naravno da su za većinu pripadnika **ciljne grupe** poznati i put i metod, ali zbog onih koji se rijetko susreću s ovim pitanjima, ali i zbog svih onih koji su svjesni da se norma uvijek iznova proučava, dobrodošlo je ponoviti i već poznate stvari.

Ciljna grupa

Ovaj izvještaj prvenstveno je namijenjen **sudijama** svih redovnih sudova, ali, kada je riječ o članu 5. Evropske konvencije, i tužiocima. Naravno, u dijelu koji se odnosi na član 10. gajimo nadu da će osim sudija ovu publikaciju sa zanimanjem čitati i novinari koji su svakako na granici slobode informiranja i povrede prava ličnosti.

Stoga smo i sve bitne dijelove razdvojili, označili pojedine elemente o kojima pišemo, naznačili standarde na koje se pozivamo i ukazali na to čiju praksu navodimo, ali i komentiramo. Naročito naglašavamo da smo namjerno uvrstili praksu dva suda (osim redovnog pozivanja na praksu vrhovnih sudova, Suda Bosne i Hercegovine i Apelacionog suda Distrikta Brčko): Okružnog suda u Banjaluci i Kantonalnog suda u Sarajevu.

Ne samo zbog toga što se, u pravilu, radi o dva najveća drugostepena suda, a u najtežim oblicima krivičnih djela i prvostepenim sudovima, već zbog toga što oni imaju i najveću praksu u ovoj oblasti i s punim pravom mogu iznositi svoj rad, ali i dileme s kojima se susreću pri tumačenju normi. Time smo postigli dva cilja: prvi, obogatili smo pregled prakse i u predmetima koji ne stignu do Ustavnog suda, i drugi, omogućili smo da se stručna javnost upozna s radom sudova u ovim oblastima koji zbog broja predmeta koji se pojavljuju pred njima imaju i najčešću potrebu da tumače norme koje su osnov ove publikacije.

Svakako će vašu pažnju privući i metod kojim navodimo relevantne odredbe zakona i ukazivanje na njihovu primjenu u konkretnim predmetima koji su u pregledu prakse.

Ovaj izvještaj je pripremljen na osnovu pregleda oko 150 odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine i 120 odluka redovnih sudova koje su donesene u periodu od 2015. do 2019. godine.

Radna grupa u sastavu: Zlatko M. Knežević, predsjednik Ustavnog suda BiH, Zvonko Mijan, registrar Ustavnog suda BiH, Sevima Sali-Terzić, viša pravna savjetnica u Ustavnom sudu BiH i Ermina Dumanjić, šefica Odjeljenja za ustavno-sudsku praksu Ustavnog suda BiH, radila je na izradi izvještaja od jula 2019. do marta 2020. godine. Također, svoj veliki doprinos izradi ovog

izuzetno korisnog izvještaja dali su: Davorin Jukić, sudija Suda BiH, Emira Hodžić, registrar Suda BiH, Senad Tica, sudija Vrhovnog suda RS, Božidarka Dodik, sutkinja Vrhovnog suda FBiH, Silvana Brković-Mujagić, sutkinja Kantonalnog suda u Sarajevu, Biljana Majkić-Marinković, sutkinja Okružnog suda Banjaluka i Zlatan Kavazović, stručni saradnik u Apelacionom sudu Distrikta Brčko Bosne i Hercegovine. Ustavni sud Bosne i Hercegovine naredne godine namjerava raditi isti izvještaj za proteklu godinu. Ustavni sud Bosne i Hercegovine naredne godine namjerava raditi isti izvještaj za proteklu godinu.

I na kraju, ova metodologija rada omogućila je svim autorima da daju izuzetan doprinos svojim, naglašavamo, **autorskim mišljenjem** kojim su omogućili svima vama koji pred sobom imate publikaciju da uporedite svoj rad s njihovim mišljenjem, ali i ukazivanjem na standarde odlučivanja i u drugim sudovima.

**ZAŠTITA PRAVA IZ ČLANA 10.
EVROPSKE KONVENCIJE**

SLOBODA IZRAŽAVANJA

Relevantno zakonodavstvo

Zakon o zaštiti od klevete Federacije Bosne i Hercegovine¹

Principi koji se ostvaruju zakonom

Član 2.

Uređivanjem građanske odgovornosti iz člana 1. ovog zakona želi se postići da:

- a) pravo na slobodu izražavanja, zajamčeno Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine i Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda („Službeni glasnik BiH“ broj 6/99), predstavlja jedan od bitnih osnova demokratskog društva, posebno kada se radi o pitanjima od političkog i javnog interesa;
- b) pravo na slobodu izražavanja štiti sadržaj izražavanja, kao i način na koji je iznesen i ne primjenjuje se samo na izražavanja koja se smatraju pohvalnim ili neuvredljivim, nego i na izražavanja koja mogu uvrijediti, ogorčiti ili uznemiriti;
- c) sredstva javnog informiranja imaju značajnu ulogu u demokratskom procesu kao javni promatrači i prenosioci informacija javnosti.

Značenje naziva koji se koriste u zakonu

Član 4.

Nazivi koji se koriste u ovom zakonu imaju sljedeća značenja:

- a) izražavanje – svaka izjava, a naročito svaki usmeni, pismeni, audio, vizuelni ili elektronski materijal bez obzira na sadržaj, oblik ili način iznošenja ili pronošnja;
[...]
- d) kleveta – radnja nanošenja štete ugledu fizičkog ili pravnog lica iznošenjem ili pronošnjem izražavanja neistinitih činjenica identifikovanjem tog fizičkog ili pravnog lica trećem licu.

Okvir djelovanja zakona

Član 5.

- (1) Ovaj zakon primjenjuje se na zahtjeve za naknadu štete zbog klevete, bez obzira kako je zahtjev označen.
- (2) Javnom organu nije dozvoljeno da podnese zahtjev za naknadu štete zbog klevete.
- (3) Javni službenik može privatno i isključivo u ličnom svojstvu podnijeti zahtjev za naknadu štete zbog klevete.

¹ „Službene novine FBiH“ br. 59/02, 19/03 i 73/05; U Zakonu o zaštiti od klevete Republike Srpske, „Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 37/01, nema značajnih razlika u tekstu relevantnih odredbi koje su navedene.

Odgovornost za klevetu

Član 6.

- (1) Svako lice koje prouzrokuje štetu ugledu fizičkog ili pravnog lica iznošenjem ili pronošanjem izražavanja neistinite činjenice, identificirajući to pravno odnosno fizičko lice trećem licu, odgovorno je za klevetu.
- (2) Za klevetu iznesenu u sredstvima javnog informiranja odgovorni su autor, odgovorni urednik, izdavač, kao i lice koje je na drugi način vršilo nadzor nad sadržajem tog izražavanja.
- (3) Lice iz st. 1. i 2. ovog člana (u daljem tekstu: štetnik) odgovorno je za štetu ako je namjerno ili iz nepažnje iznijelo ili pronijelo izražavanje neistinite činjenice.
- (4) Kada se izražavanje neistinite činjenice odnosi na pitanja od političkog ili javnog interesa, štetnik je odgovoran za štetu izazvanu iznošenjem ili pronošanjem tog izražavanja ako je znao da je izražavanje neistinito ili je nepažnjom zanemario neistinitost izražavanja.
- (5) Standard odgovornosti iz stava 4. ovog člana primjenjuje se i ako je oštećeni javni službenik ili je bio javni službenik ili je kandidat za funkciju u javnom organu i ako, prema općem shvatanju javnosti, vrši značajan uticaj na pitanja od političkog ili javnog interesa.
- (6) Kada se izražavanje neistinite činjenice odnosi na umrlo lice, nasljednik prvog reda tog lica može podnijeti zahtjev, u smislu ovog zakona, pod uslovom da je takvo izražavanje nanijelo štetu ugledu nasljednika.

Izuzeci od odgovornosti

Član 7.

- (1) Ne postoji odgovornost za klevetu:
  - a) ako je izražavanjem izneseno mišljenje ili ako je to izražavanje u suštini istinito, a netačno samo u nebitnim elementima;
  - b) ako je štetnik po zakonu obavezan da iznosi ili pronosi izražavanje ili je iznosio odnosno pronosio izražavanje u toku zakonodavnog, sudskog ili upravnog postupka;
  - c) ako je iznošenje odnosno pronošanje izražavanja bilo razumno.
- (2) Prilikom donošenja odluke iz razloga predviđenih u tački c) stava 1. ovog člana sud uzima u obzir sve okolnosti slučaja, a naročito:
  - način, oblik i vrijeme iznošenja ili pronošanja izražavanja,
  - prirodu i stepen prouzrokovane štete,
  - dobronamjernost i pridržavanje štetnika općeprihvaćenih profesionalnih standarda,
  - pristanak oštećenog,
  - vjerovatnost nastanka štete i u slučaju da izražavanje nije izneseno ili proneseno,
  - činjenicu da li izražavanje predstavlja objektivnu i tačnu informaciju o izražavanju drugih lica,
  - te da li se odnosi na pitanja iz privatnog života oštećenog ili na pitanja od političkog ili javnog značaja.

Obeštećenje

Član 10.

- (1) Obeštećenje treba da bude u srazmjeri sa nanesenom štetom ugledu oštećenog i određuje se isključivo radi naknade štete. Prilikom određivanja obeštećenja sud je dužan da cijeni sve okolnosti slučaja, a naročito sve mjere koje je poduzeo štetnik radi ublažavanja štete, kao što su:

- objavljivanje ispravke i opozivanje izražavanja neistinite činjenice ili izvinjenje,
  - činjenicu da je štetnik stekao novčanu korist iznošenjem ili pronošenjem tog izražavanja, kao i
  - činjenicu da li bi iznos dodijeljene štete mogao dovesti do velikih materijalnih poteškoća ili stečaja štetnika.
- (2) Sudska mjera o zabrani ili ograničavanju iznošenja ili pronošenja izražavanja neistinite činjenice nije dozvoljena prije objavljivanja tog izražavanja.
- (3) Privremena sudska mjera o zabrani pronošenja ili daljnjeg pronošenja izražavanja neistinite činjenice može se odrediti samo ako oštećeni sa najvećom sigurnošću može učiniti vjerovatnim da je to izražavanje prouzrokovalo štetu njegovom ugledu i da će oštećeni trpjeti nepopravljivu štetu kao rezultat pronošenja ili daljnjeg pronošenja tog izražavanja. Stalna sudska mjera o zabrani pronošenja ili daljnjeg pronošenja izražavanja neistinite činjenice može se odnositi samo na određeno izražavanje za koje je utvrđeno da je klevetničko i na određeno lice za koje je utvrđeno da je odgovorno za iznošenje ili pronošenje tog izražavanja.

Odnos ovog zakona prema drugim zakonima

Član 15.

U odnosu na pitanja koja nisu uređena ovim zakonom, primjenjuju se odgovarajuće odredbe zakona kojim su uređeni obligacioni odnosi, Zakona o parničnom postupku („Službene novine Federacije BiH“ br. 42/98 i 3/99) i zakona kojim je uređen izvršni postupak u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Izborni zakon BiH²

Član 7.3

Kandidatima i pristalicama političkih stranaka, listi nezavisnih kandidata, listi pripadnika nacionalnih manjina i koalicija, kao i nezavisnim kandidatima i njihovim pristalicama, te zaposlenima ili na drugi način angažovanim u izbornoj administraciji nije dozvoljeno:

[...]

- (7) koristiti se jezikom koji bi nekoga mogao navesti ili podstaći na nasilje ili širenje mržnje, ili objavljivati ili upotrebljavati slike, simbole, audio i video zapise, SMS poruke, internet komunikacije ili druge materijale koji mogu imati takvo dejstvo.

[...]

Mediji u izbornoj kampanji

Član 16.1

Mediji u BiH će pravedno, profesionalno i stručno pratiti izborne aktivnosti uz dosljedno poštovanje novinarskog kodeksa, te opšteprihvaćenih demokratskih principa i pravila, posebno osnovnog principa slobode izražavanja.

² „Službeni glasnik BiH“ br. 23/01, 7/02, 9/02, 20/02, 25/02, 4/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 37/08, 32/10, 18/13, 7/14 i 31/16.

Zakon o obligacionim odnosima³

Objavljivanje presude ili ispravke

Član 199.

U slučaju povrede prava ličnosti sud može narediti, na trošak štetnika, objavljivanje presude, odnosno ispravke, ili narediti da štetnik povuče izjavu kojom je povreda učinjena, ili što drugo čime se može ostvariti svrha koja se postiže naknadom.

Novčana naknada

Član 200.

- (1) Za pretrpljene fizičke bolove, za pretrpljene duševne bolove zbog umanjenja životne aktivnosti, naruženosti, povrede ugleda, časti, slobode ili prava ličnosti, smrti bliskog lica kao i za strah sud će, ako nađe da okolnosti slučaja, a naročito jačina bolova i straha i njihovo trajanje to opravdava, dosuditi pravičnu novčanu naknadu, nezavisno od naknade materijalne štete, kao i u njenom odsustvu.
- (2) Prilikom odlučivanja o zahtjevu za naknadu nematerijalne štete, kao i o visini njene naknade, sud će voditi računa o značaju povrijeđenog dobra i cilju kome služi ta naknada, ali i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njenom prirodom i društvenom svrhom.

Krivični zakon BiH⁴

Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti⁵

Član 145a.

- (1) Ko javno izaziva ili raspiruje nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju, razdor ili netrpeljivost među konstitutivnim narodima i ostalima, kao i drugima koji žive ili borave u Bosni i Hercegovini, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

3 Republika Srpska: „Službeni list SFRJ” br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89, te „Službeni glasnik Republike Srpske” br. 17/93, 3/96, 39/03 i 74/04; Federacija BiH: „Službeni list SFRJ” br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89, „Službeni list RBiH” br. 2/92, 13/93 i 13/94 i „Službene novine Federacije BiH” br. 29/03 i 42/11.

4 „Službeni glasnik BiH” br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15 i 35/18.

5 Istovjetnu odredbu sadrži i Krivični zakon FBiH, član 163, Krivični zakon Republike Srpske, član 390. i Krivični zakon Distrikta Brčko, član 160. Pored toga, relevantni su i članovi 363. KZFBiH (neovlašteno posjedovanje ili ugrožavanje javnog reda putem radio ili televizijske stanice) i član 359. KZRS (javno izazivanje i podsticanje nasilja ili mržnje).

1. Obim djelovanja člana 10. Evropske konvencije

Član 10. Evropske konvencije Sloboda izražavanja

1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo obuhvata slobodu vlastitog mišljenja, primanja i saopćavanja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne sprečava države da zahtijevaju dozvole za rad radio, televizijskih i kinematografskih preduzeća.
2. Pošto ostvarivanje ovih sloboda povlači za sobom dužnosti i odgovornosti, ono se može podvrgnuti formalnostima, uvjetima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbjednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprečavanja otkrivanja informacija dobivenih u povjerenju, ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.

Pravo na slobodu izražavanja iz člana 10. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (Evropska konvencija) spada u grupu tzv. kvalificiranih prava, za koja je karakteristično da prvim stavom definiraju samo pravo, a drugim stavom dopuštena miješanja i ograničenja tih prava pod uvjetima propisanim tim stavom. Osnovna namjera člana 10. je da se sloboda izražavanja i sve što predstavlja slobodu izražavanja definira veoma široko. Na taj način se obezbjeđuje veoma široka mreža *prima facie* zaštite. Primarnu ulogu za zaštitu ovog, kao i drugih konvencijskih prava, imaju domaći sudovi, dok je uloga Evropskog suda supsidijarna. Pri tome, Evropski sud nema zadatak cijieniti da li je država ugovornica koristila svoju „svoju slobodu procjene na razuman način, pažljivo i u dobroj vjeri“, već da li je miješanje u slobodu izražavanja „u svjetlu cijelog slučaja [...] bilo ‘proporcionalno cilju koji se želi postići’, kao i da li su razlozi koje su domaća tijela navela kao opravdanje za miješanje ‘relevantni i dovoljni’“.⁶

Član 10. Evropske konvencije ne štiti samo one informacije ili ideje koje su blagonaklono prihvaćene ili se smatraju neuvredljivim, već i one koje vrijeđaju, šokiraju ili uznemiravaju; takvi su zahtjevi pluralizma, tolerancije i širokoumnosti, bez kojih nema demokratskog društva.⁷ Međutim, mora se razlikovati uvredljiv govor od govora mržnje koji, prema definiciji Komiteta ministara Vijeća Evrope, uključuje „sve oblike izražavanja kojima se širi, podstiče, promovira ili opravdava rasna mržnja, ksenofobija, antisemitizam ili drugi oblici mržnje zasnovani na netoleranciji, uključujući netoleranciju izraženu kroz agresivni nacionalizam i etnocentrizam, diskriminaciju i neprijateljstvo prema manjinama, migrantima i ljudima imigrantskog porijekla“.⁸

⁶ *Hertel protiv Švicarske* (25181/94).

⁷ *Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (5493/72).

⁸ Vijeće Evrope, Komitet ministara, Preporuka 97(20) o „govoru mržnje“, 30. oktobar 1997, dostupna na <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680505d5b>.

Osim toga, član 10. ne samo da garantira zaštitu sadržaja govora nego i njegove forme. Pored političkog govora, članom 10. štiti se i komercijalni govor i umjetničko izražavanje. Specijalna zaštita se pripisuje satiri⁹, poeziji¹⁰ i romanima. Članom 10. ne propisuje se samo negativna obaveza javne vlasti da se ne miješa proizvoljno u slobodu izražavanja, već se traži i preduzimanje pozitivnih mjera radi efikasne zaštite slobode izražavanja od miješanja drugih, privatnih pojedinaca. U takvom slučaju se mora voditi računa o postizanju pravične ravnoteže između općih interesa zajednice i interesa pojedinaca.

Mediji uživaju naročitu zaštitu člana 10. To uključuje uobičajene medije (novine, radio, televizija), ali i tzv. „nove medije“ koji su se pojavili kao rezultat tehnološkog napretka, odnosno korištenja interneta, čiji značaj za uživanje slobode izražavanja Evropski sud naročito naglašava posljednjih godina. Svako ograničenje nametnuto sredstvima za širenje informacija ili ideja samo po sebi predstavlja miješanje u pravo na primanje i prenošenje informacija i mora se pažljivo procijeniti. Sloboda izražavanja koja pripada medijima, ali i svim drugim koji svojim istupanjem doprinose nekoj raspravi od javnog interesa¹¹ podrazumijeva i korištenje snažnih izraza¹². Osim toga, mediji se ne mogu smatrati odgovornim za prenošenje izjava drugih lica, a mora se obezbijediti i puna zaštita novinarskih izvora.¹³

Član 10. Evropske konvencije ne štiti samo one informacije ili ideje koje su blagonaklono prihvaćene ili se smatraju neuvredljivim, već i one koje vrijeđaju, šokiraju ili uznemiravaju.

2. Ograničavanje slobode izražavanja

Stavom 2. člana 10. Evropske konvencije propisani su uvjeti pod kojima se sloboda izražavanja može ograničiti. Situacije u kojima je to dopušteno, prema praksi Evropskog suda, moraju se tumačiti restriktivno, a neophodnost takvog miješanja mora biti uvjerljivo utvrđena. Evropski sud za ljudska prava (u daljnjem tekstu: Evropski sud) priznaje državama članicama određeno polje slobodne procjene (*margin of appreciation*) po pitanju kako će ograničiti slobodu izražavanja, što može biti zasnovano na konkretnoj kulturi, istoriji ili pravnom sistemu. U vezi s tim, Evropski sud kaže:

„Države članice imaju određeno polje slobodne procjene u ocjenjivanju da li postoji takva potreba [za ograničavanjem slobode izražavanja], ali ona ide ‘ruku pod ruku’ s evropskom supervizijom, uključujući i zakone i odluke kojima se ti zakoni primjenjuju, pa čak i one koje donese nezavisni sud. Sud, stoga, ima ovlaštenje da donese konačnu odluku o tome da li je ‘ograničenje’ u skladu sa slobodom izražavanja ako je to garantirano članom 10. Zadatak Suda, u vršenju ove supervizijske nadležnosti, nije da zamijeni nadležnu domaću vlast, već da

9 *Rózycki i Kuliś protiv Poljske* (27209/03).

10 *Karatas protiv Turske* (23168/94).

11 *Steel i Moris protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (68416/01).

12 *Thorgeir Thorgeirson protiv Finske* (13778/88).

13 *Goodwin protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (17488/90).

razmotri, prema članu 10, odluke koje su te vlasti donijele u okviru svog polja slobodne procjene [...] Pri tome, Sud se mora uvjeriti da su domaće vlasti primijenile standarde koji su u skladu s principima sadržanim u članu 10. i, povrh toga, da su se oslonile na prihvatljivu ocjenu relevantnih činjenica.”¹⁴

Da bi se utvrdilo da li postoji povreda člana 10, potrebno je provesti tzv. test koji uključuje sljedeća pitanja:

1. da li činjenice predmeta ulaze u obim člana 10,
2. da li postoji miješanje u pravo iz člana 10,
3. da li je miješanje propisano zakonom,
4. da li miješanje teži ostvarenju legitimnog cilja i
5. da li je miješanje bilo „neophodno u demokratskom društvu“.

Da bi se utvrdilo da nema kršenja prava iz člana 10, odgovor na svako od navedenih pitanja mora biti pozitivan. U suprotnom, čim se dođe do prvog negativnog odgovora, test se završava tako što se utvrđuje kršenje.

2.1. Obim člana 10.

Član 10. Evropske konvencije ne štiti samo pojedince, već i pravna lica. Zaštita se odnosi ne samo na sadržaj izražavanja već i na sredstva putem kojih se informacije i ideje dijele jer, kako kaže Evropski sud, „svako ograničavanje u odnosu na sredstva [transmisije] nužno predstavlja miješanje u pravo primanja i davanja informacija“.¹⁵ U svojoj praksi Evropski sud je pružio zaštitu raznim sistemima i načinima davanja informacija, što uključuje: usmeno iznošenje, štampane materijale, radio-emisije, slike, simbole, letke, demonstracije, filmove i elektronske informacione sisteme.

Član 10. ne štiti samo slobodu izražavanja, već i pravo na iznošenje mišljenja/stavova. Evropski sud je zaključio da nalaganje nekome da se izvini predstavlja kršenje prava na izražavanje mišljenja zato što je to prisiljavanje da se kaže nešto u šta se ne vjeruje. U predmetu u kojem je bivšem vojnom oficiru naloženo da plati određeni novčani iznos i da se izvini zbog izjave za koju je ocijenjeno da predstavlja klevetu, Evropski sud je prihvatio opravdanost novčane sankcije, ali je u odnosu na izvinjenje rekao:

„[...] natjerati nekoga da povuče svoj stav priznavanjem vlastite pogreške, dubiozan je oblik satisfakcije, pa se ne može reći da je ‘neophodno u demokratskom društvu’.”¹⁶

Ustavni sud je u svojoj praksi takođe pružao zaštitu slobode izražavanja različitim načinima iznošenja informacija i ideja, uključujući štampane medije, radio i TV emisije i internet, ali je imao i predmete u kojima je utvrdio da izneseni navodi na ulaze u obim člana 10. Evropske konvencije.

¹⁴ Presuda *Hertel*, tačka 46, bilj. 1.

¹⁵ *Autronic AG protiv Švicarske* (12726/87).

¹⁶ *Kazakov protiv Rusije* (1758/02).

Međutim, određene vrste izražavanja ne ulaze u obim zaštite člana 10. Evropske konvencije i predstavljaju tzv. nezaštićeno izražavanje. To su: rasizam, ksenofobija, negiranje holokausta, antisemitizam, agresivni nacionalizam, diskriminacija manjina i migranata, odnosno svako izražavanje koje „podriva osnovne vrijednosti Konvencije kao što su tolerancija i nediskriminacija“. Ovo je zasnovano na članu 17. Evropske konvencije koji zabranjuje zloupotrebu garantiranih prava.¹⁷

Praksa Ustavnog suda

AP 454/13 – izjave koje predstavljaju krivično djelo izazivanja nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netolerancije ne uživaju zaštitu člana 10. Evropske konvencije

Apelant je proglašen krivim zbog izazivanja nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netolerancije i izrečena mu je kazna od godinu dana zatvora, uvjetno na period od tri godine. U postupku je utvrđeno da je apelant, koristeći pseudonim, postavio niz objava na javno dostupnom internetskom forumu na internetskoj stranici, u kojima je iznio izjave o načinu na koji bi bošnjački građani Distrikta Brčko BiH trebali postupiti u slučaju rata i secesije Republike Srpske. Apelant je, između ostalog, u svojim izjavama iznio i sljedeće: „[...] sada će ovaj smrdski Božić pa se u Brčkom ne radi, pa ću se razletiti slikati ova dva njihova moguća koridora kroz Brčko i kako nemaju nikakve šanse da preuzmu Brčko [...] Ako bude kakvih vojnih scenarija, mi prvo moramo udariti na Bukvik, Gajeve i Cenk i riješiti se opasnosti iza leđa, baš kao što smo uradili 92. [...] kada riješimo ta srpska sela u svom zaleđu, imaćemo slobodan koridor prema Gradačcu i Srebreniku. Onda bi [...] trebalo napasti Grčicu i Srpsku Varoš [...] centar grada [...] bi onda trebalo polahko očistit' jer ima mnogo zgrada, te su veliki gubici mogući [...] tu žive Srbi naseljeni iz raznih vukojebina, a malo je gradskog srpskog stanovništva, llička je uglavnom baza [...] radikalno nastrojenih Srba koji bi najprije zakuhali sa brčanskim Bošnjacima i koje (ako bi došlo do kakvih secesionističkih scenarija u RS-u) treba prvo napasti i neutralisati [...]“

Apelant se branio time da nisu postojala obilježja krivičnog djela o kojem je riječ budući da se ne može smatrati da „zatvoreni forum“ na internetu predstavlja „javno mjesto i da nije podsticao na mržnju, već je samo izrazio svoje mišljenje u vezi s hipotetičkim scenarijem koji je bio u korelaciji sa 'stvarnim svijetom' – odnosno sa čestim pozivima na secesiju od strane najviših političkih organa vlasti Republike Srpske“. Takođe je naveo i da je slučaj privukao medijsku pažnju tek nakon što ga je tužilac obznanio i zato što je nakon toga o njemu izvještavalo nekoliko dnevnih novina u zemlji.

Ustavni sud je u svojoj odluci istakao da se apelant ne može pozvati na pravo iz člana 10. Evropske konvencije. Naime, u situaciji kada je redovni sud utvrdio da je apelantovo izražavanje sadržavalo elemente koji čine suštinu bića krivičnog djela izazivanja nacionalne, rasne i vjerske mržnje, pozivanje na slobodu izražavanja predstavlja zloupotrebu prava iz člana 10. Evropske konvencije. Ustavni sud je istakao da bi, u skladu s praksom Evropskog suda, apelaciju u odnosu na član 10. trebalo proglasiti *ratione materiae* inkompatibilnom sa Ustavom BiH. Međutim, pošto je već prethodno ispitao i odbio apelantove navode o kršenju člana 6. Evropske konvencije, Ustavni sud je zaključio da će apelaciju i u tom dijelu odbiti s obzirom na to da se „na taj način ne mijenja suština odlučjenja u pogledu navoda koji se odnose na slobodu izražavanja“.

¹⁷ Vidi, npr. *Pavel Ivanov protiv Rusije* [35222/04] i *Rujak protiv Hrvatske* [57942/10].

Napomena

Apelant se žalio i Evropskom sudu (aplikacija broj 48657/16) koji je zaključio da, u okolnostima tog slučaja, miješanje u apelantovo pravo na slobodu izražavanja ne ukazuje na povredu člana 10. Evropske konvencije.

Komentar

Ustavni sud je u konkretnom slučaju dosljedno primijenio standarde Evropskog suda za ljudska prava kada je utvrdio da sporno izražavanje, za koje je utvrđeno da predstavlja krivično djelo izazivanja narodnosne, rasne i vjerske mržnje, ne može biti zaštićeno članom 10. zato što u takvoj situaciji pozivanje na član 10. predstavlja zloupotrebu prava zabranjenu članom 17. Evropske konvencije.

AP 3764/14 – *ratione materiae* neprihvatljiva apelacija

Apelant se žalio da mu je prekršeno pravo iz člana 10. u postupku u kojem je kao tužilac zahtijevao naknadu štete zbog klevete. Međutim, Ustavni sud je ove navode odbacio kao *ratione materiae* nedopustive zato što apelant nije bio lice koje je iznijelo ili pronijelo neko izražavanje ili informaciju koja je zaštićena članom 10. Evropske konvencije. Dakle, postupak se nije ticao apelantovog prava na slobodu izražavanja, već prava na slobodu izražavanja tuženih.

2.2. Miješanje u pravo

Svako ograničenje prava na slobodu izražavanja predstavlja miješanje u to pravo i mora biti opravdano. Teret dokaza je na onome ko se žali, ali je dovoljno dokazati vjerovatnoću da je došlo do miješanja u slobodu izražavanja. Ograničenje ovog prava može biti učinjeno na različite načine: sankcioniranjem za klevetu, zabranom objavljivanja nekog teksta ili djela itd.

2.3. Zakonitost

Svako ograničenje slobode izražavanja mora biti propisano zakonom, što garantira da miješanje u slobodu izražavanja neće biti proizvoljno. Kao i mnogi drugi izrazi u Evropskoj konvenciji, pojam „zakon“ ima autonomno značenje i tumači se široko. Ovaj pojam obuhvata i ustav, propise univerziteta¹⁸ i međunarodne propise koji se primjenjuju u državi članici. Da bi se neki propis smatrao „zakonom“ u smislu Evropske konvencije, on mora biti: javno objavljen i adekvatno dostupan, dovoljno precizan i jasan, mora biti „razumno predvidiv“ i mora imati odgovarajući „kvalitet“.

Praksa Ustavnog suda BiH

AP 2591/12 – miješanje u slobodu izražavanja nije bilo zakonito zato što su propisi primijenjeni proizvoljno; kršenje člana 10. Evropske konvencije

¹⁸ *Leyla Şahin protiv Turske.*

Apelant je kao punomoćnik tužioca u upravnom sporu kažnjen novčanom kaznom od 500,00 KM zbog vrijeđanja suda zato što je u zahtjevu za vanredno preispitivanje sudske odluke, između ostalog, napisao: „[...] nijednom rečenicom Sud [se] nije očitovao o navodima iz tužbe, pričajući priču osmišljenu u pogledu onemogućavanja u ostvarivanju prava tužioca.“

Takođe je bilo određeno da će, ako apelant ne plati kaznu u ostavljenom roku, ona biti zamijenjena kaznom zatvora tako što će se za svakih započelih 100,00 KM novčane kazne odrediti jedan dan zatvora. U obrazloženju je sud naveo da je navedeno izražavanje „krajnje uvredljivo za sud i za sudiju pojedinca“, te da je „pogotovo teška i uvredljiva insinucija da je taj sud u konkretnom slučaju kroz ‘pričanje priče’ svjesno i namjerno onemogućio tužioca da ostvari svoja prava“.

Ustavni sud je u obrazloženju svoje odluke istakao da redovni sudovi nisu u dovoljnoj mjeri objektivno analizirali sadržaj spornog navoda, te da se „jezičkom i pravnom analizom teško može utvrditi da konkretni tekst, koji izražava sumnju u nepristrasnost i neprofesionalnost suda, zaista sadrži navode uvredljivog sadržaja, čiji je cilj bio da se naruši autoritet suda“. Ustavni sud je naveo da su sudovi, sankcioniranjem apelanta za sporno izražavanje, prekoračili granice svojih ovlaštenja zato što svoje odluke nisu zasnovali na prihvatljivoj analizi relevantnih činjenica i okolnosti u konkretnom slučaju. Iako je tačno da relevantna odredba Zakona o parničnom postupku predviđa kažnjavanje lica koja u podnesku vrijeđaju sud, Ustavni sud je, imajući u vidu sadržaj spornog izražavanja, zaključio da su sudovi tu odredbu primijenili proizvoljno, te da zbog toga miješanje u apelantovo pravo na slobodu izražavanja nije bilo „u skladu sa zakonom“.

Komentar

U situaciji kada su sudovi kaznili apelanta zbog vrijeđanja suda, ali su proizvoljno primijenili relevantni propis zato što nisu u dovoljnoj mjeri objektivno i u skladu sa standardima člana 10. Evropske konvencije analizirali sadržaj spornog izražavanja, ne može se zaključiti da je miješanje u apelantovu slobodu izražavanja bilo „u skladu sa zakonom“.

2.4. Legitiman cilj

Legitimni ciljevi koji mogu opravdati miješanje u slobodu izražavanja taksativno su nabrojani u stavu 2. člana 10. Evropske konvencije i države nemaju pravo tu listu ciljeva proširiti. Prema navedenoj odredbi legitiman cilj miješanja u slobodu izražavanja može biti:

- interes nacionalne bezbjednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbjednosti,
- sprečavanje nereda ili zločina,
- zaštita zdravlja i morala, ugleda ili prava drugih,
- sprečavanje širenja povjerljivih informacija i
- očuvanje autoriteta i nepristrasnosti sudstva.

Teret dokazivanja da postoji legitiman cilj za miješanje u slobodu izražavanja je na državi (ako se postupak vodi pred Evropskim sudom), odnosno na onome ko na neki način ograničava slobodu izražavanja (kada se postupak vodi pred sudovima u državi članici).

Komentar

Ustavni sud u svojoj praksi ni u jednoj odluci nije utvrdio da miješanje u slobodu izražavanja nije imalo legitiman cilj.

2.5. „Neophodno u demokratskom društvu“

Analiza „neophodnosti“ miješanja u slobodu izražavanja, odnosno opravdanosti takvog miješanja, zahtijeva da se utvrdi da li je postignuta pravična ravnoteža između slobode izražavanja i cilja koji se želi postići miješanjem u tu slobodu.

Da bi se odgovorilo na pitanje „neophodnosti“ miješanja u slobodu izražavanja, moraju se analizirati sljedeća pitanja:

- da li postoji „hitna društvena potreba“ zbog koje je potrebno ograničiti slobodu izražavanja,
- da li je cilj koji se želi postići proporcionalan sredstvima korištenim za njegovo ostvarenje i
- da li su razlozi i opravdanja koje su dali nadležni organi za miješanje u slobodu izražavanja relevantni i dovoljni.

Samo ako je odgovor na svako od ovih pitanja pozitivan, može se zaključiti da je miješanje u slobodu izražavanja bilo „neophodno u demokratskom društvu“.

U svojoj praksi, Ustavni sud je najčešće ispitivao „neophodnost“ miješanja u slobodu izražavanja u odnosu na dva legitimna cilja iz člana 10. stav 2: zaštita prava drugih i zaštita autoriteta i nepristrasnosti sudstva.

2.5.1. Sloboda izražavanja i zaštita prava drugih

Predmeti u kojima je Ustavni sud ispitivao opravdanost miješanja radi zaštite prava drugih odnose se na klevetu, odnosno narušavanje ugleda drugih, što ulazi u okvir zaštite člana 8. Evropske konvencije. Iako čl. 10. i 8. Evropske konvencije imaju jednako značenje za funkcioniranje demokratskog društva, nekada mogu doći u koliziju. U takvim slučajevima, zadatak sudova je da, analizirajući sve okolnosti konkretnog slučaja, pažljivo procijene kojem će se pravu dati prednost: slobodi izražavanja ili pravu na privatnost koje uključuje i pravo na ugled. Da bi se izvršila takva procjena sudovi trebaju uzeti u obzir više relevantnih elemenata:

- doprinos raspravi od javnog interesa,
- koliko je poznata ličnost o kojoj je riječ i šta je predmet izvještavanja,
- ponašanje lica o kome je riječ prije objavljivanja teksta,
- način pribavljanja informacija i istinitost (postupanje u „dobroj namjeri“),
- sadržaj, formu i posljedice objavljivanja i
- ozbiljnost izrečene sankcije (gdje je primjenjivo).

Osim toga, i Evropski i Ustavni sud uvijek naglašavaju da se mora napraviti razlika između privatnih pojedinaca i lica koja postupaju u javnom kontekstu, kao što su političke ili javne ličnosti. Shodno tome, dok privatni pojedinac, nepoznat javnosti, može tražiti posebnu zaštitu

svog prava na privatni život, to ne važi za javne ličnosti u vezi s kojima su granice kritičkog komentara šire zato što su one neizbježno i svjesno izložene ispitivanju javnosti i zbog toga moraju pokazati posebno visok nivo tolerancije.

Takođe, prilikom ocjene opravdanosti spornih izjava mora se napraviti razlika između činjenica i vrijednosnih sudova, pri čemu se vrijednosni sudovi ne mogu dokazivati. Klasifikacija neke izjave kao činjenice ili vrijednosnog suda je pitanje koje, prvenstveno, spada u prostor slobodne procjene državnih organa, a posebno domaćih sudova. Međutim, čak i kad izjava predstavlja vrijednosni sud, proporcionalnost miješanja može zavisiti od toga da li postoji dovoljan činjenični osnov za osporenu izjavu budući da i vrijednosni sud koji nema nikakav činjenični osnov može biti pretjeran.¹⁹

Evropski sud daje vrlo malo prostora za ograničavanje političke debate. Naime, u svojoj praksi Evropski sud naglašava „da je promoviranje slobodne političke debate veoma važna karakteristika demokratskog društva. Sud daje najveću važnost slobodi izražavanja u kontekstu političke debate i smatra da su potrebni veoma snažni razlozi da bi se opravdala ograničenja političkog govora. Dozvoliti širinu u ograničavanju političkog govora u pojedinačnim predmetima, nesumnjivo bi štetilo poštovanju slobode izražavanja općenito i u državama u pitanju.“²⁰ Osim toga, u slučajevima u kojima su novinari prenosili mišljenja i izjave drugih o važnim društvenim pitanjima Evropski sud je naveo sljedeće: „Aplikant je u biti izvještavao o onome što su drugi govorili o policijskoj brutalnosti. On je osuđen pred Krivičnim sudom u Reykjaviku za krivično djelo prema članu 108. Krivičnog zakona, djelimično i zato što nije objasnio koji su dijelovi navoda – da su neimenovani pripadnici policije Reykjavika počinili brojna djela ozbiljnih napada koji su rezultirali onesposobljavanjem njihovih žrtava, krivotvorenja i drugih krivičnih djela – bili njegovi lični navodi [...] U mjeri u kojoj je od aplikanta traženo da dokaže istinitost svojih tvrdnji, on je, prema mišljenju Suda, bio izložen nerazumno, ako ne i nemogućem zadatku.“²¹

Prilikom ocjene „proporcionalnosti“ miješanja, mora se imati u vidu i to da je Evropski sud usvojio doktrinu koja omogućava odbranu medija ukoliko mogu pokazati da su postupali razumno ili u skladu s profesionalnim standardima, dakle „u dobroj namjeri“ kada objavljuju tekstove kritičkog sadržaja. Pri tome, kada je riječ o činjenicama, Evropski sud je razvio fleksibilnija pravila od onih koja zahtijevaju dokazivanje istinitosti, ostavljajući medijima na taj

PODSJETIMO SE ...

Relevantni elementi za uspostavljanje pravične ravnoteže između čl. 8 i 10 EK su:

- doprinos raspravi od javnog interesa,
- koliko je poznata ličnost o kojoj je riječ i šta je predmet izvještavanja,
- ponašanje lica o kojem je riječ prije objavljivanja teksta,
- način pribavljanja informacija i istinitost (postupanje u „dobroj namjeri“),
- sadržaj, forma i posljedice objavljivanja,
- ozbiljnost izrečene sankcije

VAŽNO:

Ovi elementi se cijene u odnosu na sveukupan kontekst konkretnog slučaja.

¹⁹ *Feldek protiv Slovačke*, presuda od 12. jula 2001. godine.

²⁰ *Ibid.*

²¹ *Thorgeir Thorgeirson protiv Islanda*, presuda od 25. juna 1992. godine, tačka 65.

način prostor za grešku.²² Dakle, u pogledu činjenica, novinarima se uzima u obzir odbrana da su postupali *bona fide* u nastojanju da javnosti pruže tačne i pouzdane informacije u skladu s novinarskom etikom. U principu, odbrana na osnovu „iskrene namjere“ jedna je vrsta zamjene za dokazivanje istinitosti. Kada novinar ima opravdan cilj, kada je u pitanju nešto značajno za javnost i kada su uloženi razumni napor za potvrđivanje činjenica, mediji se neće smatrati odgovornim čak i u slučaju da se ispostavi da su činjenice bile neistinite.

////////////////////////////////////
*Sud daje najveću važnost slobodi izražavanja u kontekstu političke
debate i smatra da su potrebni veoma snažni razlozi da bi se
opravдалo ograničenje političkog govora.*
////////////////////////////////////

Ozbiljnost izrečene sankcije takođe je važan element prilikom ocjene da li je miješanje u slobodu izražavanja bilo „neophodno u demokratskom društvu“. Npr. odlukom suda o visini naknade nematerijalne štete zbog klevete može se prekršiti princip proporcionalnosti između težine miješanja sudova u slobodu izražavanja i važnosti cilja koji se ograničavanjem te slobode želi postići. Prema praksi Evropskog suda, sama suma naknade štete može predstavljati kršenje člana 10. Evropske konvencije zato što „dodjela štete za klevetu mora biti razumno proporcionalna šteti nanesejoj nečijem ugledu“.²³ Kakvu će satisfakciju dosuditi, diskreciona je ocjena suda. Ipak, ta je diskreciona ocjena ograničena upravo zahtjevom „proporcionalnosti“ između sankcije i cilja koji se želi postići. Evropski sud dosljedno ističe da visoki iznosi naknade štete koju sudovi dosude mogu obeshrabriti otvorenu raspravu o pitanjima od javnog interesa, pa i kada je u pitanju narušavanje ugleda sudije ako to nije bilo tako ozbiljno da bi opravдалo dodjelu naknade u visokom iznosu.²⁴

Praksa Ustavnog suda

Razlikovanje činjenica i vrijednosnih sudova

AP 3764/14 – iako je postojao javni interes za izvještavanje o aktivnostima apelanta kao javne ličnosti, nije uspostavljena pravična ravnoteža između čl. 8. i 10. Evropske konvencije zato što sporne izjave nisu bile vrijednosni sud, već činjenice čiju tačnost sud nije ni ispitivao; povreda člana 8. Evropske konvencije

Apelant je podnio tužbu zbog izjava iznesenih u političkoj TV emisiji u kojima je navedeno da „iza [apelantovog] kriminala [...] stoji [apelantova] građevinska mafija“, da je apelant „stvarni šef ove kriminalne organizacije“, da apelant „legalizuje milionsku pljačku na ovom prljavom poslu [...] tzv. građevinskom mafijom u Banjoj Luci koju je na neki način instalirao [apelant]“. Apelantov tužbeni zahtjev je u cijelosti odbijen u parničnom postupku, uz obrazloženje da je apelant nesporno javna ličnost, te da su sporne izjave vrijednosni sudovi koji se ne mogu dokazivati.

Analizirajući da li su sudovi uspostavili pravičnu ravnotežu između apelantovog prava na privatnost i slobode medija da prenose informacije koje su od interesa za javnost, Ustavni sud

²² *Ibid.*

²³ *Tolstoy Miloslavski protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (18139/91).

²⁴ *Narodni list d.d. protiv Hrvatske* (2782/12).

je potvrdio ocjenu redovnih sudova da apelant jeste javna ličnost budući da je u vrijeme kada je objavljen sporni TV prilog obavljao funkciju predsjednika Vlade Republike Srpske, te da su se sporne izjave ticale njegovog djelovanja kao javnog zvaničnika, a ne njegovog privatnog života. Osim toga, Ustavni sud je prihvatio i zaključak redovnih sudova o tome da se sporni prilog bavio navodnom nezakonitošću u radu Vlade RS na čijem je čelu bio apelant, odnosno pitanjima gradnje i dodjelom objekata Zavoda za izgradnju. Dakle, pitanje apelantovog ponašanja u toku obavljanja javne funkcije je, kako je zaključio Ustavni sud, predstavljalo doprinos temi od javnog interesa, o čemu mediji imaju dužnost da obavještavaju javnost, a javnost ima pravo da takve informacije dobije.

Međutim, analizirajući da li su sporne izjave predstavljale vrijednosni sud ili činjenice čiju je istinitost bilo moguće dokazivati, Ustavni sud nije prihvatio zaključak redovnih sudova da se radi o vrijednosnim sudovima, već „da se u skladu s razumnim standardom dokazivanja na osnovu prihvatljive ocjene relevantnih činjenica za sporne izjave može utvrditi da li su istinite“. Stoga je zaključio da je „neprihvatljiv zaključak redovnih sudova da sporne izjave predstavljaju vrijednosni sud, čak ni negativni“, već „činjenice koje su dokazive“. Pri tome je Ustavni sud naročito ukazao da „redovni sudovi za tako ozbiljne tvrdnje nisu ni utvrđivali njihovu tačnost, prihvatajući izgovor tuženih da je riječ o vrijednosnom sudu“. S obzirom na ovo, utvrđeno je da je u konkretnom slučaju prekršeno apelantovo pravo iz člana 8, odnosno da je postojala „neophodna društvena potreba“ da se sloboda izražavanja ograniči radi zaštite prava drugih.

„TEST“ ČLANA 10. EK MORA ODGOVORITI NA SLJEDEĆA PITANJA:

1. primjenjivost člana 10,
2. postojanje miješanja,
3. zakonitost miješanja,
4. da li postoji legitiman cilj za miješanje,
5. da li miješanje teži ostvarenju legitimnog cilja i
6. da li je miješanje „neophodno u demokratskom društvu“.

Za ocjenu „neophodnosti“ miješanja, potrebno je ocijeniti:

1. da li postoji „hitna društvena potreba“ za miješanje,
2. da li je miješanje proporcionalno legitimnom cilju i
3. da li su za miješanje dati „relevantni i dovoljni razlozi“.

Komentar

Ocjena da li se radi o činjenicama ili vrijednosnim sudovima je od velikog značaja kada je u pitanju ograničenje slobode izražavanja u slučajevima koji se tiču klevete. Ako se sudovi ne upuste u to pitanje pažljivo ili ako se uopće ne upuste u ispitivanje tačnosti iznesenih činjenica, to će svakako voditi utvrđenju kršenja ili prava na privatnost iz člana 8. ili prava na slobodu izražavanja iz člana 10, zavisno od toga ko traži zaštitu.

Mora se napraviti razlika između činjenica i vrijednosnih sudova koji se ne dokazuju, ali proporcionalnost miješanja može zavisiti od toga da li takvi sudovi imaju dovoljan činjenični osnov.

AP 965/17 – nije uspostavljena pravična ravnoteža između čl. 8. i 10. Evropske konvencije kada sudovi nisu kritički analizirali sporno izražavanje čiji je cilj bila uvreda i omalovažavanje neistomišljenika, već su primat dali slobodi izražavanja zato što su zaključili da se radi o vrijednosnom sudu

Apelantica je kao tužiteljica tražila naknadu štete zbog povrede časti i ugleda svog preminulog muža i svog ugleda zbog toga što je na internetskom portalu objavljen tekst pod naslovom „Govno nikada ne potone, ono uvijek pluta?!“, iz kojeg je naročito izdvojen sljedeći dio: „[...] to je nametanje političkog uvjerenja [apelantičinog muža] koji je izdao vlastiti narod i borio se protiv hrvatske himne i hrvatske zastave kao jedinog ispravnog uvjerenja [u gradu]. Prikazivanje filma o [apelantičinom mužu] čin je koji pljuje po 40 tisuća stanovnika [gradske] općine koji su sanjali hrvatski san, a odaje počast jednom čovjeku koji je pljuvao po tom snu [...] i završit ću o smrdljivom gradu koji je zadovoljan sobom, a koji ne smrdi samo zbog [apelantičinog muža] već i zbog drugih izdajnika [...]“, te izjave: „Bosanci pak ne moraju priznati da su im djedovi bili Hrvati čije su žene silovali Turci i tako stvorili bosansku naciju“, „Dotična Martina nije izdala svoj narod, ona je uvijek bila po nacionalnosti Bosanka i Hercegovka (ma šta to značilo), a moj prijatelj ju je sinoć nazvao kujom i tako uvrijedio moju Šarku koja je onomad Reksu okotila pet komada“.

U prvostepenoj presudi koja je potvrđena u žalbenom postupku, Sud je istakao da novinarska sloboda podrazumijeva i mogućnost da se pribjegne određenom stepenu pretjerivanja, pa čak i provociranja, te da, iako sud ne mora odobravati polemički, agresivan i vulgaran ton koji novinar koristi, član 10. Evropske konvencije ne samo da štiti sadržaj izražene ideje i informacija nego i formu u kojoj su one izražene. Takođe je navedeno da je izbor oblika i načina prezentacije informacija autonomno pravo novinara i urednika zaštićeno članom 10, naglasivši pri tome da uloga suda nije da medijima nameće poželjnu formu izražavanja ideja i informacija. Stoga je Sud zaključio da se u okolnostima konkretnog slučaja nisu ispunili uvjeti za naknadu štete jer se ne radi o kleveti, već o vrijednosnom sudu tuženog o dokumentarnom filmu o apelantičinom mužu, te da njeno subjektivno osjećanje povrijeđenosti nije odlučno za ocjenu da se radi o kleveti.

Ustavni sud je najprije ukazao da je o pitanju zaštite ugleda apelantičinog pokojnog supruga već odlučio u predmetu broj AP 5204/15 povodom teksta drugog autora na internetskom portalu kao reakcija na prikazivanje dokumentarnog filma o apelantičinom pokojnom suprugu. U tom predmetu, Ustavni sud je detaljno razmotrio praksu Evropskog suda i pitanje zaštite prava na ugled nasljednika, te je zaključio da nasljednik nije aktivno legitimiran da traži naknadu štete zbog povrede ugleda svog pravnog prednika budući da se radi o ličnom pravu. Međutim, napadi na ugled umrlog lica mogu, u određenim slučajevima, imati štetan uticaj na privatni život i identitet nekog člana porodice tog lica, pa takvi navodi ulaze u obim zaštite člana 8. Evropske konvencije.²⁵

Razmatrajući da li su odbijanjem tužbenog zahtjeva u konkretnom slučaju sudovi postigli pravičnu ravnotežu između apelantičinog prava na ugled i slobode izražavanja tuženog, Ustavni sud je ponovo istakao da uvredljive izjave mogu biti van zaštite slobode izražavanja kada je njihova jedina namjera vrijeđanje. Stoga je naglasio da su redovni sudovi bili obavezni da pažljivo analiziraju sadržaj spornog teksta u cjelini kako bi postigli pravičnu ravnotežu između različitih interesa. Imajući u vidu sadržaj cijelog teksta tuženog i kontekst u kome je nastao, Ustavni sud smatra da je tuženi kao autor teksta koristio neprimjerene metafore i vokabular, iznoseći na uvredljiv i vulgaran način stav o apelantičinom mužu i ideologiji koja se kosi s njegovim svjetonazorima. Ustavni sud

²⁵ *Putistin protiv Ukrajine* (16882/03).

je zapazio da je to bio razlog da Žalbena komisija Vijeća za štampu Bosne i Hercegovine reagira i osudi takvo izražavanje kao suprotno Kodeksu za štampu i *online* medije u BiH. Međutim, redovni sudovi nisu dali kritički osvrt o ovakvom sadržaju teksta koji „obiluje uvredama, prizemnim komentarima, netolerancijom, diskriminacijom“, već su samo uopćeno naveli da se radi tek o mišljenju autora o jednoj ideologiji s kojom se ne slaže, uz upotrebu vulgarnog rječnika i metafora. Ustavni sud je ocijenio da je neprimjereno da redovni sudovi, kao dio pravosudnog sistema u jednoj multietničkoj državi kakva je Bosna i Hercegovina, nisu bili senzibilizirani, niti su imali potrebu da se kritički osvrnu na *prima facie* neprimjereno izražavanje tuženog jer sporni tekst u cijelosti odiše govorom koji se ne može staviti pod zaštitu člana 10. Evropske konvencije. Ustavni sud je takođe istakao da se tekst, sagledan u cjelini i u kontekstu, ne može uzeti kao primjer „vrijeđanja, šokiranja i uznemiravanja“, koji je dopustiv u okviru novinarske slobode, u smislu člana 10. Evropske konvencije jer obiluje riječima uvredljivog, netolerantnog, diskriminatornog, huškačkog i vulgarnog sadržaja. Ustavni sud je zaključio da sudovi u obrazloženjima osporenih presuda nisu dali relevantne i dovoljne razloge i nisu postigli pravičan balans između zaštite apelantičinog prava na ugled i zaštite prava tuženog na slobodu izražavanja.

Komentar

Kada izvještavaju o nekom pitanju od javnog interesa, medijima je dopušteno korištenje snažnijih izraza, pa i onih koji „vrijeđaju, šokiraju ili uznemiravaju“, kako to ističe i Evropski sud u svojoj praksi. Međutim, sudovi tekstove takve vrste ipak moraju podvrći analizi i kritičkom osvrtu, pa na osnovu svih okolnosti slučaja utvrditi da li se radi o obavještanju javnosti o nekom pitanju od javnog interesa uz korištenje snažnijih izraza ili se pak iznose vrijednosni sudovi kojima se samo želi vulgarno uvrijediti neistomišljenike. Ako propuste uraditi takvu analizu, onda pod član 10. Evropske konvencije unose izražavanje koje nema nikakav drugi cilj nego uvrijediti i omalovažiti druge i koje, kao takvo, ne uživa zaštitu, pa se ne može reći da je uspostavljena pravična ravnoteža između dva suprotstavljena interesa: prava na ugled i prava na slobodu izražavanja. Pri tome, treba napraviti distinkciju u odnosu na ekstremne vrste izražavanja kojima se može podsticati na mržnju ili nasilje i koje, primjenom člana 17. Evropske konvencije, *ratione materiae* ne ulaze pod zaštitu člana 10. Tu je važno istaći da se na član 17. Evropske konvencije treba pozivati samo izuzetno i u ekstremnim slučajevima.

Doprinos raspravi od javnog interesa i status oštećenog (javna ili privatna ličnost)

AP 1848/15 – sudovi nisu ispitali sve elemente „neophodnosti“ miješanja u slobodu izražavanja, a naročito tužiočev status i društveni položaj i postojanje javnog interesa; kršenje člana 10. Evropske konvencije

Apelant (novinar) obavezan je da, zbog sadržaja izjava objavljenih u novinskom tekstu protiv tužioca, solidarno s drugim tuženim, naknadi štetu tužiocu zbog klevete. Naime, u novinskom tekstu koji je objavljen, sporne su bile izjave o tome da tužilac „duže od deset godina đubre iz svoje štale istovara na put koji koristi osamnaest domaćinstava iz tog sela [...] da zagađena voda iz njegove štale truje stoku, da je put koji koristi još osamnaest familija, zbog nemara tužioca, stalno nađubren, da tužilac u đubretarnik baca i uginule životinje“.

Ustavni sud je zapazio da su sudovi postojanje apelantove odgovornosti za naknadu štete zbog klevete obrazložili primjenom Zakona o zaštiti od klevete tako što su zaključili da iz odredbi tog zakona proizlazi isključiva primjena pravila o teretu dokazivanja. Sudovi su, naime, naveli da je obaveza parničnih strana da dokažu istinitost svojih tvrdnji i navoda jer „suprotno ukazuje na njihovu neistinitost (klevetu)“. Međutim, Ustavni sud je ukazao da se iz obrazloženja osporenih presuda ne može zaključiti da li su „činjenice iz cjelokupnog spornog teksta dovedene u kontekst svih ostalih relevantnih kriterija“ (tužiočev status, prihvatljiva kritika, postojanje javnog interesa itd.). Sudovi su prihvatili osnov tužbenog zahtjeva isključivo zbog nedostatka adekvatnog dokaza na okolnost apelantovih tvrdnji u jednom dijelu spornog teksta i samo na osnovu toga su zaključili da se radi o kleveti. Ustavni sud je naročito ukazao da je iz sadržaja dokaza koji su provedeni postojao dovoljan činjenični osnov, te da u postupku nije bilo sporno da su pojedini navodi iz spornog teksta bili istiniti (curenje fekalnih voda), a da su ostali ocijenjeni kao očigledno neistiniti (da tužilac duže od deset godina đubre istovara na put) zato što ih apelant nije na adekvatan način dokazao. Ustavni sud je zaključio da se iz obrazloženja osporenih presuda ne može vidjeti da li su se sudovi „uopće bavili spornim izražavanjem u vezi s kriterijima uspostavljenim u materijalnim odredbama Zakona o zaštiti od klevete“. Sudovi naročito nisu definirali apelantov status i društveni položaj (odnosno da li se radi o javnoj ili privatnoj ličnosti), niti su razmotrili sve kriterije u kontekstu pokretanja pitanja o eventualnom kvalitetu rada komunalnih i veterinarskih službi. Stoga su, kako je zaključio Ustavni sud, sudovi propustili razjasniti da li je „u okolnostima konkretnog slučaja postojao legitimni interes da se lokalna zajednica obavijesti o evidentnim problemima koji su izneseni u spornom tekstu [...], kao i da sporno izražavanje dovedu u širi kontekst [...] relevantnih odredbi Zakona o zaštiti od klevete“. Na taj su način sudovi prekoračili granice slobodne procjene koju imaju u smislu člana 10. Evropske konvencije, a ne može se zaključiti ni da se razlozi koji su navedeni u obrazloženju osporenih presuda u vezi s navedenim kriterijima mogu smatrati „relevantnim i dovoljnim“.

Komentar

Da bi se pravilno ocijenila potreba ograničavanja nečije slobode izražavanja sudovi moraju utvrditi da li je izražavanje bilo usmjereno protiv nekog javnog ili privatnog lica i da li je postojao javni interes koji sporno izražavanje može opravdati. Ako sudovi, s obzirom na okolnosti slučaja, propuste obrazložiti ove elemente, onda se neće moći zaključiti da su u presudi dati „relevantni i dovoljni razlozi“ za ograničavanje slobode izražavanja, što je još jedan važan element za ocjenu da li je ograničenje bilo „neophodno u demokratskom društvu“.

Način pribavljanja informacija i istinitost (postupanje u „dobroj namjeri“)

AP 4881/14 – doktor specijalista u Domu zdravlja ne može se smatrati privatnim licem, a sudovi moraju uzeti u obzir bona fide odbranu novinara kada je kontaktirao lice o kojem piše prije objavljivanja teksta i kada je do informacija došao putem zvaničnih izvora

U ovom predmetu, apelanti su bili izdavač i glavni i odgovorni urednik koji su presudama obavezani da ne ime naknade štete tužiocu zbog klevete isplate iznos od 3.000 KM. Naime, u tekstu koji su apelanti objavili pod naslovom „Lekar tera žene da se skidaju u čekaonici“

s uvodom teksta „Pacijentkinje kao logorašice“, napisano je da je tužilac (ljekar ginekolog) i „da je grupa pacijentkinja [Doma zdravlja] optužila [tužioca] da traži od njih da se, umjesto u ordinaciji, za pregled svlače u čekaonici ove zdravstvene ustanove gdje svako može da ih vidi“. Tužilac je takođe smatrao da su apelanti „upotrebljavajući riječi i izraze koji su neprimjereni tužiočevoj ličnosti za vrijeme obavljanja posla u (Domu zdravlja) [...] iznijeli neistine prema kojima je skandalozno postupao s pacijentkinjama, na ponižavajući način, čime mu je narušen ugled i povrijeđeni dostojanstvo i čast“.

Sud je saslušao novinara koji je takođe bio tužen i koji je izjavio da je do podataka o događaju došao putem zvanične općinske internetske stranice na kojoj je objavljeno da je načelnik primio anonimno pismo od pacijentice kojim je obaviješten o „problemu čekaonice za specijalistički ljekarski pregled u Domu zdravlja“. Takođe je naveo da je nazvao tužioca kako bi provjerio navode iz anonimnog pisma, te da je tužilac negirao navode o nepostojanju kabine za pripremu, kao i da je tužilac „šaljivo izjavio da bi ‘neke (pacijentice) voljele da izvode striptiz pred doktorom’“, te da je „sve prikupljene podatke sa internetske stranice Općine, anonimnog pisma i izjave tužioca adekvatno prenio u sporni članak“. Prvostepeni sud je u obrazloženju naveo da su apelanti svoje mišljenje „mogli iznijeti na razumljiviji način“, odnosno i pojasniti zbog čega smatraju da tužilac ponižava žene na način opisan u tekstu“. Takođe je navedeno da sadržaj spornog teksta predstavlja klevetničku izjavu, te da je odgovornost apelanata utvrđena „i na osnovu njihovog ponašanja povodom predmetnog događaja.“ Naime, Sud je obrazložio da su apelanti „na osnovu podataka sa zvanične stranice Općine Brod i anonimnog pisma pacijentice sačinili tekst spornog sadržaja o tužiocu, pri čemu nije prikazano anonimno pismo“. Sud je ocijenio da su na ovaj način apelanti „okvalificirali tužiočev rad, uobičajeno se pozivajući na anonimni izvor“. Sud je takođe naveo da su apelanti „imali pravo komentirati tužiočev rad s aspekta kvaliteta zdravstvenih usluga, ali je taj komentar morao biti prezentiran na bazi argumenata, bez ružnih riječi i zlonamjernih kvalifikacija, u skladu s novinarskom etikom i pristupom“. Drugostepeni sud je potvrdio prvostepenu presudu i, između ostalog, istakao da su navodi sa općinske internetske stranice mogli biti provjereni kod osoblja Doma zdravlja i kod direktora, kao i da su imali „obavezu da dokažu da na njihovoj strani nije bilo namjere i nepažnje da tužiocu prouzrokuju štetu“, kao i obavezu da dokažu „da je njihovo izražavanje zaista bilo istinito (a ne neistinito)“.

Ustavni sud je, između ostalog, istakao da su sudovi utvrdili da se tekst ticao tužioca kao privatnog lica. Međutim, suprotno tom zaključku, Ustavni sud je ocijenio da su se sporne izjave ticale tužioca u svojstvu doktora specijaliste u Domu zdravlja, dakle nekoga ko obavlja javni posao, kao i da se, u širem kontekstu, ova tema ticala kvaliteta zdravstva u određenoj lokalnoj zajednici i pružanja medicinskih usluga u toj lokalnoj zajednici putem Doma zdravlja. Osim toga, Ustavni sud je ocijenio da se sporne izjave ne mogu smatrati činjenicama čiju je istinitost trebalo utvrđivati, već vrijednosnim sudom (mišljenjem) o temi od općeg društvenog interesa, a ne o tužiočevom privatnom životu. U vezi s tim, Ustavni sud je istakao i to da način pribavljanja informacija predstavlja dovoljan činjenični osnov za izneseni vrijednosni sud. Stoga je zaključio da ograničavanje slobode izražavanja nije bilo „neophodno u demokratskom društvu“ zato što nije bilo proporcionalno tužiočevom pravu na ugled.

Komentar

Iz ovog predmeta se takođe vidi potreba da se pažljivije ocijeni da li se u konkretnom slučaju radi o izjavama koje se tiču privatnih ili javnih lica. Javna lica su, svakako, sva lica koja obavljaju javne poslove, pa stoga imaju obavezu trpjeti oštrije kritike koje mogu uključiti i snažnije izraze. Osim toga, ponovo se vidi da se ocjena da li se radi o činjenicama ili vrijednosnim sudovima ne može uraditi na odgovarajući način ako se ne posmatra kontekst u cjelini. Takođe je posebno naglašeno da je potrebno uzeti u obzir *bona fide* odbranu novinara, naročito kada je nesporno da je prije objavljivanja novinar kontaktirao onoga ko se smatra oštećenim i kada je podatke dobio iz zvaničnih izvora, kao što je u konkretnom slučaju internetska stranica Općine.

U pogledu činjenica, novinarima se uzima u obzir odbrana da su postupali „u dobroj namjeri“ u nastojanju da javnosti pruže tačne i pouzdane informacije u skladu s novinarskom etikom. U principu, takva odbrana može biti jedna vrsta zamjene za dokazivanje istinitosti.

AP 4483/16 – postoji povreda člana 10. Evropske konvencije kada je novinar bezuspješno tražio izjašnjenje druge strane prije objavljivanja priloga, a sudovi su zaključili da to nije bilo dovoljno da pokaže da je postojala „dobra namjera“ da se provjeri tačnost objavljenih informacija

Apelanti si bili javni RTV servis i autor priloga u informativnoj emisiji koji su sankcionirani zbog klevete tužiteljice. Naime, kako je sud obrazložio, iz emitiranog priloga je proizlazilo da Udruženje građana stare devizne štednje optužuje tužiteljicu kao sutkinju za falsificiranje dokumenata, „pa i za pribavljanje imovinske koristi“. Sudovi su zaključili da apelanti nisu uložili dovoljno napora da provjere istinitost takvih tvrdnji.

Ustavni sud je istakao da su apelanti, i u parničnom i u apelacionom postupku, dostavili dokumente (e-mail prepisku s licem zaduženim za odnose s javnošću u Sudu u kojem je tužiteljica radila kao sutkinja) iz kojih je vidljivo da je apelant (autor priloga), prije objavljivanja, tri puta tražio da službeno lice tog suda u istom prilogu objasni o čemu se radi, a sve s ciljem profesionalnog izvještavanja kako bi se čula i druga strana. Ustavni sud je takođe istakao da je apelant na kraju spornog priloga naveo: „U [Sudu] danas nisu mogli da nam nađu sagovornika koji bi objasnio ko je u pravu.“ Prema ocjeni Ustavnog suda, ovakvim postupanjem je ostavljen prostor za sumnju u preneseno izražavanje Udruženja jer je u prilogu prenesen stav samo jedne strane spornog slučaja, dok je druga strana propustila pruženu mogućnost da razjasni sporne okolnosti kako bi sporni prilog bio potpun. U takvim činjeničnim okolnostima Ustavni sud nije mogao prihvatiti obrazloženje redovnih sudova da apelanti nisu preduzeli dovoljno napora kako bi provjerili istinitost tvrdnje o tužiteljici. Pri tome je Ustavni sud naročito uzeo u obzir da je informaciju trebalo prenijeti javnosti upravo na dan kada je organizirana konferencija za novinare jer je, kako je to u svojoj praksi istakao Evropski sud, „vijest roba ograničenog

roka trajanja i odlaganje njenog objavljivanja, čak i na kraći period, može je lišiti cijele njene vrijednosti i interesiranja”.²⁶ Stoga je Ustavni sud zaključio da su apelanti, suprotno stavu redovnih sudova, uložili dovoljno napora kako bi profesionalno obavili dužnost informiranja javnosti o pitanju od javnog interesa, te da zbog suprotnog zaključka sudova miješanje u slobodu izražavanja nije bilo „neophodno u demokratskom društvu”.

Komentar

Jedan od načina dokazivanja profesionalnog pristupa izvještavanju, odnosno postojanja „dobre namjere” prilikom objavljivanja informacija je i davanje mogućnosti drugoj strani da se izjasni i opovrgne navode koje mediji imaju namjeru objaviti. U konkretnom slučaju, povreda je utvrđena zato što takvo postupanje sudovi nisu ocijenili „dovoljnim”, čime su na novinara i na medij stavili pretjeran teret dokazivanja postojanja „dobre namjere”, što je miješanje u slobodu izražavanja učinilo neproporcionalnim cilju koji se želi postići.

AP 2501/15 – isključivom primjenom pravila o teretu dokazivanja za utvrđivanje istinitosti činjenica, sudovi su propustili cijeliti sve relevantne elemente za uspostavljanje ravnoteže između čl. 8. i 10. Evropske konvencije, čime su prekoračili granicu „slobodne procjene”

Apelanti su bili izdavač, glavni i odgovorni urednik novina i autorica teksta. Oni su obavezani da tužiocu isplate naknadu štete u iznosu od 3.000 KM zato što su sudovi ocijenili da su oklevetali tužioca u članku objavljenom u dnevnim novinama. Naime, u članku je navedeno da je tužilac kao predsjednik UO jednog privrednog subjekta, zajedno s tadašnjim direktorom tog privrednog subjekta, za vrijeme šestomjesečnog mandata nanio preduzeću milionsku štetu, te da su zajedno „ojadili” preduzeće. Sudovi su ocijenili da ovo predstavlja „činjenično izražavanje koje jednim dijelom ima elemente klevete”. Dalje je obrazloženo da je članak objavljen u vrijeme kad je tužilac bio krivično procesuiran za krivično djelo nesavjesnog rada u službi, a ne za krivično djelo zloupotrebe službenog položaja, te da je tužilac „okvalificiran kao ‘ojađivač’ koji je [preduzeću] potpisivanjem štetnih ugovora u vezi s nabavkom robe nanio milionsku štetu”. Sudovi su istakli da apelanti u postupku nisu dokazali istinitost ovih navoda, te da očigledno nisu bili dobronamjerni „jer su dijelom objavili neistinitu informaciju” zato što je optužnica bila podignuta za jedno, a ne za dva krivična djela.

Ustavni sud je, između ostalog, naveo da su redovni sudovi tužiočeve tvrdnje prihvatili isključivo zbog toga što apelanti ponuđenim i izvedenim dokazima nisu dokazali istinitost tvrdnji iznesenih u spornom novinskom tekstu, te da su na osnovu toga zaključili da su te tvrdnje „očigledno neistinite”. Sudovi su se u konkretnom slučaju vodili isključivo primjenom pravila o teretu dokazivanja, i to na okolnost istinitosti, odnosno neistinitosti tvrdnji iznesenih u spornom tekstu, zanemarujući „cijeli dijapazon faktora koji mogu biti relevantni prilikom odmjerenja prava i interesa pri odlučivanju o potencijalno suprotstavljenim pravima”. Stoga je Ustavni sud zaključio da su sudovi, propuštajući da ocijene da li je u konkretnom slučaju postojao legitimni interes da se javnost obavijesti o nepravilnostima u poslovanju pravnog lica kojim je u relevantnom periodu u svojstvu predsjednika Upravnog odbora rukovodio tužilac,

²⁶ *Observer i Guardian protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (16882/03).

protiv kojeg je nesporno bio pokrenut krivični postupak, te da sporno izražavanje dovedu u širi kontekst i kontekst relevantnih odredbi ZZK i standarda člana 10. Evropske konvencije, prekoračili granice svoje „slobodne procjene“. Stoga, miješanje u pravo apelantata na slobodu izražavanja nije bilo „neophodno u demokratskom društvu“.

Komentar

Zakon o zaštiti od klevete je *lex specialis* u odnosu na Zakon o parničnom postupku, zbog čega se pravilo o teretu dokazivanja u postupku zaštite od klevete ne može primjenjivati bez odgovarajuće primjene standarda iz ZZK, odnosno člana 10. Evropske konvencije. Naročito, u slučaju kada mediji izvještavaju o krivičnim postupcima u vezi sa zloupotrebom službenih ovlaštenja javnih zvaničnika, oni nemaju obavezu dokazati da su ti zvaničnici krivi za djelo za koje se protiv njih vodi postupak, već imaju pravo i dužnost javnost o tome objektivno informirati. U konkretnom slučaju, navod da je tužilac „ojadio“ preduzeće svakako predstavlja vrijednosni sud zasnovan na dovoljnom činjeničnom osnovu – informacijama o tome da je protiv njega pokrenut krivični postupak.

Postojanje „relevantnih i dovoljnih razloga“ za ograničenje slobode izražavanja

AP 3430/16 – kršenje slobode izražavanja zbog krivične osude; sporna slika i natpis objavljeni na apelantovoj Facebook stranici koja je bila dostupna malom broju ljudi; nedostatak „relevantnog i dovoljnog obrazloženja“ za miješanje u slobodu izražavanja

Odlukama redovnih sudova, apelant je proglašen krivim za krivično djelo izazivanja narodnosne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti iz člana 163. stav 2. u vezi sa stavom 1. Krivičnog zakona Federacije BiH zato što je na svom Facebook profilu objavio fotografije kipa Isusa Krista koji se nalazi u Rio de Žaneiru uz tekst: „Idemooo trgajte“, na kojoj se u pozadini nalazi zastava Bosne i Hercegovine i dva zmaja koja lete prema kipu, s tim da „prvi zmaj ima otvorena usta i napada navedeni kip“. Redovni sudovi su u osporenim odlukama, u suštini, zauzeli stav da je apelant objavljivanjem sporne fotografije „javno izazvao vjersku mržnju i netrpeljivost prema Hrvatima, pripadnicima rimokatoličke vjeroispovijesti“. Apelant se branio da je spornu fotografiju našao na internetu u periodu održavanja utakmice fudbalske reprezentacije Bosne i Hercegovine za kvalifikacije za svjetsko prvenstvo u Brazilu, da je ona prikazivala „simbol Rio de Žaneira“, a „zmajevi simbol reprezentacije BiH“, te da je tekstualnu objavu uz fotografiju smatrao „napisanom u sportskom žargonu“. Apelant je smatrao da sudovi u osporenim odlukama nisu dovoljno jasno obrazložili zašto bi objavljivanje sporne slike s natpisom predstavljalo krivično djelo za koje je kažnjen, zbog čega smatra da je primjena zakona bila proizvoljna.

Ustavni sud je istakao da se opisana fotografija ne može cijeliti van konteksta svih okolnosti predmeta, zbog čega u konkretnom slučaju ne može zaključiti da je ta fotografija takva da na prvi pogled podstiče mržnju na osnovu vjere ili da predstavlja napad na vjeru. Međutim, Ustavni sud je zaključio da sudovi nisu uzeli u obzir sveukupni kontekst, niti su cijelili sve faktore koje su morali cijeliti kada su odlučili na ovaj način ograničiti apelantovu slobodu izražavanja. U vezi s tim, Ustavni sud je, između ostalog, ukazao da sudovi nisu uopće obrazložili da li su i kako

uzeli u obzir činjenicu da je apelant spornu sliku i natpis objavio na svojoj Facebook stranici i da je bila dostupna malom broju ljudi, odnosno samo onima koji su apelantovi „prijatelji“ na Facebooku, kao ni to da je tek objavljivanjem na internetskom portalu, uz prilično sugestivan naslov urednika tog portala, s kojeg su to preuzeli i drugi portali, sporna fotografija postala dostupna široj javnosti. Ustavni sud je istakao da sudovi u osporenim odlukama nisu dali relevantna i dovoljna obrazloženja o razlozima iz kojih su zaključili da je apelantovo izražavanje predstavljalo podsticanja na mržnju na osnovu vjere, a naročito tako ekstreman oblik da mu je bilo potrebno izreći strogu sankciju (godinu dana zatvora uz period odgode pod uvjetom), te da nisu ni pokušali postići pravičnu ravnotežu između zaštite prava vjernika, s jedne, i zaštite apelantovog prava na slobodu izražavanja, s druge strane, jer su, uz nejasna i neadekvatna obrazloženja svojih zaključaka, dali apsolutni primat zaštiti vjerskih osjećaja, bez vođenja računa o miješanju u apelantovu slobodu izražavanja. Stoga je Ustavni sud zaključio da je prekršeno apelantovo pravo na slobodu izražavanja iz člana 10. Evropske konvencije i pravo na obrazloženu odluku kao dio prava na pravično suđenje iz člana 6. Evropske konvencije.

Komentar

Izricanje krivične sankcije, koja nesumnjivo predstavlja miješanje u slobodu izražavanja, zahtijeva od suda da posebno pažljivo procijeni sve okolnosti, te da vodi računa o njenoj proporcionalnosti u odnosu na cilj koji se želi postići. U konkretnom slučaju, sudovi su dali primat zaštiti vjerskih osjećaja, a da nisu dali relevantna i zadovoljavajuća obrazloženja o tome zbog čega je objava na apelantovoj Facebook stranici bila uvredljiva u sveukupnom kontekstu, tim prije što je ta objava bila dostupna samo malom broju ljudi koji su apelantovi „prijatelji“ na Facebooku, ne vodeći pri tome računa o zaštiti apelantove slobode izražavanja.

Kršenje poslovnog ugleda i komercijalnih interesa pravnih lica

AP 2753/16 – zaštita poslovnog ugleda i komercijalnih interesa pravnog lica po članu 10. stav 2. Evropske konvencije; objavljivanje zvaničnih informacija uprkos zahtjevu nadležnih organa da se ne objavljuju informacije dok se ne izvrše dodatne provjere njihove tačnosti; kršenje komercijalnog ugleda; nema kršenja

Osporenim presudama redovnih sudova apelant je kao izdavač obavezan da tužiocu isplati određeni iznos na ime naknade štete u vidu izmakle dobiti. Naime, sudovi su zaključili da je tužilac u postupku dokazao da su kupci, koji su imali zaključene kupoprodajne ugovore s tužiocem, raskinuli ugovore o isporuci brašna zbog apelantovog objavljivanja teksta neistinitog sadržaja (da je tužilac uvezao otrovnu pšenicu) te da je zbog toga tužilac pretrpio štetu. Sudovi su utvrdili da apelant nije uvažio molbe upravnika Carinarnice da ne objavljuje sporni tekst, a naročito imena uvoznika pšenice dok ne stignu rezultati laboratorijske analize navedenog proizvoda, već je informaciju objavio bez čekanja, što je, prema zaključku sudova, povrijedilo tužiočev komercijalni ugled. Nakon objavljivanja spornog teksta, tužiočevi poslovni partneri su otkazali kupoprodajne ugovore, iz čega su sudovi zaključili da je tužilac pretrpio materijalnu štetu. Apelant je smatrao da je žrtva neopravdanog miješanja u slobodu izražavanja te se, između ostalog, pozvao na stav Evropskog suda prema kojem novinarske slobode uključuju

i mogućnost „pretjerivanja i provociranja“, te mogućnost da se mediji pouzdaju u sadržaj službenih izvještaja i bez preduzimanja nezavisnog istraživanja i uobičajenih mjera provjere informacija, kada izvještavanje doprinosi raspravi od javnog interesa.

Ustavni sud je, između ostalog, istakao da su sudovi utvrdili da je sporni tekst zasnovan na službenoj informaciji dobivenoj od nadležne carinarnice, ali i da su nadležni upozorili da se provode dodatne analize kako bi se utvrdila tačnost navoda o zaraženosti pšenice. Uvažavajući mogućnost da se u konkretnom slučaju radilo o potrebi da se zaštite životi i zdravlje ljudi na teritoriji BiH, Ustavni sud je naglasio da iz načina na koji je objavljena sporna informacija, a naročito imajući u vidu i da je autor teksta znao da postoji mogućnost da informacija nije tačna, proizlazi da se radilo o senzacionalističkom izvještavanju, a ne o „pretjerivanju i provociranju“ kako je to apelant tvrdio. Ustavni sud je takođe zaključio da su sudovi u osporenim presudama jasno obrazložili i argumentirali razloge zbog kojih je utvrđeno prekoračenje prava na slobodu izražavanja, što je dovelo do povrede tužiočevog komercijalnog ugleda i nastupanja materijalne štete koju apelant, opravdano, treba naknaditi tužiocu. Stoga je Ustavni sud zaključio da je miješanje u apelantovu slobodu izražavanja bilo „neophodno u demokratskom društvu“.

Komentar

Poslovna reputacija i interesi pravnog lica su, s aspekta Evropske konvencije, relevantni u odnosu na član 10. stav 2. zato što je dopušteno ograničiti slobodu izražavanja kako bi se zaštitio poslovni ugled i komercijalni interesi neke kompanije (pravnog lica)²⁷, odnosno zaštita poslovnog ugleda kompanije i interesa može biti legitiman cilj iz člana 10. stav 2. Evropske konvencije²⁸. Ovo, međutim, treba razlikovati od pitanja zaštite „ugleda“ kompanije (pravnog lica) po članu 8. Evropske konvencije. Naime, prema praksi Evropskog suda postoji razlika između ugleda fizičkih lica, koji se tiče njihovog društvenog statusa i koji može imati reperkusije po njihovo dostojanstvo, i poslovnog ugleda pravnog lica, koji ne uključuje moralnu dimenziju koju podrazumijeva zaštita prava na ugled kao dijela prava na privatni život.

Naknada nematerijalne štete kod klevete kao sankcija

AP 2043/12 – prilikom određivanja primjerene naknade štete zbog klevete, sud treba uzeti u obzir sve okolnosti slučaja, bez zahtjeva da se izvedu neki posebni formalni dokazi radi utvrđivanja „jačine i trajanja duševnih boli“, te voditi računa da visina naknade ne naruši princip „proporcionalnosti“.

Apelant je kao tužilac tražio da mu tuženi, novine i autor spornog članka, isplate iznos od 10.000 KM kao satisfakciju za klevetu zato što je u članku, između ostalog, navedeno i sljedeće: „Jer sakupljač ucijenjenih duša nema šta nema – i u Beogradu, ali i u Republici Srpskoj. [...] Naravno da svi stanovi nisu na njegovo ime, već se vode na članovima njegove najuže porodice

²⁷ *Steel protiv UK* (68416/01).

²⁸ *Heinisch protiv Njemačke* (28274/08).

[...] [Tužilac] posjeduje komforan stan od preko 100 kvadrata [...], a u komšiluku na broju 69 još jedan takav stan [...] pa je u bloku 45 pazario i poslovni prostor od preko 120 kvadrata u kojem se nalazi njegova knjižara. Ilustracije radi, kvadrat u ovom dijelu Beograda vrijedi najmanje dvije hiljade maraka. [...] Kako raste skupštinska plata, tako rastu i apetiti, pa je predsjednik Parlamenta Republike Srpske nedavno kupio ogroman stan [...] pored Hrama Svetog Save. Ovaj najnoviji [tužiočev] stan također ima preko stotinu kvadrata, a svaki metar plaćen je po bogatoj cijeni od dvije hiljade eura (četiri hiljade maraka) što će reći da je ovaj topli kutak plaćen 400.000 maraka. Uz sve ovo [tužilac] posjeduje i komforan stan na Palama, kao i vikendicu na Jahorini.“

Prvostepeni sud je odbio tužbeni zahtjev uz obrazloženje, između ostalog, da je zaključio da tuženi u toku postupka nisu dokazali da je iznošenje navedenih informacija u novinskom članku istinito i da to predstavlja osnov za utvrđivanje naknade nematerijalne štete zbog „nanesene psihičke boli izazvane povredom ugleda, dostojanstva i časti“. Međutim, prema stavu tog suda, da bi zahtjev za naknadu nematerijalne štete bio osnovan, bilo je „neophodno utvrditi postojanje štete, to jest postojanje psihičke boli koja je u direktnoj vezi s objavljenom neistinitom informacijom“, a, kako je Sud ocijenio, apelant to nije dokazao. Drugostepeni sud je prihvatio ovo obrazloženje, ali je dodao i to da se u konkretnom slučaju radilo o „iznošenju mišljenja o apelantovom imovnom stanju, nastojeći da se prikaže da su plate javnih ličnosti toliko visoke da sebi mogu priuštiti bolji životni standard nego ostali građani“.

Dovodeći u vezu apelantovu javnu funkciju (koju je obavljao u to vrijeme) i navedene okolnosti, Ustavni sud je istakao da je u konkretnom slučaju nesumnjivo postojao interes javnosti da dobije informacije o apelantovoj imovini, ali da je pitanje istinitosti ili neistinitosti informacija o apelantovom imovnom stanju u konačnici ostalo bez odgovora u osporenim presudama jer se sudovi tim pitanjem nisu bavili, kao ni pitanjem poštovanja profesionalnih standarda od strane novinara. Imajući u vidu takve nedostatke, Ustavni sud je zaključio da „ne raspolaže činjenicama o tome da li su i kako sudovi uzimali u obzir relevantne kriterije, te da samim tim, u okolnostima konkretnog slučaja, ne može dati konačan odgovor na to da li je odbijanjem apelantovog tužbenog zahtjeva postignuta pravična ravnoteža između njegovog prava na ugled i prava tuženih na slobodu izražavanja“. Zbog toga je utvrđeno da osporenim presudama nije uspostavljena pravična ravnoteža između apelantovog prava na ugled i novinarske slobode izražavanja.

Bez obzira na takav zaključak i imajući u vidu „rasprostranjenu sudsku praksu u vezi s utvrđivanjem pravične satisfakcije u slučajevima povrede ugleda klevetom“, Ustavni sud je smatrao neophodnim ponovo ukazati na standarde koji se primjenjuju u pogledu utvrđivanja naknade štete u ovakvim slučajevima. U vezi s odbijanjem tužbenog zahtjeva zato što tužilac „nije dokazao da je trpio duševne boli“ zbog klevete, Ustavni sud je ponovo naglasio da sankcija koja predstavlja miješanje u pravo na slobodu izražavanja mora biti „proporcionalna šteti koja je nanesena ugledu“ i koja je propisana domaćim zakonom. Ustavni sud je dalje naveo da je ZZK *lex specialis* po pitanju naknade štete zbog klevete „tako da je naknadu potrebno odrediti na način da se postigne pravična ravnoteža između prava na slobodu izražavanja i prava na ugled, dakle primjenom principa proporcionalnosti“. Stoga, ni redovni sudovi, niti lica koja traže naknadu štete zbog povrede ugleda, nisu ograničeni nekim posebnim formalnim dokaznim sredstvima, a oštećeni nije dužan da na okolnost visine štete predlaže izvođenje dokaza vještačenjem, niti to može biti uvjet koji, ako se ne ispuni, može voditi odbijanju zahtjeva za naknadu štete.

Komentar

Pri utvrđivanju štete zbog povrede ugleda potrebno je sagledati sve okolnosti slučaja, bez zahtjeva da se izvedu neki posebni formalni dokazi radi utvrđivanja „jačine i trajanja duševnih boli“, odnosno bez obaveze da se na tu okolnost izvodi dokaz vještačenjem. Sudovi, takođe, trebaju voditi računa da visina naknade bude proporcionalna cilju koji se želi ostvariti miješanjem, ali da se može, i na drugi način, a ne samo novčano, sankcionirati klevetničko izražavanje i zaštititi ugled pojedinca u pitanju, kako se sloboda izražavanja ne bi ograničila više nego što je to „neophodno u demokratskom društvu“.

2.5.2. Sloboda izražavanja i očuvanje autoriteta i nepristrasnosti sudstva

Kad je riječ o zaštiti autoriteta i nepristrasnosti pravosuđa, radi se o povjerenju koje strane u postupku i javnost moraju imati u odnosu na sudove. Stoga je Evropski sud u svojoj praksi utvrdio da je dužnost javnih zvaničnika koji vrše sudska ovlaštenja u pravosuđu da budu suzdržani u primjeni svog prava na slobodu izražavanja u svim predmetima u kojima bi autoritet i nepristrasnost pravosuđa mogli biti dovedeni u pitanje. Dalje, u sudskoj praksi Evropskog suda ističe se da, iako pravosuđe uživa posebnu zaštitu, ono ne funkcioniše u vakuumu, te da pitanja o funkcioniranju pravosuđa mogu biti dio javne debate, pa iako mediji ne smiju prekoračiti granice postavljene u interesu pravilnog funkcioniranja pravosuđa, dužnost im je da prenose informacije i ideje koje se tiču pitanja iznesenih pred sud, kao i u drugim oblastima od javnog interesa.²⁹

U principu, kritiziranje sudija u medijima odvija se u okviru debate o lošem funkcioniranju sudskog sistema ili u kontekstu sumnje u nezavisnost ili nepristrasnost sudija. Takva pitanja uvijek su bitna za javnost i ne smiju se izostaviti iz javne debate, naročito u zemlji koja prolazi kroz tranziciju ka nezavisnom i efikasnom pravosuđu. Međutim, sudije moraju uživati povjerenje javnosti i zato moraju biti zaštićene od destruktivnih napada bez ikakvog činjeničnog osnova. Štaviše, pošto imaju obavezu diskrecije, sudije ne mogu da reaguju u javnosti na razne napade kao što, na primjer, to mogu političari.³⁰ S druge strane, Evropski sud je u predmetu utvrdio kršenje prava na slobodu izražavanja printanog medija kao podnosioca zahtjeva, utvrdivši da se sporni članak odnosio na pitanje od javnog interesa, pa iako je bio štetan, jer je sadržavao vrlo ozbiljnu kritiku, pretjerivanje i grubu metaforu o sudiji, sve to ipak nije bilo uvredljivo jer, kako je zaključio sud, korištenje štetnog tona u komentarima o sudiji nije načelno nespojivo s odredbama člana 10. Evropske konvencije. Zbog svega navedenog, domaći sudovi moraju izvagati vrijednosti i interese obuhvaćene u predmetu u kojem su kritizirane sudije ili članovi pravosuđa. Svakako, kad je kritika prvenstveno usmjerena na vrijeđanje ili klevetanje članova pravosuđa, bez doprinošenja javnoj debati o funkcioniranju pravosuđa, obim zaštite slobode izražavanja može biti uži.

Advokati igraju važnu ulogu u sudskom postupku kao posrednici između javnosti i sudova, što im daje centralno mjesto u sudskom postupku. Stoga i postoje uobičajena ograničenja za

²⁹ *Sunday Times protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (6538/74).

³⁰ *De Haes i Gijssels protiv Belgije* (19983/92).

njihovo ponašanje pred sudom i od njih se legitimno može očekivati da doprinesu pravilnom i neometanom vođenju postupka, a time i očuvanju povjerenja javnosti u sudski sistem.³¹ U vezi s tim, sud advokatu može ograničiti slobodu izražavanja ukoliko svojim ponašanjem ili podnescima narušava autoritet suda. Međutim, pri takvoj vrsti ograničavanja slobode izražavanja mora se, pored već navedenih elemenata, voditi računa i o tome da li je kritika koju advokat upućuje sudu ili tužiocu bila ograničena na sudnicu ili je izrečena u medijima. Iako se u određenim okolnostima, advokati mogu obraćati medijima kako bi zaštitili interese svog klijenta, prilikom ocjene da li im treba ograničiti slobodu izražavanja sudovi moraju ocijeniti da li kritika upućena članovima pravosuđa predstavlja težak napad na sud, da li se komentarima prekoračuje dopuštena granica slobode izražavanja, odnosno da li kritika ili komentari imaju razuman činjenični osnov i da li su izrečeni kao dio neke debate o nekom pitanju koje je od javnog interesa. Takođe, načelno je dopušteno da advokati kritiziraju pojedine sudske odluke s aspekta struke, ali im nije dopušteno da, pozivanjem na slobodu izražavanja, iznose svoje komentare o toku i u toku postupka kojim vrše pritisak na sud, javnost i slično. Tako je sasvim proporcionalno u odnosu na legitimni cilj da sud kazni advokata zbog njegovih iskaza u postupku koji su uvredljivi za sud, te da advokatska komora izrekne kazne advokatu zbog toga što vrijeđa sud ili iznosi svoje stavove o sudu i toku suđenja.³²

Praksa Ustavnog suda

AP 4483/16 – zakonitost rada pravosudne institucije predstavlja važno pitanju od javnog interesa, o kojem mediji imaju pravo izvijestiti javnost, pa kada su mediji dokazali da su postupali bona fide, a sudovi to nisu uzeli u obzir, postoji kršenje prava iz člana 10.

Predmet se odnosio na slobodu medija da kritiziraju rad pravosudne institucije – suda, odnosno nezakonit rad tog suda zbog postupaka tužiteljice kao sutkinje tog suda. Naime, apelanti (javni servis i novinar) obavezani su da na ime naknade štete zbog klevete tužiteljici isplate iznos od 5.500 KM zato što je u informativnoj emisiji novinar naveo sljedeće:

„Udruženje deviznih štediša našlo se u novom problemu. Više ne mogu da provjere da li na računu imaju 20.000 maraka, a kamoli da ih podignu. Za sve krive sudiju Osnovnog suda [tužiteljicu]. Tvrde da je falsifikovala dokument kojim je dozvoljeno da nekadašnji zamjenik predsjednika Udruženja Milan Jovičić može da podigne i raspolaže tim novcem. Po blokiranom računu u banci odluka sudije je pravosnažna, po odgovoru iz sudske administracije – odluka nije pravosnažna. Kako je moguće da ista ustanova izda dvije različite potvrde, pita [predsjednik Udruženja], koje je nakon svega zatražilo blokadu računa. Štediša su odlučile pravdu potražiti u Strazburu, a da bi u tome uspjeli angažovali su i advokate iz Njemačke. U Osnovnom sudu [...] danas nisu mogli da nam nađu sagovornika koji bi objasnio ko je u pravu.“

Osim toga, prenesena je i sljedeća izjava predsjednika Udruženja štediša:

„Potvrdu, evo je potvrda koju mogu podijeliti ako hoćete, koja kaže: 'Sud nije konstatovao pravosnažnost rješenja [...].' Ako nisu dogovorili se da podijele, moguće je sve, oni ponovo

³¹ *Schöpfer protiv Švicarske* [25405/94].

³² *Ibid.*

daju njemu, daju mu ponovo rješenje da on može da podigne novac. I mi smo to blokirali i sad taj račun još uvijek blokiran.“

Sudovi su u svojim odlukama naveli da dokazi koji su izvedeni u postupku ne potvrđuju tvrdnje koje su u spornom prilogu iznesene u vezi s tužiteljicom, kao i da je ona negirala da je preduzimala radnje koje su joj stavljene na teret. Sudovi su naročito ukazali da je u vrijeme donošenja rješenja u pitanju tužiteljica bila raspoređena kao stručna saradnica i da u tom svojstvu nije mogla donijeti to rješenje, niti je kasnije kao sutkinja na parničnom referatu mogla donositi odluke koje se tiču registra udruženja građana. Stoga su zaključili da se radi o kleveti zato što je sporno izražavanje neistinito, odnosno zato što apelanti nisu dokazali istinitost iznesenih činjenica.

Ustavni sud je utvrdio da je nesporno da se u konkretnom slučaju radilo o pitanju zakonitosti rada pravosudne institucije, dakle o važnom pitanju od javnog interesa o kojem mediji trebaju izvijestiti javnost. Apelanti su takođe prenijeli tvrdnje sekretara Udruženja o nezakonitom postupanju Suda u vezi s falsificiranjem klauzule pravosnažnosti na nepravosnažnom rješenju, koji je na konferenciji za medije prezentirao i podijelio prisutnim novinarima dokumente kojima je potkrijepio svoje tvrdnje o postojanju kontradiktornih odluka tog suda. Osim što su te dokumente prezentirali i Sudu, apelanti su dostavili i dokaze da su prije objavljivanja spornog priloga tri puta tražili da službeno lice tog suda u istom prilogu objasni o čemu se radi, a u prilogu su i naveli da nisu dobili sagovornika koji bi „objasnio o čemu se radi“, čime su ostavili otvorenu sumnju u ono što je objavljeno, odnosno postupali s „dobrom namjerom“. S obzirom na sve navedeno, Ustavni sud je zaključio da obavezivanje apelanata da tužiteljici naknade štetu nije bilo proporcionalno zakonitom cilju kome se teži i da obavezivanje apelanata na isplatu naknade nematerijalne štete u okolnostima konkretnog slučaja nije bilo „neophodno u demokratskom društvu“.

Komentar

Pitanja od javnog interesa nesumnjivo uključuju i pitanja o funkcioniranju pravosudnog sistema koji je bitan za svako demokratsko društvo i koji služi interesima zajednice u cjelini. Osim u slučajevima neosnovanih i teških napada, sudije mogu biti podložne ličnoj kritici unutar dopuštenih granica, odnosno kada djeluju u službenom svojstvu one mogu biti podložne širim granicama prihvatljive kritike od običnih građana. Iako zaštita autoriteta pravosuđa uživa veliku zaštitu, ipak se ne mogu zanemariti svi elementi koji se moraju ispitati da bi se postigla pravična ravnoteža između tog cilja i slobode izražavanja kao što su: da li se radi o pitanju od javnog interesa, da li je postupanje novinara *bona fide* i sl.

AP 816/06 – kažnjavanjem advokata zbog vrijeđanja suda krši se pravo na slobodu izražavanja kada sudovi nisu dovoljno objektivno analizirali sadržaj spornih navoda

Apelant je kažnjen novčanom kaznom od 200 KM zato što je u podnesku upućenom prvostepenom sudu naveo da „otvoreno sumnja u korupciju sutkinje Milice Vukić i tužioca Mehe Bradića, protiv kojih je podnio krivične prijave“, te da „kako oni rade u Visokom sudskom

i tužilačkom vijeću čovjeku dok, u našim uvjetima, dođe do svojih legitimnih prava ostaje da se razboli, poludi ili umre“. Sudovi su zaključili da ovakav način obraćanja sudu „prevazilazi uobičajenu komunikaciju između stranke i suda i izražava nepoštovanje kako konkretnog sudije i tužioca tako i suda u cjelini“, pa su ocijenili da je apelanta bilo neophodno kazniti.

Ustavni sud je, međutim, istakao da praksa Evropskog suda nalaže da se pri procjeni usmenih izjašnjenja i pismenih podnesaka stranaka postupa krajnje oprezno. Neophodno je da Sud ne ispoljava nikakav subjektivni, lični stav, da ne staje ni na čiju stranu, da ne prejudicira stvar ili da ispoljava svoja lična predubjeđenja. U konkretnom slučaju, Ustavni sud je zaključio da redovni sudovi nisu u dovoljnoj mjeri objektivno analizirali sadržaj apelantovih navoda jer se jezičkom i pravnom analizom „teško može utvrditi da konkretni tekst, koji izražava sumnju u nepristrasnost suda, zaista sadrži navode uvredljivog sadržaja čiji je cilj bio da se naruši autoritet suda“. Pri tome je naglašeno da pozivanje na to da se ubrza izvršni postupak, jer sadrži sve elemente za pravno postupanje, makar i dat u formi „izražavanja sumnje“, ne pruža dovoljan osnov da se zaključi da je kažnjavanje apelanta bilo „neophodno u demokratskom društvu“.

AP 3133/09 – kažnjavanje advokata koji i pored upozorenja nastavlja narušavati procesnu disciplinu predstavlja narušavanje autoriteta i digniteta suda; nema kršenja člana 10.

Apelant je kao branilac u krivičnom postupku kažnjen novčanom kaznom od 1.000 KM zato što je, kako su redovni sudovi zaključili, svojim ponašanjem narušio procesnu disciplinu, i to tako što se nije pokoravao naređenjima predsjednika vijeća. Naime, sudovi su obrazložili da je predsjednik vijeća više puta upozorio apelanta u pogledu načina ispitivanja vještaka u okviru unakrsnog ispitivanja, a naročito da svoja pitanja ograniči u skladu sa zakonom, te da ne ponavlja već ranije postavljena pitanja. Međutim, apelant se obratio predsjedniku vijeća s tvrdnjom da on „zna kako treba ispitivati vještaka“, da je on „već odavno savladao unakrsno ispitivanje svjedoka i vještaka pred Haškim tribunalom“ i ponovo nastavio s istim načinom ispitivanja vještaka. Takođe, apelant je u dva navrata upozoren da će, ako nastavi ometati rad u sudnici, biti novčano kažnjen, ali je apelant nastavio da narušava procesnu disciplinu. Apelant je smatrao da mu je na ovaj način, između ostalog, prekršeno i pravo na slobodu izražavanja i iznošenja vlastitog mišljenja jer ga je „sud pokušao ograničiti kao branioca u iznošenju vlastitog stava u vezi s predmetnim slučajem i u njegovoj molbi da ga se ne prekida, odnosno ograničiti ga u vezi s primjedbama koje je imao na nalaz i mišljenje vještaka finansijske struke“.

Ustavni sud je zaključio da su sudovi u konkretnom slučaju u „dovoljnoj mjeri objektivno analizirali i obrazložili sadržaj apelantovog postupanja i ponašanja za vrijeme glavnog pretresa“, kao i da se jezičkom i pravnom analizom može utvrditi da konkretno apelantovo ponašanje predstavlja narušavanje reda i procesne discipline, čime se narušava autoritet i dostojanstvo suda jer mu se onemogućava da postupak vodi efikasno i u skladu sa zakonom.

Komentar

Pitanje slobode izražavanja advokata postavlja se samo u odnosu na ograničenja koja se tiču očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva kao legitimnog cilja iz stava 2. člana 10, te se može reći da su granice slobode izražavanja

advokata samo u tom domenu izuzetno usko postavljene. Ograničenje slobode izražavanja advokata ocjenjuje se u odnosu na kritike koje oni upućuju sudovima zbog sadržaja pojedinih sudskih odluka (kritika sa aspekta struke), a posebno se ocjenjuju njihovi generalni i paušalni iskazi u odnosu na sudove i pravosuđe uopće. Stoga je kažnjavanje advokata zbog njegovih iskaza u postupku, vrijeđanja suda ili iznošenja njegovih stavova o sudu i o toku suđenja proporcionalno legitimnom cilju zaštite autoriteta sudstva, s tim da takve iskaze sudovi uvijek moraju procijeniti objektivno i bez ličnih predbjeđenja.

AP 3408/06 – ograničenje političkog izražavanja političkoj stranci u izbornoj kampanji kako bi se spriječilo širenje govora mržnje; nema kršenja prava iz člana 10. Evropske konvencije

Odlukom Centralne izborne komisije (CIK) apelantu, političkoj stranci, izrečena je novčana kazna od 10.000 KM zato što se u predizbornoj kampanji, prilikom pozivanja građana na predizborni skup, puštala pjesma „Spremite se, spremte četnici, krvavi se sprema boj, spremte se, spremte četnici, silna će borba da bude [...]“. Ovu odluku je u žalbenom postupku potvrdio Sud Bosne i Hercegovine, koji je obrazložio da je CIK pravilno zaključio da je apelant, na navedeni način, koristio jezik koji može navesti ili podstaći na nasilje ili širenje mržnje, čime je prekršio pravila propisana Izbornim zakonom. Apelant je smatrao da mu je kažnjavanjem prekršena sloboda izražavanja zato što se radi o „svečanoj poemi (himni) koja je kao takva registrirana u [Sudu] i koja ničim ne izaziva nasilje i mržnju, te da takav zaključak mogu izvesti samo zlonamjerni politički protivnici“.

Ustavni sud je ocijenio da je, s obzirom na specifičnost aktuelne situacije u Bosni i Hercegovini i na percepciju emitirane pjesme u širem kontekstu u Bosni i Hercegovini, nesporno da se njeno emitiranje može podvesti pod ograničenje propisano Izbornim zakonom, te da je takvo ograničenje „s aspekta trenutnog stanja u BiH“ neophodno. Osim toga, Ustavni sud je zaključio da se ovakvim ograničenjem na apelanta ne stavlja pretjeran teret budući da je ono proporcionalno cilju šire društvene zajednice – očuvanju javne bezbjednosti i sprečavanju nereda.

Komentar

Iako je malo prostora za ograničenje političkog govora, država ima obavezu obezbijediti da političke partije i kandidati svojim izjavama u predizbornim kampanjama ne prekoračuju granice slobode izražavanja. Naime, iako političke partije i njihovi kandidati imaju pravo da javno brane i promoviraju svoje političke stavove, oni moraju izbjegavati da to čine na način koji podstiče rasnu diskriminaciju ili kojim se vrijeđaju ili ponižavaju pripadnici manjinskih grupa, zato što takvo ponašanje može izazvati reakcije u javnosti koje su nespojive s mirnom društvenom atmosferom i tako potkopati povjerenje u demokratske institucije. Naročito se, prilikom ocjene da li se radi o neprihvatljivim izjavama u predizbornoj kampanji, mora uzeti u obzir sveukupna politička situacija i kontekst.

3. Pravo iz člana 10. i pristup informacijama

Član 10. Evropske konvencije garantira i pravo na primanje informacija koje su drugi spremni pružiti, a u izuzetnim slučajevima njim se garantira i pravo na primanje informacija koje su u posjedu vlasti, kada je to u javnom interesu. Ovo je pitanje čije je rješavanje i pred Evropskim sudom prošlo „uočljivu evoluciju u korist priznavanja, pod određenim uvjetima, prava na slobodu pristupa informacijama kao sastavnog dijela slobode da se primaju i dijele informacije iz člana 10. Konvencije“.³³ Osim predmeta koji su se ticali prava na pristup informacijama koje su bile relevantne za privatni život pojedinca, te predmeta koji su se ticali prikupljanja informacija kao ključnog pripremnog koraka u novinarstvu, Evropski sud je u predmetu MHB protiv Mađarske ukazao i na noviji razvoj prakse u predmetima u kojima je Evropski sud utvrdio da je postojalo miješanje u pravo iz člana 10. Evropske konvencije u situacijama u kojima je podnosiocima zahtjeva pravo na pristup informacijama bilo priznato domaćim zakonom ili čak i sudskom presudom, ali su domaće vlasti propustile da te zakone primijene. Evropski sud je naročito istakao da „član 10. ne prenosi na pojedinca pravo na pristup informacijama koje su pod kontrolom javne vlasti, niti stvara obavezu za državu da takve informacije pruži pojedincu“. Međutim, takva obaveza može proizaći u dva slučaja: prvo, kada je „otkrivanje informacija naložio sud“ i, drugo, u okolnostima kada je „pristup informacijama instrumentalan za uživanje u pravu na slobodu izražavanja, naročito na ‘slobodu da se primaju i prenose informacije’ i kada odbijanje predstavlja miješanje u to pravo“.³⁴ Pri ocjeni da li ima miješanja u pravo na slobodu izražavanja, odnosno u pravo na pristup informacijama kao dijelu tog prava, moraju se cijeniti sljedeći relevantni kriteriji: a) svrha zahtjeva za pristup informacijama, b) priroda informacije koja se traži, c) uloga podnosioca i d) postojanje i dostupnost informacija.

Praksa Ustavnog suda

AP 461/16 – pristup informacijama; pitanje da li postoji miješanje u ovo pravo mora biti ispitano prema relevantnim kriterijima, a na apelantu je teret dokazivanja; nema kršenja

Apelantica, nevladina organizacija, podnijela je apelaciju protiv odluka kojima joj je uskraćen pristup određenim informacijama (spisak članova Komisije za izbor idejnog rješenja revitalizacije i remodelacije jednog objekta i zapisnici sa sastanaka te komisije) zato što ih je nadležni javni organ proglasio izuzetkom od objavljivanja radi zaštite procesa donošenja odluke. Apelantica je smatrala da joj je na ovaj način prekršeno pravo iz člana 10. Evropske konvencije.

PODSJETIMO SE...

Kriteriji za ocjenu da li ima miješanja u pravo na pristup informacijama kao dijelu člana 10. Evropske konvencije su:

- svrha zahtjeva za pristup informacijama,
- priroda informacije koja se traži,
- uloga podnosioca i postojanje i dostupnost informacija koje se traže.

³³ *Magyar Helsinki Bizottsag protiv Mađarske* (Mađarski helsinški komitet, u daljnjem tekstu: MHB, presuda Evropskog suda od 8. novembra 2016. godine, zahtjev broj 18030/11).

³⁴ *Ibid.*, tačka 156.

Ustavni sud je najprije ispitao da li i u kojoj mjeri pravo na pristup informacijama pod kontrolom javne vlasti ulazi u okvir prava člana 10. Evropske konvencije te, ako ulazi, da li postoji miješanje u to apelantično pravo. Razmotrivši relevantnu praksu Evropskog suda u sličnim slučajevima i činjenicu da je apelantica nevladina organizacija koja bi, slično medijima, mogla imati ulogu „društvenog kontrolora vlasti“, Ustavni sud je, suprotno svojoj ranijoj praksi, zaključio da pravo na slobodu pristupa informacijama, u okolnostima konkretnog slučaja, ulazi u okvir člana 10. Evropske konvencije. Što se tiče pitanja da li ima miješanja u apelantično pravo na slobodu izražavanja Ustavni sud je, primijenivši kriterije Evropskog suda, zaključio da apelantica nije argumentirala koja je bila svrha traženja spornih informacija, odnosno na koji način je traženjem spornih informacija željela na bilo koji način doprinijeti nekoj debati od javnog interesa, odnosno da apelantica nije ni pokušala pokazati da postoji neki javni interes zbog kojeg bi takve informacije trebale biti objavljene. Osim toga, Ustavni sud je naveo da apelantica nije obrazložila koje su oblasti i ciljevi njenog djelovanja, kao ni to da li se sporne informacije tiču nekih njenih konkretnih aktivnosti i da li se tiču nekog pitanja od interesa za javnost. Stoga je zaključeno da odbijanjem apelantici pristupa spornim informacijama nadležni organ i sudovi nisu ni na koji način naštetili apelantičinom pravu na slobodu pristupa informacijama, zbog čega nije bilo miješanja u njeno pravo iz člana 10. Evropske konvencije.

Komentar

Nakon što je pitanje pristupa informacijama, kao dio prava iz člana 10. Evropske konvencije, dugo odbacivao kao *ratione materiae* neprihvatljivo, Ustavni sud je detaljno ispitao praksu Evropskog suda i s njom je uskladio svoju praksu. U odluci je detaljno iznesena evolucija stavova Evropskog suda i način primjene relevantnih kriterija u odnosu na slobodu pristupa informacijama kao dijela prava na slobodu izražavanja.

4. Praksa sudova u Bosni i Hercegovini

4.1. Praksa Vrhovnog suda Republike Srpske³⁵

Dosuđivanje nematerijalne štete za klevetu

Nije potrebno da oštećena strana izvodi dokaze na okolnosti pretrpljenih duševnih boli zbog klevete.

Presuda Okružnog suda u Banjaluci broj 71 0 P 048751 11 Gž od 4. maja 2012. godine

„Pravična naknada kao oblik otklanjanja posljedica štete nanesene klevetom sastoji se od isplate novčanih sredstava kao satisfakcije za pretrpljenu nematerijalnu štetu kojom bi se uspostavila psihička ravnoteža u pogledu povrede prava ličnosti, shodno odredbi člana 200. ZOO.

³⁵ Komentar uz odluke Vrhovnog suda napisao je sudija VSRS Senad Tica.

Prvostepeni sud je prilikom utvrđivanja visine pravične naknade vodio računa da dosuđena naknada odgovara značaju povrijeđenog dobra i specifičnostima konkretnog slučaja, imajući u vidu način na koji je povreda učinjena, i to putem RTV javnog servisa, da je emisiju u kojoj je emitiran neistinit sadržaj gledao veliki broj ljudi, te okolnostima da je tužilac u periodu objavljivanja bio politička i javna ličnost, uvažavajući strukturu ličnosti s aspekta subjektivnog doživljaja, činjenicu da tuženi nisu ponudili dokaz o tome da su od nadležnih institucija pokušali da zatraže podatak o postojanju ili nepostojanju krivičnih osuda protiv tužioca ili da demantiraju neistine koje su iznijeli.

Slijedom ovoga, pravilna je odluka prvostepenog suda da je adekvatna novčana naknada iznos od 5000,00 KM po svakoj učinjenoj kleveti.“

Presuda VSRS broj 71 0 P 048751 12 Rev od 1. aprila 2015. godine

„Iako je tačna tvrdnja revidenata da tužilac tokom postupka nije izveo niti jedan dokaz na okolnost postojanja duševnih boli zbog povrede ugleda, ovaj sud nalazi da se u postupcima za naknadu štete po Zakonu o zaštiti od klevete, dokazivanje činjenice postojanja duševnih boli zbog povrede ugleda oštećenog nije neophodno [...] Zakon o zaštiti od klevete je *lex specialis* u odnosu na ZOO te je neophodno ukazati na razliku u propisivanju prava na naknadu štete nanesene nečijem ugledu između ova dva zakona. ZOO u odredbi člana 200. stav 1. propisuje pravo na naknadu štete [...] za pretrpljene duševne boli zbog [...] povrede ugleda, dok ZZK u odredbi člana 11. stav 1. propisuje pravo [...] bez obzira na postojanje ili nepostojanje duševnih boli. Iz navedenog proizlazi da ZZK pravo na naknadu štete oštećenom propisuje po objektivnom kriteriju, što u krajnjem znači da nije nužno da je oštećeni pretrpio i duševne boli zbog narušavanja ugleda [...].

Prema ocjeni ovog suda nije bilo neophodno da tužilac dokazuje postojanje duševnih boli zbog narušavanja ugleda, niti postojanje svog ugleda, jer bi prebacivanje tereta dokazivanja postojanja vlastitog ugleda predstavljalo omalovažavanje i šikaniranje svakog lica na čiju štetu je učinjena kleveta. Naime, ugled je kategorija čije se postojanje pretpostavlja i koja označava društveni status i status pojedinaca u vlastitoj percepciji i percepciji trećih lica. Zbog toga bi eventualno bilo moguće dokazivanje nepostojanja ugleda tužioca, u kojem slučaju bi teret dokazivanja [...] bio na tuženim [...].“

Komentar

Revizijska odluka ukazuje na različitost pristupa utvrđenju naknade nematerijalne štete zbog klevete, tj. pravi se distinkcija između odredbe člana 200. ZOO i člana 11. stav 1. ZZK. Naime, ZZK daje pravo na naknadu štete samim utvrđenjem da je počinjena kleveta, pri čemu oštećena strana ne treba posebno dokazivati intenzitet i vrstu boli koju je pretrpjela usljed klevete, dok obaveza dokazivanja visine štete postoji po pravilima ZOO. Zato i nije potrebno da oštećena strana izvodi dokaze na okolnosti pretrpljenih duševnih boli (posebno ne vještačenja).

Da bi se pravilno utvrdilo da li se radi o činjenicama ili vrijednosnim sudovima, moraju se uzeti u obzir i sve okolnosti konkretnog slučaja, pa i način prezentiranja u medijima, odnosno da li je nešto izrečeno kao tvrdnja ili kao sumnja.

Presuda Osnovnog suda u Bijeljini broj 80 0 P 045385 13 P od 11. juna 2014. godine

„Prema priloženim pismenima, u vezi sa spornim saopštenjem tužene 'Srne', proizlazi da je tužena na način kako su to tužioci naveli u tužbi, objavila saopštenje da postoje indicije da je V. T., vlasnik BN televizije, pokušao da medijski reketira predsjednika Republike Srpske M. D., da je T. od D. nedavno u telefonskom razgovoru zatražio da [...] sponzorira sa 2 000 000,00 KM za 2013. godinu da bi bio miran i da u protivnom neće biti najmirniji s najgledanijom televizijom, da je na navedenu ucjenu D. dao T. odgovor koji se našao na YouTubeu i na nekim portalima, da u Kabinetu predsjednika Republike Srpske nisu htjeli ni da demantiraju ni da potvrde tu informaciju i da su rekli da bezbjednosna i pravna služba predsjednika vrši analizu toga kako je T. telefonski razgovor s predsjednikom Republike tajno snimio i snimak pustio u javnost. Prema ocjeni tog suda, ne postoji osnov da se udovolji navedenim tužbenim zahtjevima tužilaca u skladu s odredbom člana 5. ZZK i člana 200. ZOO. Naime, nema odgovornosti tuženih za klevetu zbog toga što u navedenom saopštenju nema tvrdnje da je prvotужilac kao vlasnik BN televizije tražio u telefonskom razgovoru od predsjednika Republike Srpske M. D. da sponzorira BN televiziju da bi bio miran. [...] U konkretnom slučaju u navedenom saopštenju se samo spominje [...] da postoji sumnja da je prvotужilac na navedeni način pokušao da medijski reketira predsjednika M. D.“

Drugostepeni sud je „preuzeo“ činjenično i pravno obrazloženje prvostepene odluke i nije posebno obrazlagao svoju odluku.

Presuda Vrhovnog suda Republike Srpske broj 80 0 P 045385 15 Rev od 9. februara 2017. godine

„Da bi postojala odgovornost za štetu nanесenu klevetom, neophodno je da prenesene informacije (činjenice) nisu istinite.

U konkretnom slučaju, spornim saopštenjem na internetskoj stranici prvotужenog, s obzirom na njegov sadržaj, kako to pravilno zaključuju nižestepeni sudovi, nisu prenesene informacije, pa se time ne radi o izražavanju u smislu odredbe člana 5. ZZK. Naime, imajući u vidu da je naslov spornog saopštenja stavljen sa znakom pitanja, te da je preneseno da postoje indicije o reketiranju, ali nije navedeno da je izvršeno reketiranje, ne može se raditi o prenošenju informacije, već je u pitanju prenošenje postojanja sumnje. Stoga, konkretno prenošenje nije dovoljno za zasnivanje odgovornosti tuženih. Prema tome, tužioci se u reviziji neosnovano pozivaju na odredbu člana 5. ZZK kao osnov za zasnivanje odgovornosti, te neosnovano ističu da se radi o prenošenju lažne vijesti zato što ona nije provjerena jer je već rečeno da se ne radi o prenošenju informacije, u kojem slučaju bi na tuženima bio teret dokazivanja da se radi o iznošenju istinitih činjenica.“

Komentar

Kako bi se moglo razlikovati da li se radi o izjavi o činjenicama ili o vrijednosnom sudu (u konkretnoj parnici Sud je koristio izraz „sumnja“), nužno je cijeniti sve okolnosti slučaja, pa tako i način prezentiranja stvari u sredstvima javnog informiranja, tj. da li u konkretnom slučaju sam naslov ili sadržaj teksta nesumnjivo sugeriraju na zaključak da je reketiranje postojalo ili ostavlja dovoljan prostor da takvog zaključka nema i da je on prepušten svakom čitaocu zasebno.

Politička debata

Politička debata dopušta veći stepen slobode izražavanja, pa čak i korištenje neprimjerenog jezika, naročito kada se radi o iznošenju vrijednosnih sudova, a ne činjenica.

Presuda Okružnog suda u Trebinju broj 95 0 P 009397 12 Gž od 23. augusta 2013. godine

„Izgovorene riječi tuženog pred novinarima na konferenciji za štampu koju je sazvao sam tuženi u prostorijama Partije demokratskog progresa u Trebinju 20. oktobra 2010. godine valja cijeniti uzimajući u obzir okolnosti slučaja (član 6. stav 1. Zakona o zaštiti od klevete). Tuženi je izjavu dao kao predstavnik političke stranke kojoj pripada te kao narodni poslanik u Narodnoj skupštini Republike Srpske, dakle kao politički funkcioner. Riječi tuženog iznesene pred novinarima, prema mišljenju tog suda, u suštini predstavljaju vrijednosnu ocjenu, a ne iznošenje činjenica. Izneseno sporno mišljenje tuženog pred novinarima, u prostorijama partije kojoj pripada, u suštini je sastavni dio retorike i političke borbe. Iako riječi spornog izražavanja tuženog mogu biti neugodne za tužioca, to ipak ne može da ograniči pravo na slobodu izražavanja, pogotovo u sklopu kritike nekoga ko obavlja značajnu javnu funkciju, u konkretnom slučaju funkciju tužioca kao direktora Fonda PIORS. Kod ovakve vrste izražavanja dopušten je veći stepen pretjerivanja, pa čak i provociranje. Izražavanje tuženog predstavlja određenu vrstu političke debate iznošenjem kritike na rad tužioca kao direktora Fonda PIORS, što uključuje i njegovo opće znanje i vještine koje se tiču obavljanja javne funkcije. I prema odredbi člana 5. Deklaracije o slobodi političke debate koju je donijelo Vijeće ministara Vijeća Evrope, u političkoj debati je dopušten veći stepen slobode izražavanja.“

Presuda Vrhovnog suda Republike Srpske broj 95 0 P 009397 14 Rev od 6. oktobra 2016. godine

„Ocjenom sadržaja navedenog izražavanja proizlazi da je pravilan zaključak nižestepenih sudova da se, u suštini, osim u neznatnom dijelu navoda o ‘dilovanju’ s bankama radi o izražavanju mišljenja, odnosno vrijednosnih sudova (što nije podložno dokazivanju), a ne o iznošenju činjenica (čije se postojanje može dokazati). Navedene vrijednosne sudove tuženi je iznio kao lider političke stranke i narodni poslanik, te kao lice koje je do 2009. godine bilo zaposleno u Fondu PIORS i koje se bavilo problematikom penzijsko-invalidskog osiguranja, a oni se suštinski

svode na način funkcioniranja Fonda PIORS i tužiočevu sposobnost da upravlja radom takve institucije. Kad se prihvate revizioni navodi da sloboda izražavanja nije neograničena i navodi da se isti standardi primjenjuju kada je oštećeni javni službenik (član 5. stav 3. Zakona o zaštiti od klevete), imajući u vidu okolnosti u kojima je sporno izražavanje izneseno (lider te stranke sporno izražavanje iznio u prostorijama političke stranke, što izražavanju daje karakter političke debate, izražavanje predstavlja iznošenje mišljenja, nije dokazano da su ga prenijeli mediji, izražavanje se tiče pitanja od političkog i javnog interesa), bez obzira na to što je ono u pojedinim dijelovima izneseno na neprimjeren način (što je opet često svojstveno političkim istupima), proizlazi da je pravilan zaključak nižestepenih sudova da se u konkretnom slučaju imaju primijeniti izuzeci od odgovornosti u smislu odredbe člana 6. Zakona o zaštiti od klevete.“

Komentar

Političke debate i istupi političkih čelnika, posebno onih koji su poznati široj javnosti, stavljaju pred sud težak zadatak da ocijeni da li iznesene činjenice predstavljaju njihovo političko mišljenje o nekom licu, pa im to daje „širu“ slobodu izražavanja od uobičajene, ili pak i za njih vrijede kriteriji ograničenja slobode izražavanja.

Način pribavljanja informacija i istinitost (postupanje u „dobroj namjeri“)

Izveštavanje o radu direktora javnog preduzeća, pri čemu su uloženi razumni napor i potvrđivanje činjenica, predstavlja osnov za bona fide odbranu novinara.

Presuda Osnovnog suda u Trebinju broj 95 0 P 007120 10 P od 15. januara 2013. godine

„Što se tiče samih izražavanja na kojima tužilac zasniva svoj tužbeni zahtjev za naknadu štete, Sud nalazi da su u citatima iz tužbe sadržane dvije vrste izražavanja. Jedna su ona koja u većoj ili manjoj mjeri sadrže činjenične tvrdnje koje je moguće provjeriti u smislu njihove vjerodostojnosti i koje se mogu podvesti pod odredbe Zakona o zaštiti od klevete shodno članu 4. stav 1. tog zakona. Druga obuhvataju štetne radnje kojima se povređuje ugled, čast i druga prava ličnosti iz člana 200. stav 1. ZOO. Sud je u prvu grupu uvrstio navode da je tužilac počinio teška krivična djela i da je osuđen na uvjetnu kaznu zatvora. Pri tome je imao u vidu da je ta kazna brisana pa se ima smatrati da tužilac nije ni osuđivan, pa je u vrijeme takvog izražavanja iznesen netačan podatak o njegovoj osuđivanosti. Nije tačan ni podatak da je tužilac protivzakonito otkupio trosoban stan jer to ničim nije dokazano, kao ni navodi o izgradnji višemilionskog zdanja nove upravne zgrade i o prijemu partijskih i koalicionih drugara na razna mjesta u preduzeće u kojem je direktor.“

Presuda Okružnog suda u Trebinju broj 95 0 P 007120 13 Gž od 24. juna 2014. godine

„Prema mišljenju ovog suda, upravo se može uzeti da je izražavanje tuženih u spomenutom tekstu bilo razumno. U konkretnom slučaju, novinar je imao

legitiman cilj da objavi ono što je značajno za javnost, a uloženi su razumni napori s ciljem potvrđivanja činjenica. Novinar, kao i svako drugo fizičko lice koje je redovno ili profesionalno uključeno u novinarski posao traženja, primanja ili saopštavanja informacija javnosti, čak i kad je dobio informaciju od povjerljivog izvora, nije dužan saopštiti izvor informacije, kako je to i propisano u odredbi člana 10. stav 1. Zakona o zaštiti od klevete. Kada novinar ima legitiman cilj, kada je u pitanju nešto značajno za javnost i kada su uloženi razumni napori u potvrđivanje činjenica, mediji se neće smatrati odgovornim čak ni u slučaju da se ispostavi da su činjenice bile neistinite. Takav zaključak proizlazi i iz prakse Evropskog suda i Ustavnog suda Bosne i Hercegovine prema kojoj se, čak i u pogledu činjenica, priznaje odbrana na osnovu iskrene namjere u pružanju medijima 'prostora za grešku' (Evropski sud, *Dalban protiv Rumunije*, Presuda broj 28114/95 od 28. septembra 1999. godine). Stoga je i legitiman cilj novinara da izvijesti javnost o radu direktora javnog preduzeća, uključujući i iznošenje vrijednosnih sudova o njegovom radu i činjenica koje su tačne. Sporni tekst nije zadirao u tužiočev privatni život, nego se isključivo odnosio na njegov profesionalni rad.“

Presuda Vrhovnog suda Republike Srpske broj 95 0 P 007120 14 Rev od 8. septembra 2016. godine

„U konkretnom slučaju spornim televizijskim prilogom prenesene su informacije (činjenice) koje su podložne dokazivanju i koje mogu dovesti do zasnivanja odgovornosti, osim vrijednosnog suda da je tužilac bio bezbjednosno interesantno lice, a ta vrijednosna ocjena nije podobna za dokazivanje [...] pa za navedeni vrijednosni sud, saglasno odredbi člana 6. stav 1. tačka a) Zakona o zaštiti od klevete, ne može doći do zasnivanja odgovornosti.

Osnovano se u revizionim navodima ističe da je [...] pogrešno naveo da je Rješenjem broj Kv 4530/09 od 24. novembra 2009. godine izvršeno brisanje izrečene kazne tužiocu poslije objavljivanja spornog televizijskog priloga kod toga da je prilog objavljen 23. decembra 2009. godine (što znači nakon brisanja izrečene kazne), kao i što se mogu prihvatiti revizionni navodi koji se tiču nastupanja zakonske rehabilitacije. Međutim, bez obzira na navedeno, a imajući u vidu dokumentaciju koju je prvotuženi pribavio prije objavljivanja spornog priloga (koja se tiče tužiočeve osuđivanosti), te da mu nisu morali biti poznati zakonski uvjeti koji se tiču postupka rehabilitacije, nema mjesta zaključku o postojanju odgovornosti jer do toga može doći samo ako je izražavanje izneseno namjerno ili usljed nepažnje (član 5. stav 2).

U vezi s navodima iz spornog priloga koji se tiču tužiočeve osuđivanosti, drugostepeni sud je imao u vidu da je tuženi te činjenice 'crpio' iz pravosnažne presude krivičnog suda broj K-199/04 od 9. marta 2005. godine i dopisa Osnovnog suda u Trebinju broj 095-0-SU-09-000588 od 7. decembra 2009. godine (ti dokazi su čitani pred prvostepenim sudom), pa je na osnovu navedenog izveo pravilan zaključak da se radi o izražavanju koje je, u suštini, istinito i razumno. Osim toga, drugostepeni sud je pravilno cijenio da je u konkretnom slučaju prvotuženi kao novinar imao legitiman cilj da izvijesti javnost o radu direktora jednog javnog preduzeća (pri čemu su, suprotno revizionim navodima, uloženi razumni napori u

potvrđivanje činjenica), te da se u takvoj situaciji mediji neće smatrati odgovornim čak i u slučaju da se ispostavi da su činjenice bile neistinite.“

Komentar

Iz obrazloženja slijedi da je revizioni sud većinom prihvatio da se radi o iznošenju činjenica, a da se samo jedno izražavanje može cijeliti kao vrijednosni sud, ali ipak u konačnici nalazi da je novinar uložio razuman trud da pribavi dokumentaciju potrebnu za sporni prilog, dakle da je postupao *bona fide*. Potrebno je voditi računa o tome da iznošenje svake neistine ne predstavlja, samo po sebi, klevetu. Samo ona kleveta koja je nanijela štetu ugledu određenog lica je predmet zaštite ZZK, a novinar se, pod određenim uvjetima, može odbraniti i za iznesenu neistinu ako dokaže da je postupao s dobrom namjerom.

Kada je tuženi sporni sadržaj iznio u sudskom postupku kojem se bio dužan odazvati kao svjedok ne može se smatrati da se radi o „prenošenju trećem licu“ jer sud nema to svojstvo u smislu odredbe člana 5. ZZK.

Presuda Okružnog suda u Trebinju broj 95 1 P 000924 16 Gž 2 od 22. januara 2016. godine

„Kada se radi o lažnom svjedočenju datom pred Haškim sudom, onda se radi o nepoštovanju Haškog suda zbog lažnog svjedočenja pred tim sudom. Osim toga, i da je tužba blagovremena, kako to prvostepeni sud pravilno obrazlaže, postoji izuzetak od odgovornosti iz člana 6. stav 1. tačka b) Zakona o zaštiti od klevete ‘ako je lice koje je navodno prouzrokovalo štetu bilo po zakonu obavezno iznositi ili pronesiti izražavanje u toku zakonodavnog, sudskog i upravnog postupka’.

Tuženi je kao svjedok pred Haškim sudom 2. februara 2010. godine u krivičnom predmetu protiv S. Ž., bivšeg načelnika CJB u Banjaluci, i M. S., bivšeg ministra Unutrašnjih poslova Republike Srpske, iznio sporno izražavanje, dakle u toku sudskog postupka koji naprijed navedena zakonska odredba ima u vidu.“

Presuda Vrhovnog suda Republike Srpske broj 95 1 P 000924 16 Rev od 18. januara 2017. godine

„Međutim, nižestepeni sudovi neosnovanost tužbenog zahtjeva nisu zasnovali samo na prigovoru zastare, već su ocjenom izvedenih dokaza zaključili da tuženi nije počinio krivično djelo klevete, zasnivajući takav stav na odredbi člana 6. stav 1. tačka b) ZZK. Pravilan je zaključak drugostepenog suda da ne postoji odgovornost tuženog imajući u vidu izuzetak propisan članom 6. stav 1. tačka b) ZZK jer je tuženi izražavanje spornog sadržaja iznio u sudskom postupku kojem se bio dužan odazvati kao svjedok i ne radi se o prenošenju trećem licu jer sud nema to svojstvo u smislu odredbe člana 5. ZZK.“

Komentar

Stav iz ove revizione odluke – da se ne radi o prenošenju trećem licu jer sud to svojstvo nema u smislu odredbe člana 5. ZZK – nije jedinstven u sudskoj praksi. Naime, Okružni sud u Banjaluci je u drugoj presudi (71 0 Mal 189604 17 Gž) zauzeo stav da se izražavanje advokata kao punomoćnika u toku sudskog ročišta smatra izražavanjem koje je dostupno trećim licima jer su bili prisutni sudija, zapisničar, tužilac i punomoćnici tuženog. Stoga ostaje otvoreno pitanje ko se u sudskom postupku može podvesti pod pojam „javnosti“ kada se ima u vidu odredba člana 120. stav 1. ZPP, odnosno da li se navedena lica (sudija, zapisničar, stranke ili njihovi punomoćnici) mogu smatrati „trećim licima“.

4.2. Praksa Okružnog suda u Banjaluci³⁶

Uvredljivo izražavanje, koje je punomoćnik stranke iznio na ročištu u parničnom postupku, a koje se odnosi na protivnu stranku, predstavlja klevetu u smislu člana 5. stav 1. Zakona o zaštiti od klevete, a okolnost da je izražavanje izneseno pred užim krugom lica koja su prisustvovala ročištu Sud je cijenio prilikom odlučivanja o visini štete.

Presuda Osnovnog suda u Banjaluci broj 71 0 Mal 189604 17 Mal od 25. oktobra 2017. godine

„Među parničnim strankama je sporno da li su riječi tuženog konstatirane na raspravnom zapisniku upućene tužiocu, i to: ‘Tužilac je sklon zloupotrebama i ovdje se radi o zloupotrebi i posla koji je obavljao kao punomoćnik, ovdje se radi o tužiočevoj prijetnji upućenoj tuženom, mi imamo materijalne dokaze šta je sve tužilac radio prema tuženom, počev od prijetnje fizičke likvidacije, pa prijetnje sudom, pa do svega onog što nije poznato za normalnu komunikaciju tužioca i tuženog u pravnom sistemu, punomoćnik ima lično iskustvo s tužiocem, koliko je tužbi u ime tzv. međunarodne zajednice podnio protiv mnogo ljudi, pa i u odnosu na tuženog, prema njemu je počinio krivična djela reketiranja, pokušaja iznude i ozbiljne prijetnje, naravno, da je pravni sistem izgrađen, do ovakve tužbe nikad ne bi došlo [...]’, neistinite informacije, te da li imaju elemente klevete tužioca, odnosno da li je tužiocu (njegovom ugledu) nanesena šteta i da li je tužilac trpio duševne bolove zbog povrede ugleda. [...]

Tužilac tokom postupka nije dokazao stepen i jačinu duševne boli zbog povrede časti i ugleda, u čemu se ta bol ogleda, te koje su posljedice. Sporna rečenica dio je izlaganja punomoćnika na raspravni zapisnik u spomenutom predmetu, a toj raspravi su, osim tužioca, prisustvovala dva advokata, postupajući sudija i daktilograf. Sadržaj tog raspravnog zapisnika dostupan je Sudu i strankama u postupku, ali ne i široj javnosti. Pojam čast obuhvata svijest čovjeka o vlastitoj vrijednosti (unutrašnja subjektivna čast), a ugled, odnosno dobro ime, vrijednost koju oštećeni ima u društvu i njegovo uvažavanje od drugih lica.

³⁶ Komentare uz praksu Okružnog suda u Banjaluci dala je sutkinja tog suda Biljana Majkić-Marinković.

Povreda časti i ugleda može imati za posljedicu dosudu naknade neimovinske štete samo onda kada je izuzetno teška i kada je kod oštećenog lica izazvala naročito jaku bol.

U konkretnom slučaju tužilac nije, shodno odredbama čl. 7. i 123. ZPP, dokazao da mu je predmetnom rečenicom izazvana naročito jaka bol usljed povrede časti i ugleda. Tužilac nije dokazao da mu je povrijeđena vrijednost koju on ima u društvu i njegovo uvažavanje od drugih lica, posebno zato što tužilac nije dokazao da je rečenica kojom mu je povrijeđena čast i ugled bila poznata čak ni užoj, a posebno široj zajednici (većem broju lica), tako da navodi iz te rečenice, prema ocjeni Suda, nisu umanjili vrijednost i uvažavanje koje tužilac ima kod drugih lica. Postupak je pravosnažno okončan još 2015. godine, a šira javnost nije imala nikakvu spoznaju o postupku u tom predmetu pa da bi se negativne konotacije tog postupka mogle odraziti na tužiočevu ličnost i štetiti njegovom ugledu.“

Presuda Okružnog suda u Banjaluci broj 71 0 Mal 189604 17 Gž od 7. februara 2018. godine

„U konkretnom slučaju, a imajući u vidu sadržaj izjave tuženog, izražavanje tuženog na održanoj raspravi pred prvostepenim sudom [...] koje je konstatirano na raspravnom zapisniku [...] u dijelu ‘tužilac je sklon zloupotrebama i ovdje se radi o zloupotrebi posla koji je obavljao kao punomoćnik, ovdje se radi o tužiočevoj prijetnji upućenoj tuženom, mi imamo materijalne dokaze šta je sve tužilac radio prema tuženom, počev od prijetnje fizičke likvidacije, pa prijetnje sudom, pa do svega onog što nije poznato za normalnu komunikaciju tužioca i tuženog u pravnom sistemu, punomoćnik ima lično iskustvo s tužiocem koliko je tužbi u ime tzv. međunarodne zajednice podnio protiv mnogo ljudi, pa i u odnosu na tuženog’ i prema shvatanju ovog suda nema karakter klevete kako je definira odredba člana 5. stav 1. ZZK, a koja bi uzrokovala štetu tužiočevom ugledu i dostojanstvu i koju bi tuženi bio dužan nadoknaditi. Opisano izražavanje tuženog predstavlja iznošenje mišljenja tuženog (vrijednosni sud), pa je u smislu člana 6. stav 1. tačka a) ZZK isključena odgovornost tuženog.

Pravilno je prvostepeni sud zaključio da tužilac tokom postupka nije dokazao da mu je navedenom izjavom, koja ima karakter iznošenja mišljenja (pobliže opisano u obrazloženju te presude), pričinjena nematerijalna šteta u vidu duševnih bolova zbog povrede časti i ugleda, što je uvjet za dosuđivanje novčane naknade u smislu člana 200. ZOO za izražavanje mišljenja uvredljivog sadržaja, pa je prvostepena presuda u tom dijelu zasnovana na pravilnoj primjeni materijalnog prava.

Nasuprot navedenom, izražavanje tuženog na održanoj raspravi pred prvostepenim sudom u dijelu navoda ‘tužilac je prema tuženom počinio krivična djela reketiranja, pokušaja iznude i ozbiljne prijetnje’ predstavlja iznošenje činjenica podobnih za dokazivanje. Na održanoj raspravi pred prvostepenim sudom u vrijeme navedenog izražavanja tuženog iz ove parnice bili su prisutni sudija, zapisničar, tužilac i punomoćnici tuženog, advokati iz Banjaluke, tako da je iznošenjem navedenih činjenica tuženi trećem licu identificirao tužioca kao izvršioca krivičnih djela reketiranja, pokušaja iznude i ozbiljne prijetnje tuženom. Prema stavu tog suda, navedeno izražavanje tuženog ima karakter klevete u smislu člana 5. stav 1. ZZK. Tuženi je u vrijeme spornog izražavanja zastupao [...]

u parnici kao advokat, pa je bio obavezan da se pridržava pravila profesionalnog ponašanja, te da doprinese radu pravosuđa i tako održi povjerenje javnosti u njega. Tuženi [...] u toku postupka nije izvodio dokaze na okolnosti da je njegovo izražavanje u parnici u kojoj je zastupao [...] tuženog u suštini istinito. Kako tuženi nije dokazao istinitost izražavanja koje je iznio na raspravi pred prvostepenim sudom, niti da je bio obavezan iznositi takvo izražavanje u sudskom postupku, Sud cijeni da ne postoje izuzeci od odgovornosti za klevetu propisani odredbom člana 6. ZZK pa da postoji odgovornost tuženog za sporno izražavanje koje ima karakter klevete.

Navedenim izražavanjem koje je dostupno trećim licima povrijeđena je čast i ugled oštećenog (u ovom predmetu tužioca). Imajući u vidu da su čast i ugled moralne vrijednosne kategorije i komponente ličnosti koje čine ljudsko dostojanstvo, čija je neprikosnovenost garantirana Ustavom Republike Srpske, povreda obje kategorije tužiočeve ličnosti izazvala je trpljenje duševnih bolova, što po zakonu predstavlja osnov za naknadu nematerijalne štete, pa je tuženi dužan nadoknaditi štetu koju je tužilac pretrpio. Pri utvrđivanju visine naknade nematerijalne štete Sud je imao u vidu i činjenicu da tuženi nije dokazao da je preduzeo mjere kojim bi se šteta ublažila (npr. opozivanje izjave, izvinjenje tužiocu). Sud cijeni da je novčani iznos od 500,00 KM adekvatna satisfakcija za nanesenu štetu koju je tuženi počinio iznošenjem navedenih činjenica jer je povreda ugleda izvršena u prisustvu manjeg broja lica, te su posljedice povrede ugleda manje u odnosu da je navedeno izražavanje saopšteno širem krugu lica.“

Komentar

Ovaj primjer pokazuje da je uvredljivo izražavanje koje je punomoćnik stranke iznio na ročištu u parničnom postupku, a koje se odnosi na protivnu stranku, kvalificirano kao kleveta. U ovom predmetu odlukom drugostepenog suda dosuđena je naknada štete zbog klevete. Naime, Sud je zauzeo stav da izražavanje neistinitih činjenica na račun stranke (tužioca) u parničnom predmetu koje je na ročištu iznio punomoćnik protivne stranke (tuženog), uz ocjenu cilja i svrhe informacije (da nije bilo potrebe da se sporne činjenice iznesu u predmetu u kojem je punomoćnik zastupao stranku), predstavlja klevetu u smislu odredbe člana 5. stav 1. Zakona o zaštiti od klevete. Dostupnost izražavanja, odnosno okolnost da je izražavanje izneseno pred užim krugom lica koja su prisustvovala ročištu Sud je cijenio prilikom odlučivanja o visini štete imajući u vidu i ostale činjenice relevantne pri odmjeravanju iznosa na ime naknade štete zbog klevete.

Objavljivanje na internetskom portalu

Kada je intervju koji je tuženi dao autoru članka koji se bavio pitanjem političke korupcije objavljen na internetskom portalu, onda tuženi nije pasivno legitimiran u sporu za zaštitu od klevete budući da on nije autor spornog teksta, nije ni urednik ni izdavač izražavanja, niti ima svojstvo lica koje je na neki drugi način kontroliralo sadržaj tog izražavanja.

„[...] Sud je utvrdio da je tuženi [...] da je autor teksta [novinar], te da je isti autor teksta objavio tekst intervjua s tuženim u kojem je, između ostalog, po tvrdnji autora, tuženi izjavio: ‘U pitanju je politička korupcija, odnosno kupovina odbornika. Mi smo imali većinu od 21 odbornika i to je bila snaga koja je obećavala. O tome govori i to da smo sve i jednu odluku donijeli jednoglasno. Preko noći smo izgubili sedam odbornika i skupštinsku većinu. Za mene je to politička trgovina i smatram da tu ima dovoljno elemenata o kojim bi se počeli baviti istražni organi [...]’. Autor teksta je prenio da poziciju tuženog pokušava gotovo godinu dana da ospori politička grupacija oko lokalnog SNSD-a, dok će tuženi na svojoj poziciji ostati sve dok oni koji imaju zakonom propisan kapacitet da ga smijene ne odluče drugačije. Zatim da deblokada rada lokalnog parlamenta, zbog čega [G] ove godine još nije dobila budžet traje od februara 2015. godine kada je grupa odbornika u Skupštini općine [G] promijenila stranački dres i odbornički tabor. Da je nakon ove partijske transakcije 17 od 31 odbornika na sjednici [...] donijelo odluku o razrješenju dužnosti predsjednika Skupštine općine [...] člana Partije demokratskog progresa (PDP), da je za njegovog nasljednika izglasan odbornik Saveza nezavisnih socijaldemokrata [...], da je kao glavne aktere političke korupcije u [G] označio narodne poslanike [...] iz SNSD-a i [...] bivšeg SDS-ovca, kao i aktuelnog ministra prosvjete i kulture [...], da je [...] zajedno sa [...] prouzrokovao ovu političku krizu, da su na sjednici koja bi, da njen legitimitet pred nadležnim sudovima nije osporen, mogla konkurirati za Ginisovu knjigu rekorda, u jednom danu donesene odluke kojima se čak 54 lica smjenjuje s funkcija i isto toliko drugih postavlja na njihova mjesta, da je općinska vlast, međutim, osporila legitimitet tog zasjedanja i na njemu donesenih odluka, pa se slučaj našao pred sudom na čije rješenje se još čeka, što se ne bi desilo da su u protivničkom političkom taboru imali malo više strpljenja, da su preuzeli nasilnim putem, uz asistenciju sudske policije, kabinet predsjednika Općine i skupštinsku salu, na kojima su promijenili brave, da u [G] vlada *status quo* dok sudovi ne kažu konačnu riječ.

Kako je šteta nanosena tužiocu tako što je sporni intervju objavljen [na jednom internetskom portalu], zatim i na [drugom] portalu i internetskoj stranici [...] političke stranke, kako je autor sporne objave – teksta [novinar], to je u kontekstu člana 5. Zakona o zaštiti od klevete RS osnovan prigovor pasivne legitimacije tuženog zbog čega je Sud odbio tužiočev tužbeni zahtjev kao neosnovan. [...]

Upravo odredba člana 5. navedenog zakona regulira ko odgovara za klevetu. Tuženi nije autor spornog teksta, niti je urednik, a ni izdavač izražavanja, niti ima svojstvo lica koje je na neki drugi način kontroliralo sadržaj tog izražavanja. [...]“

„Nesporim se u toku prvostepenog postupka pokazalo da je na internetskom portalu objavljen intervju tuženog pod naslovom ‘Pobijedili smo političku korupciju’, čiji je autor teksta novinar [...]. Nesporno je i da su tu objavu pod naslovom ‘Pobijedili smo političku korupciju’ prenijeli i [TV] internetski portal i portal političke stranke [...].

S obzirom na to da je tuženi u predmetnom slučaju, prema tvrdnjama tužbe, klevetu iznio u sredstvima javnog informiranja na internetskom portalu, u konkretnom slučaju primjenjuje se odredba člana 5. stav 1. Zakona o zaštiti od klevete kojom je propisano da su za klevetu iznesenu u sredstvima javnog informiranja odgovorni autor, odgovorni urednik, izdavač, kao i lice koje je na drugi način vršilo nadzor nad sadržajem tog izražavanja. Tuženi koji nije autor teksta nije pasivno legitimiran u slučaju kada je klevetničko izražavanje izneseno putem sredstava javnog informiranja. Pod autorom se ne smatra lice koje je dalo informaciju ili izjavu sredstvima javnog informiranja (u konkretnom slučaju tuženi), već se pod autorom, prema samom tekstu zakona, podrazumijeva lice koje obrađuje određenu temu u objavljenoj informaciji (u konkretnoj situaciji novinar [...]). Zbog toga, prema ocjeni ovog suda, za izražavanja u tekstu pod naslovom 'Pobijedili smo političku korupciju' bila bi odgovorna lica iz člana 5. stav 1. Zakona o zaštiti od klevete, a ne tuženi. Zbog navedenog, pravilno je prvostepeni sud odbio tužiočev tužbeni zahtjev nalazeći da tuženi nije pasivno legitimiran u ovoj pravnoj stvari."

Komentar

U ovom primjeru tužbeni zahtjev za naknadu štete zbog klevete odbijen je zbog nedostatka pasivne legitimacije. U postupku je utvrđeno da je članak objavljen na konkretnim internetskim portalima, da je autor članka jedan novinar i da taj članak predstavlja intervju koji je tuženi dao tom novinaru kao autoru članka. Članak se bavi pitanjem političke korupcije, a tužilac je političar (poslanik u Skupštini RS). Redovni sudovi su zaključili da tuženi nije autor izražavanja, izdavač, kao ni lice koje je na efikasan način kontroliralo sadržaj izražavanja pa da slijedom toga nije ni lice odgovorno za klevetu u smislu odredbe člana 5. stav 1. Zakona o zaštiti od klevete.

4.3. Praksa Apelacionog suda Distrikta Brčko BiH

Postoji odgovornost za klevetu javnog servisa kada je, bez prethodne provjere, objavio informaciju koju je dobio od službenih organa zato što nije dokazao da je učinio razumne napore da te informacije provjeri, te odgovornost javne ustanove koja je takve podatke dostavila nadležnom organu, iako je naknadno priznala da je napravljena greška u odnosu na tužiteljice. Visina štete koju su tužiteljice pretrpjele dokazana je vještačenjem koje je obavio vještak neuropsihijatar.

Presuda Apelacionog suda DBBiH broj 96 0 P 075744 15 Gž od 23. septembra 2015. godine (povodom žalbe protiv Presude Osnovnog suda DBBiH broj 96 0 P 075744 14 P od 19. novembra 2014. godine)

„Prvostepenom presudom obavezan je tuženi javni servis da trima tužiteljicama isplati na ime naknade štete iznos od po 5.000 KM na ime naknade štete zbog klevete, dok je u odnosu na tuženu srednju školu tužbeni zahtjev odbijen. Osnovni sud je, između ostalog, naveo da je u postupku utvrđeno da je tužena srednja škola dostavila Kancelariji gradonačelnika dopis da su svjedočanstva tužiteljica falsifikat i da ih ta srednja škola nije izdala. Naknadno je tužena dostavila

drugi dopis u kojem je navedeno da je 'greškom utvrđeno da svjedočanstva tužiteljica nisu validna' i u prilogu dopisa dostavljene su kopije diploma. Takođe je utvrđeno da je tuženi javni servis objavio spisak imena zaposlenih s falsificiranim diplomama u Distriktu Brčko Bosne i Hercegovine gdje su, između ostalog, imenom i prezimenom navedene i tužiteljice. Prvostepeni sud je dalje obrazložio da je u odnosu na tuženu srednju školu tužbeni zahtjev odbijen zato što ta tužena 'podatke o diplomama tužiteljica nije iznosila u medije', već je utvrđeno da je urednik emisije u kojoj su objavljene sporne informacije (koje su objavljene i na internetskom portalu javnog servisa) potvrdio da su ih 'dobili od pravosudnih institucija Distrikta Brčko Bosne i Hercegovine'. Takođe je utvrđeno da je tužena o grešci obavijestila Kancelariju gradonačelnika prije nego što je javni servis objavio spornu informaciju. Osnovni sud je zaključio da je tuženi javni servis mogao 'postupiti obazrivije i provjeriti tačnost informacije koja je prenesena (čime bi došlo do izbjegavanja štete)', pa, kako nije tako postupio, Sud je zaključio da je odgovoran za iznošenje neistinitog sadržaja u javnost. U odnosu na visinu naknade, Osnovni sud je obrazložio da je proveo vještačenje na okolnost dužine trajanja duševnih bolova tužiteljica zbog iznošenja neistinitog sadržaja, pa je na osnovu toga, pozivom na član 200. ZOO, svakoj dosudio po 5.000 KM."

Apelacioni sud je preinačio prvostepenu presudu tako što je obavezao obje tužene da tužiteljicama solidarno isplate iznos koji je umanjio na po 3.000 KM. U obrazloženju je, između ostalog, navedeno da je javni servis u žalbi istakao da nije uticao „na podatke o diplomama tužiteljica“, već je samo „u originalu“ prenio informaciju koju je izdala tužena srednja škola „u granicama svoje nadležnosti“, da je spornu informaciju dobio od pravosudnih institucija DBBiH, te da je, nakon što je dostavljanjem tužbe na odgovor saznao da diplome tužiteljica nisu falsificirane, samoinicijativno u istoj emisiji ispravio iznesene navode. Međutim, Apelacioni sud je naveo da takvim navodima nije dovedena u pitanje pravilnost prvostepene odluke. Naime, uz poziv na Zakon o zaštiti od klevete, Apelacioni sud je ukazao da se mora praviti razlika između činjenica i vrijednosnih sudova, te budući da se u konkretnom slučaju radi o činjenicama, tuženi javni servis je bio u obavezi da pred sudom dokaže njihovu istinitost, „a to važi i u situaciji kada štetnik tužbeni zahtjev osporava tvrdnjom da iznošenje određenih činjenica predstavlja prenošenje informacije dobivene od trećeg lica.“ Apelacioni sud je zaključio da tuženi javni servis nije dokazao da je postojala „iskrena namjera“ i da je uložio „razumne napore u potvrđivanje činjenice koju je iznio, odnosno činjenice da su diplome tužiteljica falsificirane“. Sud je naveo sljedeće:

„Dakle, iako je obavještavanje javnosti o eventualnim nezakonitim radnjama javnih službenika legitiman cilj novinara u demokratskom društvu, u konkretnom slučaju nije postojala iskrena namjera [tuženog javnog servisa] i nije [uložio] razumne napore u potvrđivanje činjenice koju je [prenio], imajući posebno u vidu da nije prethodno [provjerio] podatke koje je [objavio] u svojoj emisiji [utvrđena

UPOREDIMO...

Prema mišljenju Suda, štampa bi, kada doprinosi raspravi o pitanjima od javnog interesa, obično trebala imati pravo da se poziva na sadržaj službenih izvještaja, bez prethodnog provođenja nezavisnog istraživanja. U suprotnom, bitna uloga čuvara javnog interesa mogla bi biti ugrožena. Sud ne vidi razlog zbog kojeg bi sumnjao da su aplikanti postupali u dobroj namjeri u vezi s tim i stoga smatra da su razlozi na koje su se oslonili domaći sudovi neuvjerljivi (*Colombani i dr. protiv Francuske*, 51279/99).

činjenica u postupku) a da je [tužena srednja škola] devet dana prije emitiranja [sporne emisije] obavijestila Kancelariju gradonačelnika da su diplome tužiteljica validne. U vezi s tim, pravilan je i zaključak prvostepenog suda da nije od značaja to što su tužiteljice udate i što su zbog toga promijenile prezimena jer su u spornom prilogu tužiteljice imenovane svojim imenom i djevojačkim prezimenom, a što je dovoljno da ih prepoznaju treća lica (prije svega rodbina i poznanici).“

U odnosu na tuženu srednju školu, Apelacioni sud je zaključio da je i ona odgovorna za naknadu štete zbog klevete zato što je „iznijela netačnu informaciju, odnosno činjenicu (da su diplome tužiteljica falsificirane) trećem licu (Kancelariji gradonačelnika)“ bez obzira na to što su kasnije isti organ obavijestili da je to bila greška.

U odnosu na visinu naknade, Apelacioni sud je naveo sljedeće:

„Da bi tužiteljicama bila priznata naknada nematerijalne štete zbog povrede ugleda i časti, pored povrede pravno zaštićenog nematerijalnog dobra (da su iznesene neistinite činjenice) tužiteljice su morale dokazati postojanje duševnih bolova kao posljedicu povrede časti i ugleda, a koji opravdavaju dosudu novčane naknade. S obzirom na to da ugrožavanja prava tužiteljica nisu bila neznatna (kako je to našao i prvostepeni sud), a što proizlazi kako iz njihovih iskaza datih pred prvostepenim sudom tako i iz nalaza i mišljenja vještaka neuropsihijataru, to su, prema ocjeni ovog suda, ispunjeni uvjeti za dosudu novčane naknade.

Uzimajući sve ono čemu su tužiteljice bile izložene i zbog toga trpjele duševne bolove, uz uvažavanje sadašnje sudske prakse, ovaj sud nalazi da iznos od po 3.000 KM predstavlja pravičnu novčanu naknadu za štetu koja je tužiteljicama prouzrokovana povredom ugleda, časti i dostojanstva, a da iznos preko tog iznosa nije naknada koja tužiteljicama pripada, pa pravilnom primjenom navedenih odredbi višak tužbenog zahtjeva tužiteljica valja odbiti.“

Iako je Sud utvrdio da je tužiteljica oklevetana, ne može joj se dosuditi naknada štete kada nije dokazano da je nematerijalna šteta zaista nastupila budući da se kod klevete šteta ne pretpostavlja, niti su duševni bolovi kao posljedica povrede časti općepriznate činjenice, niti činjenice koje se mogu pretpostaviti, već su činjenice koje se moraju utvrditi provođenjem odgovarajućih dokaza.

Presuda Apelacionog suda DBBiH broj 96 0 P 075854 16 Gž 2 od 8. februara 2017. godine (povodom žalbe protiv Presude Osnovnog suda DBBiH broj 96 0 P 075854 15 P 2 od 16. marta 2016. godine)

Prvostepenom presudom tuženi su obavezani da tužiteljici isplate iznos od 1.145,00 KM na ime naknade štete zbog povrede časti i ugleda. U obrazloženju je, između ostalog, navedeno:

„Za osnov tužbenog zahtjeva za naknadu nematerijalne štete zbog klevete učinjene ‘prenošenjem neistina o njoj’ tužiteljica je odredila da su to dvije poruke koje glase: ‘Zato što je od kurve S. koja šverca sa tabletama a njen sin prenosi zlato i drogu [...]’ i ‘Znam ja sine mene je tjerala da joj prevozim tablete iz osječke bolnice [...]’, koje je tuženi putem svog profila na društvenoj mreži Facebook uputio trećem

licu S. S., zbog čega joj je, kako je u tužbi navela, narušen ugled 'u okolini u kojoj živi i radi', a s obzirom na sadržaj poruka trpi duševnu bol 'i strah od bezrazložnog ispitivanja i provjeravanja.'

Odlučujući o tužbenom zahtjevu, prvostepeni sud je Presudom broj 96 0 P 075854 14 P od 10. novembra 2014. godine odbio tužbeni zahtjev jer je zaključio da tužiteljica nije dokazala da je tuženi zaista autor i pošiljalac citiranih poruka. Međutim, kako je prvostepeni sud utvrdio da je S. S. potvrdio da mu je putem društvene mreže Facebook tuženi poslao te poruke, ocijenjeno je da je tužiteljica dokazala da je tuženi autor i pošiljalac citiranih poruka i da je primjenom pravila o teretu dokazivanja tuženi morao dokazati da ih nije poslao, pa je Apelacioni sud Rješenjem broj 96 0 P 075854 15 Gž od 8. septembra 2015. godine uvažio tužiteljčinu žalbu i prvostepenu presudu ukinuo i postupak vratio na ponovno suđenje.“

U ponovnom postupku, Osnovni sud je naveo da je utvrdio da je tuženi na Facebooku sa S. S. razmijenio nekoliko pisanih poruka, da je tom prilikom tuženi uputio S. S. i prethodno citirane dvije poruke: „Zato što je od kurve S. koja šverca sa tabletama, a njen sin prenosi zlato i drogu [...]“ i „Znam ja sine mene je tjerala da joj prevozim tablete iz osječke bolnice, reci mu brate [...]“, da je S. S. o tim porukama lično upoznao tužiteljicu pokazujući ih na njenom kompjuteru, a tužiteljica je te poruke snimila na CD, da tuženi u toku postupka do zaključenja glavne rasprave nije dokazao da nema svoj profil na Facebooku i da tim putem nije poslao S. S. sporne poruke, da autentičnost sadržaja citiranih poruka nisu osporili saslušani svjedoci S. S. niti tuženi, kao i da kopije Facebook stranice „i jednog i drugog sadrže sve elemente propisanog oblika i forme“. Na osnovu toga, prvostepeni sud je zaključio da je dokazana osnovanost tužbenog zahtjeva.

Odlučujući o visini naknade nematerijalne štete, Osnovni sud je naveo da je vještak u svom pismenom nalazu i mišljenju dao sasvim dovoljno podataka za analizu tužiteljčinog psihičkog stanja u vrijeme i nakon postupka tuženog, na osnovu čega je utvrdio postojanje duševnih bolova kao posljedice povrede časti i ugleda i visinu nematerijalne štete koju je tužiteljica pretrpjela s obzirom na jačinu i trajanje duševnih bolova.

UPOREDIMO...

Zakon o zaštiti od klevete je lex specialis u takvim predmetima, tako da je naknadu potrebno odrediti na način da se postigne pravična ravnoteža između prava na slobodu izražavanja i prava na ugled, dakle primjenom principa proporcionalnosti. Pri tome, Ustavni sud naglašava da ni redovni sudovi, niti lica koja traže naknadu štete zbog povrede ugleda nisu ograničeni nekim posebnim formalnim dokaznim sredstvima. To prvenstveno znači (oštećeni nije dužan) da na okolnost pretrpljenih duševnih bolova zbog povrede ugleda predlaže izvođenje dokaza vještačenjem, niti to može biti uvjet koji, ako se ne ispuni, vodi odbijanju zahtjeva za naknadu štete. Dakle, pri utvrđivanju štete zbog povrede ugleda potrebno je sagledati sve okolnosti slučaja, bez zahtjeva da se predlože i izvedu neki posebni formalni dokazi u pravcu utvrđivanja „jačine i trajanja duševnih bolova“ jer samim tim što je neko oklevetan nanesena je i nekakva šteta njegovom ugledu (Ustavni sud, AP 2043/12).

Apelacioni sud je svojom presudom uvažio žalbu tuženog, pa je prvostepenu presudu preinačio tako što je tužbeni zahtjev u cijelosti odbio. U obrazloženju je, između ostalog, navedeno:

„Tačno je da sa stanovišta pravilne primjene odredbi Zakona o zaštiti od klevete i Zakona o obligacionim odnosima, po kojima se tužbeni zahtjev raspravlja i prosuđuje u prvostepenoj presudi, utvrđene relevantne činjenice i okolnosti nisu dostatne za utvrđenje i zaključak da je u okviru postavljenog tužbenog zahtjeva i na osnovu činjenica utvrđenih u postupku tužiteljica ostvarila pravo na novčanu naknadu štete.

Pri tome, ovaj sud jednako kao i prvostepeni sud drži da je na osnovu provedenih dokaza utvrđena tuženikova odgovornost za klevetu. Naime, odgovornost tuženog za klevetu se prosuđuje primjenom odredbi Zakona o zaštiti od klevete. [...]

Kako je pravilno zaključio da tuženi nije dokazao da on nije autor tih poruka, time je prvostepeni sud pravilno utvrdio da je upravo tuženi njihov autor, ali isto tako i da se radi o kleveti jer je sadržaj poruka podoban povrijediti tužiteljčino zaštićeno dobro kao što su dostojanstvo, čast i ugled, a obeštećenje se određuje isključivo radi naknade štete.

Međutim, iz izloženog sadržaja (teksta) odredbe člana 6. stav 1. Zakona o zaštiti od klevete 'lice koje prouzrokuje štetu' proizlazi da je bilo nužno utvrditi i da je nematerijalna šteta zaista nastupila, odnosno da je prouzrokovana i samo u tom slučaju dosuditi pravičnu novčanu naknadu, i to samo kada jačina i trajanje duševnih bolova to opravdavaju (odredba člana 200. Zakona o obligacionim odnosima). Ali, u tom pravcu su, kako i tuženi tvrdi u žalbi, izostali dokazi, prije svega tužiteljica uopće nije saslušana (nije dala iskaz) pred sudom, a nalaz i mišljenje [vještaka] u ponovljenom postupku je pročitano i ne može poslužiti kao dokaz jer prema odredbi člana 267. Zakona o parničnom postupku on mora na raspravi obrazložiti svoj nalaz i mišljenje, pa prvostepeni sud nije mogao utvrditi da je tužiteljica zaista trpjela bolove, čiji intenzitet i dužina trajanja opravdavaju dosuđivanje novčane naknade.

Prema tome, za odgovornost tuženog za nematerijalnu štetu zbog povrede časti i ugleda nije dovoljna samo povreda pravno zaštićenog nematerijalnog dobra, što je zaista učinio tuženi [...] putem društvene mreže Facebook u citiranim porukama o tužiteljici upućenim S. S., već se za dosuđenje pravične novčane naknade uz to mora utvrditi još i postojanje duševnih bolova kao posljedice povrede časti i ugleda (odredba člana 10. Zakona o zaštiti od klevete), a naročito jačinu i trajanje duševnih bolova koji bi opravdavali određivanje novčane naknade u smislu odredbe člana 200. Zakona o obligacionim odnosima. Sve te pretpostavke (iznošenje neistinitih činjenica, postojanje duševnih bolova, jačina i trajanje duševnih bolova koji opravdavaju dosuđivanje novčane naknade) moraju se ispuniti kumulativno, a u suprotnom tužiteljici se ne može dosuditi novčana naknada.

Kako se kod klevete šteta ne pretpostavlja, niti su duševni bolovi kao posljedica povrede časti općepriznate činjenice, niti činjenice koje se mogu pretpostaviti, već su činjenice koje se moraju utvrditi provođenjem odgovarajućih dokaza, a kako

tužiteljica nije pristupila na raspravu, niti je uopće saslušana, niti su druga lica u postupku svjedočila o tome da je zbog toga ne samo trpjela duševne bolove već ni kako su se oni manifestirali, kakvog su intenziteta bili i koliko su trajali, na što sve žalba tuženog osnovano ukazuje, prvostepeni sud na osnovu provedenih dokaza nije mogao zaključiti da postoje sve relevantne činjenice za dodjelu novčane satisfakcije, tj. duševna patnja potrebnog (propisanog) intenziteta i trajanja.“

4.4. Praksa Kantonalnog suda u Sarajevu³⁷

Razlikovanje činjenica i vrijednosnih sudova

Da bi se za nekog tvrdilo da je učesnik „kriminalnih privatizacija“ potrebno je postojanje pravosnažne odluke donesene u krivičnom postupku, a sama činjenica da je pokrenuta istraga ne daje osnov za iznošenje takvih tvrdnji.

Presuda broj 65 0 P 042195 16 Gž od 16. juna 2016. godine³⁸

Tuženi je bio autor spornog teksta u kojem je, između ostalog, bilo navedeno da je tužilac „neizbježni akter svih najkriminalnijih i najkatastrofalnijih privatizacija u Federaciji, čuveni pravni konsultant [...] nekadašnji ekspert za prava i ustavna pitanja Fikreta Avdića i pravni savjetnik na ženevskim pregovorima o Bosni i Hercegovini. Za razliku od [...] ovih negiranja moje kompetentnosti da pišem o njegovom ekspertskom radu, ja ni u kojem slučaju ne dovodim u sumnju njegovu sposobnost da u svim okolnostima i od svih pojedinaca naplati svoje ekspertske usluge, već i da nakon njih ostane na slobodi.“

Odlučujući o žalbi protiv prvostepene presude, Kantonalni sud je, između ostalog, obrazložio:

„Prvostepeni sud cijeni neistinite navode da je tužilac bio pravni konsultant Vlade Federacije BiH u postupku privatizacije 'Energopetrola' d.d. Sarajevo jer privatizacija nije provedena u vrijeme kada je tužilac bio član ove komisije, nego se vršila dokapitalizacija tog privrednog društva na osnovu kojeg članstva je tužilac ostvario naknadu koja je određena rješenjem o formiranju komisije.

Činjenica da je tužilac bio član Komisije za dokapitalizaciju privrednog društva 'BiH Stil' Željezara Zenica i 'Energopetrol' d.d. Sarajevo ne potvrđuje kao tačne navode da je tužilac kao pojedinac bio jedini isključivi pravni konsultant Vlade Federacije BiH u svim privatizacijama u Federaciji BiH. U toku dokaznog postupka tuženi ne dokazuje na osnovu čega je iznio tvrdnje da je tužilac bio akter svih najkriminalnijih i najkatastrofalnijih privatizacija jer da bi se za nekog tvrdilo da je učesnik kriminalnog ponašanja potrebno je postojanje pravosnažne odluke

UPOREDIMO...

Sud potcrtava da ne prihvata obrazloženje prvostepenog suda da navodi koji su izneseni protiv tužioca o ozbiljnoj zloupotrebi moraju prvo biti dokazani u krivičnom postupku (*Flux protiv Moldavije*, broj 6, 22824/04).

³⁷ Komentare uz praksu Kantonalnog suda u Sarajevu dala je sutkinja tog suda Silvana Brković-Mujagić.

³⁸ Vidi istu presudu i pod „Dosuđenje nematerijalne štete za klevetu“.

donesene u krivičnom postupku, a sama činjenica da je pokrenuta istraga ne daje osnov za iznošenje tvrdnji da je neko kriminalac. Zbog navedenog, prvostepeni sud je te tvrdnje tuženog smatrao klevetničkim izražavanjem.

Presudom prvostepenog suda je utvrđeno da tvrdnje tuženog u kojima je, između ostalog, navedeno da je tužilac akter svih najkriminalnijih i najkatastrofalnijih privatizacija u Federaciji BiH, te da je bio privatizacijski konsultant Vlade Federacije BiH predstavljaju neistinita izražavanja o tužiočevoj личности."

Naziv istraživačko novinarstvo upućuje na istraživanje, na temeljitije bavljenje nekom viješću, temom, fenomenom ili licem, što ne podrazumijeva olako korištenje atributa poput „korumpirani šef“, „mafijaš“, „varalica“ itd., bez ikakvih dokaza poput, barem, potvrđene optužnice, a tuženi moraju iznositi istinite i provjerene informacije poštujući profesionalne standarde i presumpciju nevinosti.

Presuda broj 65 0 P 076714 18 Gž 2 od 13. decembra 2018. godine³⁹

„Prvostepeni sud je mišljenja da su se sve ove činjenice mogle objektivno dokazati izvodima iz nadležnih registara, pa Sud apsolutno ne prihvata njihovu tvrdnju kao vrijednosni sud, zbog čega se na njih ne mogu primijeniti odredbe o oslobađanju od odgovornosti s obzirom na to da je tužilac 'javna ličnost', kao ni odredba člana 7. stav 1. Zakona o zaštiti od klevete jer se, prema ocjeni suda, ne radi o mišljenju niti je izražavanje u suštini istinito, a netačno samo u nebitnim elementima. [...]

Takvo informiranje javnosti, s krivičnom prijavom podnesenom 2001. godine, a odbačenom 2002. godine, ne može se smatrati 'istraživačkim' jer sam naziv istraživačko novinarstvo upućuje na istraživanje, na temeljitije bavljenje nekom viješću, temom, fenomenom ili licem, što ne podrazumijeva olako korištenje atributa poput 'korumpirani šef', 'mafijaš', 'varalica' itd., bez ikakvih dokaza poput, barem, potvrđene optužnice. Tuženi su bili obavezni iznositi istinite i provjerene informacije, a ne zasnivati ih na neprovjerenim ili 'neosvježenim' dokazima, bez legitimnog cilja, nedobronamjerno i ne poštujući profesionalne standarde i presumpciju nevinosti. Kako je, dakle, utvrđeno da su tuženi u periodu od 5. decembra 2008. godine do 21. januara 2009. godine objavili više izražavanja (ukupno 13 tekstova) u kojima je tužilac identificiran trećim licima, koja imaju

UPOREDIMO...

Opći zahtjev za novinare da se sistematski i formalno distanciraju od sadržaja citata koji može uvrijediti ili izazvati druge ili nanijeti štetu njihovom ugledu nije pomirljiv s ulogom štampe da pruža informacije o tekućim događajima i idejama. Štaviše, domaći sudovi nisu ni pokušali da uspostave bilo kakvu ravnotežu između ugleda gospođe K. i slobode izražavanja podnositeljice predstavke i njene dužnosti kao novinara da saopšti informacije od općeg interesa. Oni se, takođe, nisu uopće pozvali na cjelokupan kontekst teksta i okolnosti pod kojima je napisan (*Milisavljević protiv Srbije*, 50123/06).

39 Vidi istu presudu i pod „Dosuđenje nematerijalne štete za klevetu“.

obilježja klevete kojim je tužiocu narušen ugled, te kako na tužiočeve zahtjeve za izvinjenje i ispravku izražavanja nisu reagirali, prvostepeni sud je primjenom odredbi čl. 1, 4d, 6. stav 2. i 15. Zakona o zaštiti od klevete, kao i odredbe člana 200. Zakona o obligacionim odnosima donio pobijanu presudu. [...]

Na osnovu ovih utvrđenja prvostepeni sud je pravilno zaključio da su se u opisanim izražavanjima stekla sva obilježja klevete određena članom 5. Zakona o zaštiti od klevete.“

Tuženi su odgovorni za prenošenje neistinitog izražavanja, pa je na njima i teret dokazivanja istinitosti prenesenog sadržaja.

Presuda broj 65 0 P 112612 16 Gž 2 od 16. juna 2016. godine⁴⁰

UPOREDIMO...

Sud ponavlja da bi „kažnjavanje“ novinara za pomoć u dijeljenju izjava nekog drugog lica ozbiljno ugrozilo doprinos štampe diskusijama o pitanjima od javnog interesa i ne bi se trebalo predvidjeti osim ako za to ne postoje naročito važni razlozi (*Thoma protiv Luksemburga*, 38432/97).

U novinama je objavljen članak pod naslovom „Hoće li međunarodni tužilac preuzeti slučaj pucnjave ispred diskoteke Roma“ u kojem je navedeno da je predmetne noći dežurna tužiteljica bila tužiteljica iz konkretnog predmeta, te da „tu večer nije željela izaći na uviđaj, iako je dužnost dežurnog tužioca da to uradi, pogotovo u slučajevima kada ima povrijeđenih osoba. Na koncu, za to je i plaćena. Tek sutradan u 09.00 sati došla je da izvrši uviđaj.“ Kasnije je objavljen i članak „Odgovor naše novinark“ u kojem je navedeno: „Sudskom dokumentacijom je dokazano da ste na uviđaj izašli tek šest sati nakon pucnjave [...] dok nastojite nekome održati predavanje o etici, kodeksu i slično, jeste li se ikada zapitali koliko je etično zloupotrebljavati svoj položaj. [...] iz raspoložive sudske dokumentacije koju posjeduje Općinski sud [...] vidljivo je da vi niste, kako to navodite, izašli na uviđaj u 02.00 sata nego u jutarnjim satima oko 07.30 sati. To stoji na početku sastavljanja zapisnika [...] dakle bitno je upravo onako kako smo napisali, a to je da niste izašli na uviđaj odmah nakon pucnjave koja se desila u 00.05 sati iza ponoći. [...] Pretres objekta niste radili, a vještačenje parafinskom rukavicom naredili ste devet sati nakon pucnjave.“

Kantonalni sud je u svom obrazloženju, između ostalog, naveo:

„Prvostepeni sud na osnovu zapisnika o uviđaju Policijske uprave [...] Odjeljenje kriminalističke policije od 28. juna 2009. godine i zapisnika o uviđaju od 29. juna 2009. godine zaključuje da su tuženi iznijeli i objavili neistine o tužiteljčinom radu, da tužiteljica nije čekala jutro, da je izašla na lice mjesta, da je po njenoj naredbi prekinut rad diskoteke Roma, da su gosti napustili objekt, da je zajedno sa službenicima Policijske uprave obišla lice mjesta, da su preduzete sve potrebne radnje da bi se obezbijedilo mjesto događaja i prikupili dokazi, da je time tužiteljica svoj posao uradila profesionalno i blagovremeno. [...] Prvostepeni sud je utvrdio da izneseni navodi nisu tačni, da su iznijete neistinite tvrdnje, da je o tužiteljici, s obzirom na funkciju koju obavlja, iskrivljena slika o njenom radu i da su ispunjeni zakonski uvjeti iz odredbe člana 4. Zakona o zaštiti od klevete. [...]

⁴⁰ *Ibid.*

Nisu prihvatljivi navodi žalbe da je tekst objavljen na osnovu informacija koje je novinarki [...] dao advokat [...] jer su tuženi odgovorni i za prenošenje neistinitog izražavanja, a teret dokazivanja istinitosti objavljenih činjenica je na tuženim, koje, u smislu čl. 7. i 123. ZPP, tokom postupka nisu dokazali kao osnov za oslobađanje od odgovornosti u smislu odredbe člana 7. Zakona o zaštiti od klevete.“

Neosnovan je tužbeni zahtjev za zaštitu od klevete kada se radi o razumnom iznošenju činjenica i o pitanjima od općeg interesa, a tužilac se mogao izjasniti o iznesenim činjenicama, ali se nije pojavio ni na jednom ročištu.

Presuda broj 65 0 P 115865 17 GŽ od 29. augusta 2017. godine

Potvrđena je prvostepena presuda kojom je odbijen tužbeni zahtjev da se glavni i odgovorni urednik sedmičnika obaveže da tužiocu isplati iznos od 10.000,00 KM na ime naknade nematerijalne štete zbog povrede časti i ugleda nastale objavljivanjem spornog teksta u kojem je izneseno, između ostalog, da tuženi vjeruje da tužilac samo formalno nije vlasnik firme E., da iz potvrde firme E. proizlazi da je tužilac bio na mjestu direktora počevši sa danom 25. august 2004. godine, a i iz teksta objavljenog u listu „Oslobođenje“ slijedi da je tužilac čelnik firme E., da ne ispunjava uvjete za članstvo u Nadzornom odboru S. B., da se tužilac u vrijeme štrajka i krize radnika u preduzeću V. nije pojavljivao na sjednicama Nadzornog odbora.

„Obrazlažući da sporni tekst predstavlja uopćenu subjektivnu ocjenu, odnosno zaključak ili mišljenje o tužiocu, te se neistinitost navedene izjave ne može dokazati s obzirom na to da ne sadrži minimum činjenica koje bi se mogle provjeriti objektivnim dokazima, pa u pogledu te kvalifikacije prvostepeni sud utvrđuje da se ne radi o klevetničkim tvrdnjama, a da se odgovorom tuženog na demanti ustvari ispravlja navod, a da do objave pogrešnih informacija ne bi došlo da je tužilac htio razgovarati, što za prvostepeni sud predstavlja obraćanje pažnje tuženog da provjeri navode spornih tekstova, ali da se tužilac oglušio o pokušaj tuženog. [...]

Prvostepeni sud je u obrazloženju svoje odluke dao obrazloženje kojim se na jasan i potpun način objašnjava i dovodi u vezu sadržaj svakog članka [...], povezuje

UPOREDIMO...

Sud primjećuje da je u ranijim predmetima utvrdio da su inače uvredljivi izrazi „idiot“ i „fašista“ prihvatljiva kritika u određenim okolnostima. Tačno je da je podnosilac predstavke, kada je kritizirao J. P., upotrijebio oštre riječi koje se mogu smatrati uvredljivim, naročito kada se izgovore u javnosti. Međutim, njegove izjave su date kao reakcija na provokativni intervju i u kontekstu slobodne rasprave o pitanju od javnog interesa. Njihov sadržaj nije nikako imao cilj da podstiče na nasilje [...] prilikom usvajanja uske definicije onoga što bi se moglo smatrati prihvatljivom kritikom, a domaći sudovi se nisu upustili u analizu da li su izjave podnosioca predstavke mogle biti vrijednosni sudovi koji ne podliježu dokazu. Oni, takođe, nisu napravili odgovarajuću analizu proporcionalnosti kako bi se ocijenio kontekst u kojem su ti izrazi upotrijebljeni i njihov činjenični osnov [...] (*Bodrožić protiv Srbije*, 32550/05).

izvore informacija, preduzete radnje, te zaključuje da se radi o razumnom iznošenju činjenica, kao i da se radi o pitanjima od općeg interesa, odnosno o poslovanju tužioca, firmi i pojedinaca generalno, koje se reflektira na ukupnu ekonomsku situaciju i tržište u BiH, što je od javnog interesa.“

Komentar

Obrazloženje u odnosu na utvrđenje činjenice da nije bilo klevete u prenošenju informacija dato je na jasan način.

Izjave da je tužilac „dio bošnjačke mafije“ i „mafijaški konsilijeri koji vrši kriminogene radnje da bi imao ekonomsku korist i štito kriminalce“ prelaze granice dopuštenog izražavanja, a bilo je neophodno provjeriti informacije koje bi demantirale sadržaj spornih tekstova.

Presuda broj 65 0 P 116441 17 Gž 2 od 9. marta 2018. godine⁴¹

Postupak za zaštitu od klevete vodio se zbog više tekstova, od kojih je jedan nosio naslov „Pipci bošnjačke mafije“ s podnaslovom koji je govorio o tome da je tužilac „mafijaški konsilijeri“. Sudovi su utvrdili da su tuženi (izdavač i glavni i odgovorni urednik) odgovorni za klevetu i da tuženom pripada naknada od 5.000 KM.

„Prema ocjeni ovog suda, u tekstu su iznesene činjenične tvrdnje da je tužilac postao milioner, da je za bijednih 7.000,00 KM preuzeo Željezničku zadrugu koja vrijedi 100 miliona, a te tvrdnje su suprotne izvedenim dokazima, i to uvjerenju Željezničko-štedno-kreditne zadruge od 3. marta 2009. godine i 25. decembra 2008. godine, te obavijesti od 11. februara 2009. godine i 15. decembra 2008. godine, iz kojih proizlazi da tužilac ne posjeduje vlasnički udio u toj zadruzi, niti ima stečena prava po osnovu vlasničkog udjela u Željezničko-štednoj zadruzi, te da tužilac nije

UPOREDIMO...

Aplikanti su tvrdili da su pisali o ozbiljnom krivičnom djelu koje je navodno počinilo privatno lice protiv kojeg nije bila pokrenuta istraga. Međutim, Sud zapaža da oni to u članku nisu nigdje spomenuli.

Štaviše, te tvrdnje su bile ozbiljne i iznesene su kao činjenice, a ne kao vrijednosni sudovi.

Navodno silovanje je prikazano u članku kao činjenica, iako je istraga započela tek nakon objavljivanja članka. Član 6(2) zahtijeva da svako ko je optužen za krivično djelo bude smatran nevinim dok se suprotno ne utvrdi u skladu sa zakonom. Stoga Sud smatra da je člankom prekršena presumpcija nevinosti igrača [bejzbol tima] i da su oklevetani tako što je o njima nešto izneseno kao činjenica iako to još nije bilo utvrđeno.

Počinjeno je krivičnog djela u okolnostima u kojima je počinjeno je pitanje od javnog interesa. Praksa Suda, međutim, jasno ilustrira šta se sve mora odvagati za postizanje ravnoteže prije nego što mediji obavijeste o incidentu kao o činjenici. Sud je već potcrtao važnost presumpcije nevinosti u vezi s tim. Pravo na ugled trećeg lica ima jednaku važnost, naročito kada su u pitanju teške optužbe o seksualnim prekršajima (*Ruokanen i dr. protiv Finske*, 45130/06).

⁴¹ Vidi i pod „Način pribavljanja informacija (postupanje u „dobroj namjeri“).

registriran kao vlasnik vrijednosnih papira. Kako su u spornom tekstu iznesene tvrdnje koje su mogle biti provjerene u registru i Željezničkoj zadruzi, ne mogu se cijeliti osnovanim navodi žalbe tuženih da je taj tekst produkt istraživačkog novinarstva, a time i iskaz drugotužene u kojem navodi da su svi sporni tekstovi rezultat istraživačkog rada.

Prvostepeni sud je nakon provedenog postupka utvrdio da tekstovi objavljeni 6. augusta 2009. godine, 13. augusta 2009. godine, 20. augusta 2009. godine i 10. septembra 2009. godine sadrže grube optužbe prema tužiocu koje prevazilaze granice dopuštenog izražavanja zato što se tužilac prezentira javnosti kao kriminogeno lice koje je dio organizirane bošnjačke mafije. Tužilac se opisuje kao produžena ruka familije [...] koja na nelegalan način vrši torturu i kriminal u BiH, iz čega tužilac crpi višemilionsko bogatstvo, da ga je H. S. postavio na visokopozicioniranu funkciju kako bi svoje pipke usmjerio tamo gdje je za njega najvažnije, pa je i na čelu Finansijske policije kako bi se spriječila revizija privatizacije S. P. Pored navedenog, tužilac se opisuje kao član ratne muslimanske organizacije 'Sara' i kao lice koje je planski ubačeno u Državnu agenciju za istrage i zaštitu, koje istovremeno vozi na dvije trake za Amerikance i familiju S., da je tužilac preuzeo Željezničku zadrugu za 7.000,00 KM, čija je imovina vrijedna 100.000.000,00 KM, da je montirao priče o drogama F. R., da koristi službeni položaj kako bi pomogao rad Hrvata, da vodi borbu za mjesto načelnika finansijsko-obavještajnog položaja SIPA-e. Prvostepeni sud utvrđuje da je sadržaj svih tekstova priča o bošnjačkoj mafiji kojom rukovodi ratni profiter H. S., a u čijoj piramidi je visokorangiran njegov ključni igrač (tužilac), te zaključuje da navedeno izražavanje prelazi granice dopuštenog izražavanja koje štiti član 10. Evropske konvencije, kao i da je bilo neophodno provjeriti informacije koje bi demantirale sadržaj navedenih tekstova. Sporni tekstovi se, prema ocjeni prvostepenog suda, ne mogu smatrati iznošenjem mišljenja, već činjenicama da je tužilac dio bošnjačke mafije i mafijaški konsilijeri koji vrši kriminogene radnje da bi imao ekonomsku korist i štitio kriminalce. [...]"

Komentar

U ovoj pravnoj stvari su na potpun i jasan način utvrđene sve potrebne činjenice vezane i za utvrđivanje klevetničke radnje i za obeštećenje po građanskoj odgovornosti, sukladno propisima.

Iznošenje tvrdnje da je tužilac kao pomoćnik ministrice i istovremeno član Kolegija koji je donio konačan prijedlog odluke o dodjeli novčanih sredstava koja su dodijeljena i tužiocu, odnosno da je „sam sebi dao državni novac [...], da se radi o klasičnom sukobu interesa, odnosno zloupotrebi položaja“ predstavlja kršenje presumpcije nevinosti jer nije dokazano da je tužilac „samovoljno postupao“.

Presuda broj 65 0 P 161030 15 Gž od 20. novembra 2015. godine

Tuženi (izdavač i autor teksta) obavezani su tužiocu solidarno isplatiti novčani iznos od 500,00 KM na ime naknade nematerijalne štete zbog klevete, a izdavač je obavezan i da, nakon

pravosnažnosti presude, u prvom narednom broju dnevnih novina u kojima je tekst objavljen o svom trošku objavi presudu u cijelosti. Naime, tuženi su u nekoliko brojeva objavili tekstove „Pomoćnik [ministrice] sam sebi dao državni novac“ i „U Federalnom ministarstvu obrazovanja skandalima nikad kraja, pomoćnik [ministrice] sam sebi dao državni novac“. Autor teksta je naveo da to predstavlja očigledan sukob interesa i zloupotrebu službenog položaja, a naveo je i sljedeće: „[...] što znači da je [B.] praktično sam sebi dodijelio novac. Iako je i laiku jasno da se radi o klasičnom sukobu interesa, odnosno zloupotrebi položaja [...]“. Uz tekst je objavljena tužiočeva fotografija i tekst: „Šokantno – skandal u Federalnom ministarstvu obrazovanja, novac završio u džepovima anonimusa u svijetu nauke“.

Sudovi su zaključili da sporno izražavanje predstavlja klevetu, između ostalog, obrazloživši:

„[...] da se predmetnim izražavanjem ozbiljno krši princip presumpcije nevinosti, čime se, prema mišljenju istog suda, prekoračuje sloboda izražavanja koja je predviđena članom 10. stav 1. Evropske konvencije. Nadalje, utvrđenje prvostepenog suda je da su tuženi napisali i objavili neistinite informacije o tužiocu, kojim su ga doveli u neposrednu vezu sa zloupotrebom službenog položaja, sugerirajući, između ostalog, da je Branković praktično sam sebi dodijelio državni novac. Iako je i laiku jasno da se radi o klasičnom sukobu interesa, odnosno zloupotrebi položaja [...].

Predmetno izražavanje predstavlja informacije koje se mogu provjeriti i dokazivati, pa su tuženi, s ciljem da se oslobode krivnje, trebali dokazati da su informacije koje predstavljaju predmetno izražavanje istinite. Nesporo je da je tužilac u vrijeme izlaska spornih tekstova u augustu 2010. godine bio pomoćnik ministra u Sektoru za visoko obrazovanje, nauku i tehnologiju, te da je bio član Kolegija koji je donio konačan prijedlog odluke od 29. jula 2010. godine i da mu je federalna ministrica obrazovanja i nauke dodijelila iznos od 1.700,00 KM, a po osnovu prijave nije dokazana istinitost objavljene informacije da je 'Branković praktično sam sebi dodijelio državni novac. Međutim, iako je i laiku jasno da se radi o klasičnom sukobu interesa, odnosno zloupotrebi položaja [...]' jer tuženi nisu dokazali da je tužilac samovoljno postupao prilikom donošenja navedene odluke o dodjeli novčanih sredstava, pa nisu dokazali postojanje sukoba interesa, niti su dokazali zloupotrebu službenog položaja.“

UPOREDIMO...

Sud smatra da izjave koje je Vrhovni sud sankcionirao u konkretnom slučaju predstavljaju mišljenje, iako su izrečene provokativno i predstavljale su subjektivnu procjenu podnositeljice zahtjeva o kredibilitetu imovinske deklaracije člana Parlamenta. Teret dokazivanja takve procjene je očigledno teško zadovoljiti.

Koliko god su bile sarkastične i cinične, apelantičine fraze nisu, prema mišljenju Suda, predstavljale proizvoljan lični napad na člana Parlamenta [...] zato što nisu bile bez ikakvog činjeničnog osnova [...] kao npr. vrsta i vrijednost njegove prijavljene imovine, njegova plata, srodstvo s predsjednikom bezbjednosne službe itd. Drugim riječima, postojala je dovoljno bliska veza između osporenih fraza i okolnosti konkretnog predmeta (Gorelishvili protiv Gruzije, 12979/04).

Vidi i:

Presuda broj 65 0 P 193425 18 Gž 2 od 9. maja 2018. godine

„Spornim izražavanjem se sugerira da je tužilac ‘poslušnik Fahrudina Radončića, da ga on godinama koristi u svojim obračunima s neistomišljenicima’. Prema tome, pravilno prvostepeni sud cijeni da je tuženi objavom teksta od 20. januara 2011. godine u dnevnom listu ‘San’ naslovom ‘Za čije interese radi plaćenik Amer Toskić’ počinio klevetu prema tužiocu jer se to izražavanje ne može smatrati mišljenjem i vrijednosnim sudom koje je izrekao novinar, s obzirom na to da se radi o činjeničnim tvrdnjama koje su podložne dokazivanju.“

Presuda broj 65 0 P 200786 14 Gž od 31. oktobra 2017. godine

„U obrazloženju presude je navedeno da su tuženi iznijeli klevetu objavljivanjem članka u magazinu ‘Bum’ pod naslovom ‘Zagijeva ruka u Skupštini Kantona Sarajevo vrijedi 100.000,00 KM i mjesto savjetnika premijera Federalne vlade’. Prema stavu prvostepenog suda, sporan je i tekst klevetničkog sadržaja: ‘[T.] je ispunio ono što je sve i tražio, a to je prema priči čaršije 100.000,00 za Zagija i mjesto savjetnika premijera Vlade Federacije BiH [M. M.] za svog šefa [S. H.]. [...] Em je dobio stoju za sebe em je uhljebio generala [S.]’. Sud je utvrdio da ti navodi nisu potkrijepljeni dokazima, kao i da njihova istinitost prelazi okvire dopuštenog komuniciranja u savremenom svijetu, imajući u vidu slobodu izražavanja, mišljenja, prenošenja informacija i da su izvan prihvaćenih profesionalnih standarda. Sud je utvrdio da su izneseni navodi usmjereni na rušenje tužiočevog ugleda, i to u namjeri ili u krajnjoj nepažnji tuženog jer je tužilac kod šire javnosti predstavljen kao lice koje na nedopušten način za sebe pribavlja novčanu korist, kao i korist za svoje pretpostavljene. Sud je cijenio da tuženi nisu dokazali istinitost svojih navoda jer su naveli da navodi nisu provjereni, a što ukazuje da su imali lošu namjeru.“

Način pribavljanja informacija (postupanje u „dobroj namjeri“)

Ne postoji „dobra namjera“ medija kada grubo krše novinarsku etiku i kada ne ulože razumne napore da utvrde tačnost objavljenih podataka, te kada uz to odbiju da objave demanti tuženog.

Presuda broj 65 0 P 116441 17 Gž 2 od 9. marta 2018. godine⁴²

„Prvostepeni sud zaključuje da su sporni tekstovi nastali s ciljem nanošenja štete tužiocu i da je njihov sadržaj rezultat nedostatka dobre volje, koja mora biti prisutna u profesionalnom novinarstvu, da je kod tuženih postojao nedostatak dobre namjere jer je tužilac podnosio demantije koji nisu objavljeni. Sporni tekstovi, prema utvrđenju prvostepenog suda, ne predstavljaju iznošenje mišljenja o tužiocu, već grubo kršenje novinarske etike jer tuženi nisu dokazali da su uložili razumne napore za utvrđivanje tačnosti podataka, a nisu kontaktirali tužioca, niti prenijeli njegov demanti.“

⁴² Vidi i pod „Razlikovanje činjenica i vrijednosnih sudova“ (str. 43).

Kada je nešto od značaja za javnost i kada su uloženi razumni naponi u potvrđivanje činjenica, mediji se neće smatrati odgovornim čak ni u slučaju da se ispostavi da su iznesene činjenice bile neistinite.

Presuda broj 65 0 P 118333 17 Gž 3 od 6. februara 2018. godine⁴³

Potvrđena je prvostepena presuda kojom je odbijen tužbeni zahtjev da se tuženi obaveže da tužiocima na ime naknade nematerijalne štete zbog klevete i diskriminacije isplati ukupan iznos od 35.000,00 KM, i to zbog teksta koji se bavio iznošenjem navoda o korupciji u vrhu važne političke stranke čiji su funkcioneri obavljali i važne javne funkcije. U vezi s tužiočevim statusom, sudovi su obrazložili:

„Takođe, prvostepeni sud objašnjava ulogu novinara koji ima legitimni cilj da kada je nešto od značaja za javnost i kada su uloženi razumni naponi u potvrđivanje činjenica [...] mediji se neće smatrati odgovornim čak ni u slučaju da se ispostavi da su činjenice bile neistinite, pa utvrđuje da, iako su činjenice u spornim tekstovima neugodne za tužioce, ne može se ograničiti pravo na slobodu izražavanja jer novinari imaju pravo na izražavanje koje može uvrijediti, ogorčiti ili uznemiriti, a posebno kada se uzme u obzir da se radi o pitanjima koja su od interesa za javnost i kada se odnose na javne ličnosti.

[...] Naime, analizirajući sporne članke prvostepeni sud pravilno zaključuje da takvo pisanje predstavlja iznošenje informacija u dobroj namjeri, a način na koji je to izneseno i prezentirano javnosti upravo upućuje na odredbe zakona da novinar prilikom iznošenja svojih stavova i mišljenja ima pravo da to iznese na način koji će uznemiriti i ogorčiti, kako javnost tako i lice na koje se to odnosi, a takođe je, odlučujući o postojanju klevete, posebno razmatrao razlikovanje činjenica i vrijednosnih sudova (istinitost činjenice se mora dokazati, a vrijednosnog suda ne, presuda *Lingens protiv Austrije*, 1986. godina).

Nadalje, novinarske slobode kod izražavanja sadržavaju i mogućnost pribjegavanja određenom stepenu pretjerivanja, pa čak i provociranja, a član 10. Evropske konvencije ne samo da štiti bit/sadržaj (*substance*) izraženih ideja i informacija nego i formu kojom su one izražene (presuda *Perna protiv Italije*). Izbor oblika i načina prezentacije informacija autonomno je pravo novinara, zaštićeno je članom 10. Evropske konvencije i ne može se medijima nametati poželjni oblik (forma) izražavanja ideja i informacija.“

Javne ličnosti

Granice dopuštene kritike znatno su šire kad su u pitanju političari i druga javna lica nego kada se radi o privatnim licima zato što su oni svojevolumno i svjesno pristali da i novinari i cjelokupna javnost analiziraju njihov rad i djelovanje pa pri tome moraju iskazati i veći stepen tolerancije.

⁴³ Vidi i pod „Javne ličnosti“ i „Objavlivanje fotografija“.

Presuda broj 65 0 P 118333 17 Gž 3 od 6. februara 2018. godine

„Prvostepeni sud obrazlaže [...] da su tužioci javne ličnosti koje su u vrijeme objave spornih članaka obavljale najviše funkcije u BiH, pa je prvotužilac [...] bio predsjednik političke stranke, redovni profesor na Ekonomskom fakultetu, poslanik u Parlamentarnoj skupštini BiH, te član niza domaćih i stranih političkih i stručnih asocijacija i udruženja, drugotužilac [...] potpredsjednik SDP-a, nosilac najvećeg ratnog priznanja 'Zlatni ljiljan', a trećetužilac [...] načelnik Općine [...] i potpredsjednik SDP-a. Dakle, prvostepeni sud smatra da tužioci cijeneći pozicije na kojima su bili u velikoj mjeri kreiraju stanje u državi, pa da nije neočekivano da budu na naslovnim stranama magazina i tema u tekstovima. Dalje, prvostepeni sud objašnjava značaj slobode izražavanja, a kako je to propisano članom 10. Evropske konvencije, ukazujući da sloboda izražavanja uključuje i pravo na iznošenje mišljenja, pravo da se prime informacije i ideje, te da se te informacije i ideje prenose, takođe navodeći da sloboda izražavanja nije apsolutna, ali da se u konkretnom slučaju sporni tekstovi ne mogu podvesti pod to ograničenje. [...]

Pravilno prvostepeni sud [...] zaključuje da su granice dopuštene kritike znatno šire kad su u pitanju političari i druga javna lica nego kada se radi o privatnim licima, te da su tužioci kao politički funkcioneri svojevrijem i svjesno pristali da i novinari i cjelokupna javnost analiziraju njihov rad i djelovanje, te da moraju iskazati veći stepen tolerancije (presuda *Lopez Gomez da Silva protiv Portugala*, 2000. godina). Ukazano je i na značaj slobode izražavanja iz člana 10. Evropske konvencije, te da mediji i novinari uživaju posebnu zaštitu slobode izražavanja zbog svoje iznimno važne društvene funkcije da obavještavaju javnost o svim informacijama koje su od javnog interesa.“

Dosuđivanje nematerijalne štete za klevetu

Iako je Sud utvrdio da se radi o kleveti, tužilac nema pravo na naknadu štete zato što odgovarajućim dokazima nije dokazao da je pretrpio štetu zbog povrede časti i ugleda.

Presuda broj 65 0 P 042195 16 Gž od 16. juna 2016. godine

„Međutim, tužilac u toku postupka nije dokazao da je usljed objavljenih tekstova [...] trpio duševne bolove zbog povrede časti i ugleda, da je došlo do štetnih posljedica u vidu promjene ponašanja sredine prema njemu, da je došlo do prestanka obavljanja advokatske djelatnosti ili smanjenja broja klijenata. Prvostepeni sud je mišljenja da Sud svoj zaključak ne može zasnivati na pretpostavci da su objavljeni tekstovi mogli dovesti do nastanka nematerijalne štete, te smatra da je tužilac bio dužan dokazati u čemu se sastoji šteta, odnosno da je došlo do povrede tužiočeve časti i ugleda, pa je primjenom odredbe člana 6. Zakona o zaštiti od klevete i člana 200. Zakona o obligacionim odnosima, a u vezi sa čl. 7. i 123. ZPP, donio odluku da se tužbeni zahtjev odbije kao neosnovan.

Prvostepeni sud je, suprotno žalbenim navodima, pravilno našao da ne postoji pravni osnov za dosuđenje naknade nematerijalne štete jer tužilac nije dokazao da je iznošenje navedenih činjenica kod njega prouzrokovalo duševne bolove kao posljedicu klevete.

Pravilan je stav prvostepenog suda da se težina posljedica po tužiočev ugled, odnosno nastanak duševnih bolova ne može pretpostavljati.

Pravilna primjena materijalnog prava, i to odredbe člana 200. Zakona o obligacionim odnosima, nasuprot iznesenom u žalbi, podrazumijeva izvođenje dokaza na okolnosti postojanja duševnih bolova jer oni nisu općepoznate činjenice, već činjenice koje se moraju u svakom konkretnom slučaju utvrđivati u smislu odredbe člana 8. ZPP.

Budući da u postupku nije dokazano postojanje duševnih bolova kao posljedica radnje tuženog (nije proveden dokaz saslušanjem tužioca, nije provedeno vještačenje ili drugi dokazi), to nije mogao biti utvrđen jedan od elemenata za tužiočevu odgovornost, pa ne postoji ni pravni osnov za dosuđenje novčane naknade.“

Napomena:

Vrhovni sud je djelimično usvojio reviziju i obje nižestepene presude preinačio tako što je tuženi obavezan da tužiocu nadoknadi štetu zbog klevete u iznosu od 2.500,00 KM. U obrazloženju svoje odluke Vrhovni sud je također prihvatio da se u konkretnom slučaju radi o kleveti, ali u odnosu na naknadu štete je naveo sljedeće:

„Članom 10. Zakona o zaštiti od klevete (dalje: ZZK) propisano je da obeštećenje treba da bude u srazmjeru s nanesenom štetom ugledu oštećenog i određuje se isključivo radi naknade štete. Prilikom određivanja obeštećenja sud je dužan da cijeni sve okolnosti slučaja, a naročito sve mjere koje je preduzeo štetnik radi ublažavanja štete kao što su: objavljivanje ispravke i opozivanje izražavanja neistinitih činjenica, činjenicu da je štetnik stekao korist iznošenjem ili prenošenjem tog izražavanja, kao i činjenicu da li bi dodijeljene štete mogle dovesti do velikih materijalnih poteškoća ili oštećenja štetnika. Nasuprot pravnom zaključku nižestepenih sudova, ovaj sud je shvatanja da tužilac, kada je utvrđena kleveta, nema teret dokazivanja posebnim dokazima visine obeštećenja za povredu ugleda jer samim tim što je oklevetan nanesena je šteta njegovom ugledu. Imajući u vidu da su objavljeni tužiočevi demanti, te cijeneći da je tužilac osnovano postavio zahtjev za odštetu u odnosu na sporna izražavanja za koja su nižestepeni sudovi utvrdili da su kleveta, da ta izražavanja predstavljaju napad na tužiočevu čast i ugled, čime se narušava njegov ugled kao lica koje se bavi advokatskom djelatnošću, to je njima učinjena radnja nanošenja štete tužiočevom ugledu (član 4d. ZZK) za koju je tuženi odgovoran u

UPOREDIMO...

Sud smatra da visinom dosuđene naknade u odnosu na dva podnosioca zahtjeva takođe nije uspostavljena pravična ravnoteža [...], visina naknade mora biti razumno proporcionalna šteti po ugled [...]. Sud zapaža da su dosuđeni iznosi [...], iako relativno skromni prema današnjim standardima u predmetima klevete u Engleskoj i Welsu, bili značajni kada se uporede sa skromnim primanjima i sredstvima koja imaju podnosioci zahtjeva (*Steel i Morris protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 68416/01).

Ti iznosi se čine razumnim uzimajući u obzir dužinu članka i njegov sadržaj, a koji, s obzirom na objavljene detalje i fotografije, predstavljaju ozbiljno miješanje u tužiočev lični i profesionalni ugled (*Armellini i dr. protiv Austrije*, 14134/07).

smislu odredbe člana 6. ZZK s obzirom na to da nije dokazao istinitost iznijetih činjenica.“

Komentar

Upravo na ovom predmetu se vidi promjena stavova u sudskoj praksi koja je prouzrokovana promjenom pristupa u ovoj oblasti od strane Ustavnog suda BiH. Prema najnovijim stavovima Ustavnog suda BiH, koje počinje primjenjivati i Vrhovni sud FBiH, duševni bolovi su posljedica koja se podrazumijeva kod klevete, tako da čim se utvrdi kleveta, slijedi novčana naknada kao vid sankcije (što je također novina) i obeštećenja. Ono što ostaje nerazjašnjeno i što će i nadalje proizvoditi nedosljednost i različito postupanje, jeste ovlaštenje sudova kako i prema kojim kriterijima da odmjeravaju visinu novčane sankcije, te da li i prema kojim kriterijima ta ista sankcija nadoknađuje nečiju duševnu bol.

Iako je dosuđena naknada štete zbog klevete viša u odnosu na ustaljenu sudsku praksu, pravilno je utvrđeno da tužiocu pripada takva naknada zato što je tuženi pokazao „upornost u plasiranju negativnih informacija, što dalje ukazuje na namjeru nanošenja štete plasiranjem netačnih informacija“.

Presuda broj 65 0 P 076714 18 Gž 2 od 13. decembra 2018. godine

„Analizirajući obrazloženje prvostepene presude, Sud je našao da je prvostepeni sud prilikom donošenja odluke o tome da li postoji i u kojoj mjeri je učinjena povreda tužiočevih ličnih prava vodio računa o oba kriterija (način na koji su pribavljene informacije, odnosno da li je s licem koje je u pitanju kontradiktorno radi provjere informacija i da li je tom licu data mogućnost da odgovori na iznesene navode). Suprotno onom što se iznosi u žalbi, dosuđena naknada za pretrpljenu duševnu bol u konkretnom slučaju nije previsoka. Iako dosuđeni iznos naknade štete od 14.000,00 KM odstupa od dosadašnje sudske prakse, vijeće ovog suda smatra da je, s obzirom na sve okolnosti slučaja, visina naknade štete pravilno odmjerena. Pri odmjeravanju visine naknade, prvostepeni sud je postupio u skladu s odredbom člana 127. Zakona o zaštiti od klevete. Ovaj sud u potpunosti prihvata razloge koji su rukovodili prvostepeni sud da odredi novčani iznos od 14.000,00 KM kao novčanu satisfakciju u konkretnom slučaju. U pobijanoj presudi materijalno pravo je pravilno primijenjeno (odredba člana 200. ZOO) na tačno i potpuno utvrđene činjenice. Naime, u prvostepenom postupku je utvrđeno da je tuženi u periodu od 5. decembra 2008. godine do 21. januara 2009. godine objavio ukupno 13 tekstova koji su sadržavali niz neistinitih informacija i predstavili tužioca u izuzetno negativnom svjetlu. Kako se radi o iskazanoj upornosti u plasiranju negativnih informacija, što dalje ukazuje na namjeru nanošenja štete plasiranjem netačnih informacija, to je ovaj sud uvjerenja da je prvostepeni sud pravilno odmjerio visinu naknade.“

Za ocjenu postojanja pravnog osnova za naknadu štete zbog klevete relevantno je utvrđenje vještaka da je tužiteljica trpjela duševne bolove i da je sve doživjela „kao povredu ukupnog ličnog i profesionalnog ugleda, časti i integriteta“.

Presuda broj 65 0 P 112612 16 Gž 2 od 16. juna 2016. godine

„Suprotno žalbenim navodima, prvostepeni sud nije proizvoljno cijenio nalaz i mišljenje vještaka neuropsihijatra Kasima Brigića jer je pravilno utvrdio da je zbog objavljivanja spornog teksta tužiteljica trpjela duševne bolove. Prema mišljenju ovog suda, navedeni vještak je, s obzirom na svoje iskustvo, a na osnovu pravila struke, utvrdio da je tužiteljica (nesporno dugogodišnja tužiteljica) trpjela duševne bolove, da je sve doživjela kao povredu ukupnog ličnog i profesionalnog ugleda, časti i integriteta, a ta činjenica je relevantna za ocjenu postojanja pravnog osnova za dosuđenje naknade nematerijalne štete u smislu odredbe člana 200. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima.“

Presuda broj 65 0 P 172606 15 Gž od 20. novembra 2015. godine

„Međutim, tokom postupka, bez obzira na pravilno utvrđenje prvostepenog suda da je predmetnim pisanjem i objavom spornog teksta tužiocu nanjena duševna bol, tužilac nije dokazao intenzitet, karakter i dužinu trajanja duševne boli jer nije vršeno nikakvo vještačenje na spomenute okolnosti, pa je Sud prilikom odlučivanja o visini tužbenog zahtjeva, u smislu odredbe člana 200. Zakona o obligacionim odnosima, člana 10. Zakona o zaštiti od klevete, a u vezi sa članom 127. Zakona o parničnom postupku, tužiocu dosudio iznos od 4.000,00 KM na ime naknade nematerijalne štete zbog povrede časti i ugleda, a taj iznos je, prema mišljenju ovog suda, u skladu s izvedenim dokazima i utvrđenjima koja proizlaze iz njih jer je sud dužan, u smislu odredbe člana 200. stav 2. ZOO, voditi računa i o tome da se odlukom o visini naknade ne pogoduje težnjama koje nisu spojive s njezinom prirodom i društvenom svrhom.“

Naime, tužilac je nesumnjivo javna ličnost i kao takav mora pokazati visok stepen tolerancije prema kritici u medijima, pa se njegov zahtjev mora odmjeriti s društvenim interesima, zbog čega je dužan da pokaže veći stepen tolerancije i kada se prekorače granice slobode izražavanja, budući da se preuzimanjem uloge javne ličnosti svjesno izlaže takvom riziku. [...]

Opredijelivši se za dosuđivanje novčane naknade, Sud je cijenio da se postojanje štete utvrđuje prema usvojenim društvenim normama i mjerilima, pri čemu nije od presudnog značaja koliko se lice protiv kojeg je kleveta iznesena i subjektivno smatra povrijeđenim. Ovdje se čini važnim utvrđenje da je iznošenjem neistinitih činjenica došlo do nastajanja štete tužiočevom ugledu i časti, pa se Sud opredijelio za visinu od 4.000,00 KM, u smislu odredbe člana 127. ZPP, odnosno prema slobodnoj ocjeni. Prilikom donošenja ovakve odluke, Sud je uzeo u obzir da se naknada štete ne dosuđuje radi sticanja imovinske koristi oštećenog, niti zbog novčanog kažnjavanja štetnika, već da se njome uspostavi ravnoteža između prava na slobodu izražavanja [...], te prava pojedinca na zaštitu svog ugleda, takođe zajamčenog članom 10. stav 2. Evropske konvencije.“

Prema praksi Vrhovnog suda FBiH, da bi postojala kleveta potrebno je da činjenice koje su iznesene mogu štetiti ugledu i časti nekog lica, a za postojanje štete nije relevantno koliko se to lice subjektivno smatra povrijeđenim.

Predmet broj 65 0 Mal 175308 17 Gž, presuda od 31. maja 2017. godine

„Prema sudskoj praksi Vrhovnog suda Federacije BiH, da bi se neka izjava mogla smatrati klevetom potrebno je da činjenično utvrđenje koje je u njoj sadržano po objektivnoj ocjeni može škoditi časti i ugledu drugog lica, pri čemu se postojanje štete cijeni prema usvojenim društvenim normama i mjerilima, a nije od presudnog značaja koliko se lice protiv kojeg je kleveta iznesena subjektivno smatra povrijeđenim. Naime, bitno je da je iznošenje neistinitih činjenica moglo da dovede do nastupanja štete ugledu i časti oštećenog, pa nije u suprotnosti s pravilima sudske prakse da sud visinu štete dosudi vodeći se članom 127. Zakona o parničnom postupku.“

Objavljivanje fotografija

Iako je objavljivanje fotografija maloljetne djece „protivno svim međunarodnim standardima koji se bave zaštitom djece“, tužioci nemaju pravo na naknadu zato što nisu dokazali kako je objavljivanje tih fotografija, koje su preuzete s Facebook stranice supruge jednog od tužilaca, štetilo njihovoj časti i ugledu.

Presuda broj 65 0 P 118333 17 Gž 3 od 6. februara 2018. godine

Uz tekst pod naslovom „SDP-ov *dream team* [...] sa boljim polovinama na krstarenju Mediteranom“, čija je tema bila navodna korupcija u vrhu političke stranke čiji su funkcioneri obavljali važne javne pozicije, objavljena je i fotografija na kojoj su prikazani tužioci sa suprugama i maloljetnom djecom, koja je preuzeta s Facebook stranice supruge jednog od tužilaca. Odbijajući tužbeni zahtjev u cijelosti, sudovi su u odnosu na takvo objavljivanje fotografije obrazložili:

„Prvostepeni sud dalje smatra da tuženi nije prekoračio dopuštenu granicu objavom fotografije jer se radi o fotografiji koja je ranije objavljena na Facebook profilu trećetužiočeve supruge i mogli su je vidjeti i drugi.

Žalbeni navod da je prvostepeni sud propustio da ocijeni povredu prava tužilaca kada je u pitanju objava fotografije sa članovima porodice ovaj sud cijeni neosnovanim. Naime, Sud smatra da je objava fotografija na kojima su maloljetna djeca protivna Konvenciji o zaštiti prava djece. Fotografija koja je objavljena na Facebook profilu trećetužiočeve supruge je iskorištena s obzirom na to da se u današnjim modernim informatičko-elektronskim tehnologijama daljnje korištenje takvih fotografija teško može spriječiti. Takođe, pravo na privatnost nema apsolutni primat u odnosu na druga prava, poput prava na slobodu mišljenja i slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja. Tuženi se javno izvinio i objavio demanti zbog objavljene fotografije maloljetne djece i supruge tužilaca, što predstavlja čin shvatanja učinjene greške.

Konačno, Sud zaključuje da je objavljivanje fotografija na kojima su maloljetna djeca protivno svim domaćim i međunarodnim standardima koji se bave pitanjem zaštite prava djece, kao i Etičkom kodeksu novinara (Vijeće za štampu). Međutim, tužioci tokom postupka nisu, u smislu člana 7. a u vezi sa članom 123. ZPP, dokazali na koji način je objavljena fotografija štetila njihovoj časti i ugledu, odnosno nisu dokazali da je zaista nastupila šteta za njihov psihološki integritet i privatni život.“

Izražavanje u toku političke kampanje

Izjave koje političari daju u predizbornoj kampanji ne mogu se smatrati klevetom zato što je u takvim okolnostima dopušteno koristiti čak i neopravdane kritike i negativno i uvredljivo izražavanje.

Predmet broj 65 0 P 179963 15 Gž, presuda od 14. jula 2016. godine

Tužilac je tražio naknadu štete zbog klevete koja je, prema njegovom mišljenju, iznesena u tekstu objavljenom pod naslovom „Nazovi [O.] radi tendera“ s podnaslovom „Otkrivamo zašto je [tužilac] zapravo osnovao Prezident nekretnine – da bi od svojih poslovnih prijatelja posudio novac za izgradnju tornja u Tuzli“. Ispod naslova teksta objavljena je tužiočeva fotografija uz potpis „[K.], [tužilac] i [M.] – Ko je pravi vlasnik [dnevni novina]“. Sporne izjave su se odnosile na to da je tužilac dio kriminalne organizacije i mafije, te da se protiv njega vodi istraga, da je zajedno sa N. O. prijetio vlasniku „Robot komerca“, da je na nezakonit način dobio posao na tenderu, da nije sposoban privrednik itd. Tužbeni zahtjev je u cijelosti odbijen, a u obrazloženju je, između ostalog, navedeno:

„Prvostepeni sud zaključuje da nisu ispunjeni uvjeti da se navodi spornog teksta preneseni u listu 'Bosanska stvarnost', koji je štampan kao predizborni materijal u predizbornoj kampanji za Opće izbore u BiH 2010. godine, mogu smatrati klevetom u smislu slobode izražavanja putem sredstava javnog informiranja prema članu 10. stav 2. Evropske konvencije, shodno kojem se sloboda izražavanja ne odnosi samo na informacije koje se blagonaklono primaju i smatraju neuvredljivim, već i na one koje su sasvim suprotne. Cijeneći da u konkretnom slučaju nije sporno da se radilo o predizbornoj kampanji tokom koje su granice izražavanja političkih mišljenja i vrijednosnih sudova o političkim rivalima uglavnom šire, pa i negativne, na taj način se želi pridobiti naklonost što većeg broja birača u političkoj borbi za vlast. Realno je očekivati od političkih partija i njihovih lidera, ako su već pristali da se uključe u predizbornu utakmicu, da istrpe čak i neopravdane kritike, negativno izražavanje i uvredljivo izražavanje.“

U odnosu na pravna lica

Presuda broj 65 0 P 073580 17 Gž od 29. juna 2017. godine

„Odredbom člana 4. Zakona o zaštiti od klevete Federacije Bosne i Hercegovine definirano je značenje naziva kleveta, te je propisano da je kleveta radnja nanošenja štete ugledu fizičkog ili pravnog lica iznošenjem ili pronošenjem izražavanja neistinitih činjenica identificiranjem tog fizičkog ili pravnog lica trećem licu.“

U smislu odredbe člana 200. stav 1. ZOO, za pretrpljene duševne bolove zbog umanjenja životne aktivnosti, naruženosti, povrede ugleda, časti, slobode ili prava i smrti bliskog lica, kao i za strah, sud će, ako nađe da okolnosti slučaja, a naročito jačina bolova i straha i njihovo trajanje to opravdavaju, dosuditi pravičnu novčanu naknadu, nezavisno od naknade materijalne štete, kao i u njenom odsustvu. Prema tome, da bi nastupila nematerijalna šteta zbog povrede ugleda, podrazumijeva se i postojanje duševnih bolova kao uvjet koji se prethodno mora ispuniti. Notorno je da pravna lica ne mogu osjećati duševne bolove, pa tako ni duševne bolove nastale usljed povrede ugleda. Budući da Zakon o zaštiti od klevete ne specificira vrstu štete koja može nastati nanošenjem povrede ugleda pravnog lica, tj. to pitanje nije uređeno ovim zakonom, to se supsidijarno ima primijeniti ZOO. Kako u konkretnoj pravnoj stvari tužilac tužbenim zahtjevom potražuje nematerijalnu štetu koja je nastala povredom njegovog ugleda, prvostepeni sud je, suprotno žalbenim navodima, pravilno zaključio da u slučaju povrede ugleda pravnog lica može nastati samo materijalna, a ne i nematerijalna šteta, kao i da tužilac u toku dokaznog postupka nije pružio nikakav dokaz da je za njega zaista i nastupila neka konkretna materijalna šteta, tj. nije dokazao postojanje konkretne i precizno utvrđene štete.“

Komentar

U ovoj pravnoj stvari je očigledno pogrešno tumačenje materijalnog prava (ugled-materijalna šteta). Međutim, neovisno od toga razvidno je inzistiranje na dokazivanju štete kao posljedice klevetničke radnje.

Vrijeđanje suda

Presuda broj 65 0 Mal 175308 17 Gž od 31. maja 2017. godine

UPOREDIMO...

Pravna lica ne uživaju zaštitu „ugleda“ kao moralne kategorije koja ulazi u okvir prava na privatni život iz člana 8. Evropske konvencije. Međutim, poslovni ugled i komercijalni interesi su relevantni zato što je dopušteno ograničiti slobodu izražavanja kako bi se zaštitio poslovni ugled i komercijalni interesi nekog pravnog lica koji mogu biti legitiman cilj iz člana 10. stav 2. Evropske konvencije (vidi Evropski sud, *Heinisch protiv Njemačke* [28274/08] i Ustavni sud, AP 2753/16).

Tuženi su obavezani da tužiocu na ime naknade štete zbog klevete iznesene u prilogu političkog magazina „60 minuta“ pod nazivom „Privatizacija L. B.“ solidarno isplate iznos od 2.000,00 KM, te da se izreka prvostepene presude objavi u prvoj emisiji sličnog tipa u istom terminu. Naime, u navedenoj emisiji je emitiran prilog u kojem je izneseno da je presuda koju je tužilac kao sudija donio u krivičnom predmetu „idiotski sročena“, da je tužilac kao postupajući sudija u tom predmetu „ili sudski diletant ili korumpirani sudija“ i da je takvim radom „omogućio kriminalcima – mafiji određene pogodnosti“.

„Prvostepeni sud je prilikom odlučivanja imao u vidu odredbe čl. 1, 3, 7, 8. i 10. Zakona o zaštiti od klevete Federacije BiH, te odredbe člana 10. Evropske konvencije, pa je zaključio da navodi da je tužilac sudski diletant (kao neko ko nestručno, nepravilno, neispravno ili površno i amaterski obavlja sudsku funkciju) ili da je korumpirani sudija predstavljaju činjenice, a ne mišljenje. Naime, prema mišljenju prvostepenog suda, objektivno se može dokazivati da li je neko lice nestručno

vodilo sudski postupak i pri tome vršilo krivična djela, odnosno pogodovalo mafiji, pa takvo označavanje tužioca u televizijskom mediju gledaocima, odnosno javnosti ima odlike iznošenja neistinitih činjenica, sve ako tuženi ne dokažu da je takvo izražavanje bilo istinito, a na kojima leži teret dokazivanja takve činjenice [...] tuženi nisu dokazali niti neki od osnova za oslobađanje od odgovornosti od klevete jer, prema mišljenju prvostepenog suda, nisu dokazali da je predmetno izražavanje mišljenje, nisu dokazali da je izražavanje u suštini istinito, a netačno u nebitnim elementima, a nisu dokazali ni da je iznošenje označenih činjenica bilo razumno, budući da je takvo izražavanje izneseno na javnom TV servisu i tada najgledanijem političkom magazinu, zbog čega prvostepeni sud ne nalazi elemente dobronamjernosti i pridržavanja općeprihvaćenih profesionalnih standarda kod spornog izražavanja, naročito kada se ima u vidu da se radi o iznošenju činjenica iz nepravosnažne presude.

Prvostepeni sud je prilikom odlučivanja imao u vidu da je tužilac javna ličnost, da je pitanje njegovog djelovanja i pravosuđa uopće od javnog značaja, te da o radu sudija i pravosuđa svakako treba informirati javnost, tako da u tom pravcu prvostepeni sud podržava svaki oblik profesionalnog i temeljitog istraživačkog novinarstva, te najširi oblik slobode izražavanja, međutim, isto tako prvostepeni sud nalazi da sve navedeno ne može biti opravdanje za označavanje jednog lica trećima kao lica koje se sudskom funkcijom bavi diletantski, odnosno da pri tome čini krivična djela, a sve bez valjanih i uvjerljivih dokaza.“

Zapažanja o praksi redovnih sudova i poštovanju standarda iz člana 10. Evropske konvencije

Iz prikazane prakse Ustavnog suda BiH vidljivo je da se predmeti koji se tiču ispitivanja kršenja slobode izražavanja iz člana 10. Evropske konvencije u najvećoj mjeri odnose na klevetu, odnosno na uspostavljanje pravične ravnoteže između slobode izražavanja i prava na ugled kao dijela prava na privatni život iz člana 8. Evropske konvencije. Problemi koji se mogu uočiti iz te prakse odnose se u najvećoj mjeri na razlikovanje činjenica i vrijednosnih sudova i na dosuđivanje nematerijalne štete ako se radi o kleveti. Naime, prilikom utvrđivanja da li se radi o činjenicama ili vrijednosnim sudovima Ustavni sud zapaža da se sporne izjave uglavnom raščlanjuju na pojedine dijelove, pa se ti dijelovi cijene izvan sveukupnog konteksta. Iz odluka koje su ispitivane pred Ustavnim sudom naročito se može zapaziti da su sudovi u malom broju prikazanih presuda dali dovoljnu težinu pitanju postojanja javnog interesa ili statusu oštećenog kao javne ličnosti. Čak i tamo gdje se sudovi pozovu na to da javna lica trebaju trpjeti veću kritiku, pa čak i jezik koji „vrijeda, šokira ili uznemirava“, ostaje nejasno kako je to cijanjeno u konkretnom slučaju. Naprotiv, u nekim predmetima, čak i kada ocijene da se radi o javnoj ličnosti koja, s obzirom na funkciju koju obavlja, mora imati veći stepen tolerancije, raščlanjivanjem spornih izjava sudovi izvode zaključak da je riječ o činjenicama čiju je istinitost moguće dokazati i dosude naknadu štete koja, u domaćim uvjetima, nije zanemariva.

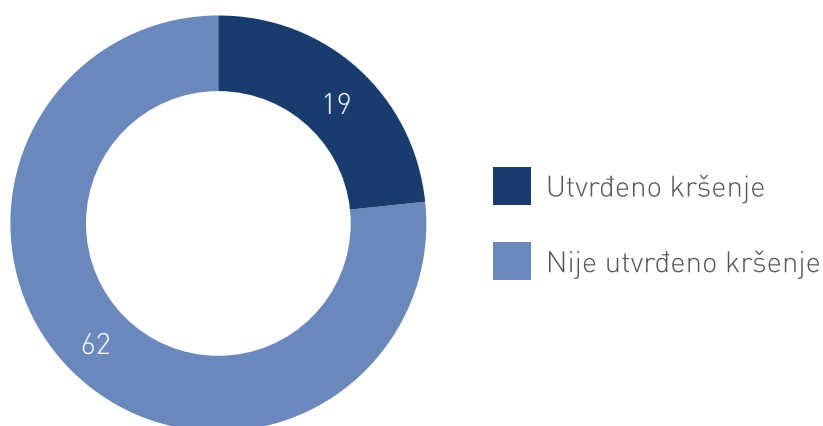
Što se tiče pitanja naknade štete zbog povrede ugleda, sudovi još uvijek zauzimaju stav da se ta visina štete mora na neki način dokazati, iako su stavovi i Evropskog i Ustavnog suda o tom pitanju jasni: za utvrđivanje naknade štete zbog povrede časti i ugleda ne zahtijeva se izvođenje posebnih formalnih dokaza. Naprotiv, u takvim slučajevima sudovi imaju široko polje diskrecione ocjene da na osnovu ocjena svih relevantnih elemenata za uspostavljanje

pravične ravnoteže između slobode izražavanja i prava na privatnost (u koje ulazi pravo na ugled) odluče o primjerenosti satisfakciji oštećenom. Pri tome moraju voditi računa da se princip proporcionalnosti iz člana 10. stav 2. Evropske konvencije može prekršiti i dosuđivanjem visoke novčane naknade kao satisfakcije. To je naročito važno kada se postupak vodi protiv medija koji imaju dužnost i obavezu da izvještavaju o pitanjima od javnog interesa, pa visoki iznosi koje moraju platiti u slučaju klevete mogu imati „obeshrabrujući efekt“ za ispunjenje te njihove obaveze. Koje će to okolnosti uzeti u obzir zavisi od konkretnog slučaja. Ako se pažljivo prati praksa Evropskog i Ustavnog suda, za ocjenu visine naknade štete relevantni mogu biti različiti elementi, a neki od njih su: status oštećenog, postojanje javnog interesa, postojanje bezrazložnog ličnog napada, dužina teksta, ozbiljnost iznesenih tvrdnji, postupanje *bona fide*, pa sve do finansijske situacije onoga ko se obavezuje da naknadi štetu.

Statistički podaci o odlukama Ustavnog suda BiH 2015-2019. godine

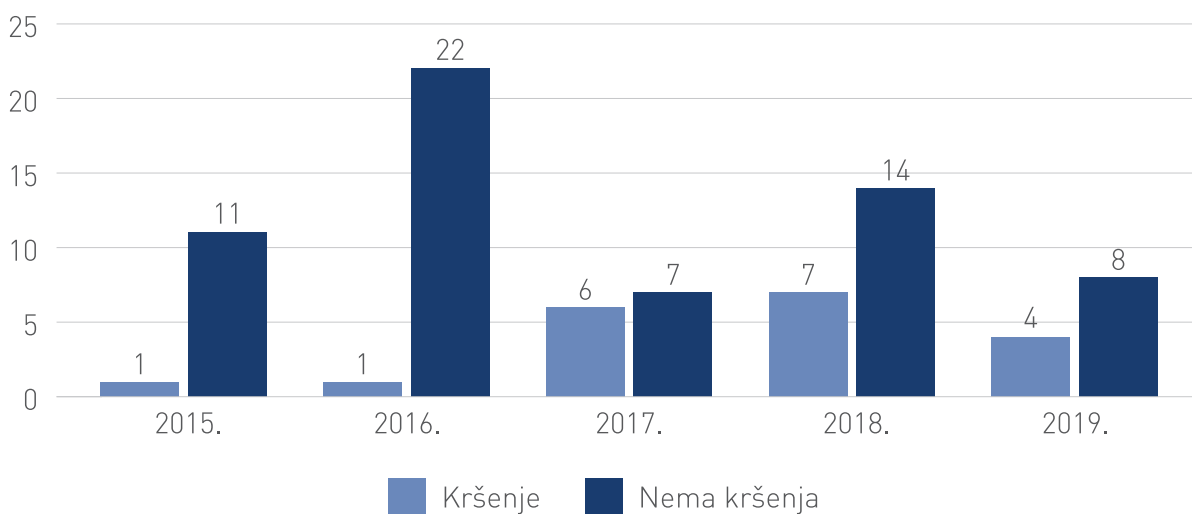
Član 10. Evropske konvencije

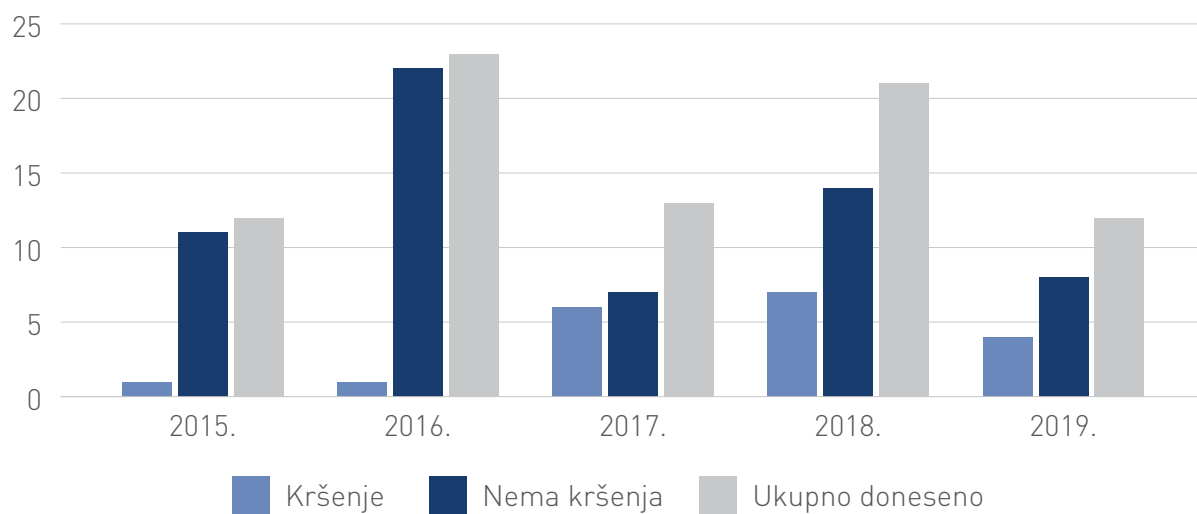
Doneseno odluka: 81 // Utvrđeno kršenje: 19

Godina	Kršenje	Nema kršenja	Ukupno doneseno
2015.	1	11	12
2016.	1	22	23
2017.	6	7	13
2018.	7	14	21
2019.	4	8	12

Ukupno doneseno 81 odluka

CUPON N.º 4

► LAS CLASES EMPIEZAN A
QUELGA ► EL RECHAZO DE
► Hoy comienza la clase de
plagio de las clases de
las 66 alumnas que se
las más importantes de

